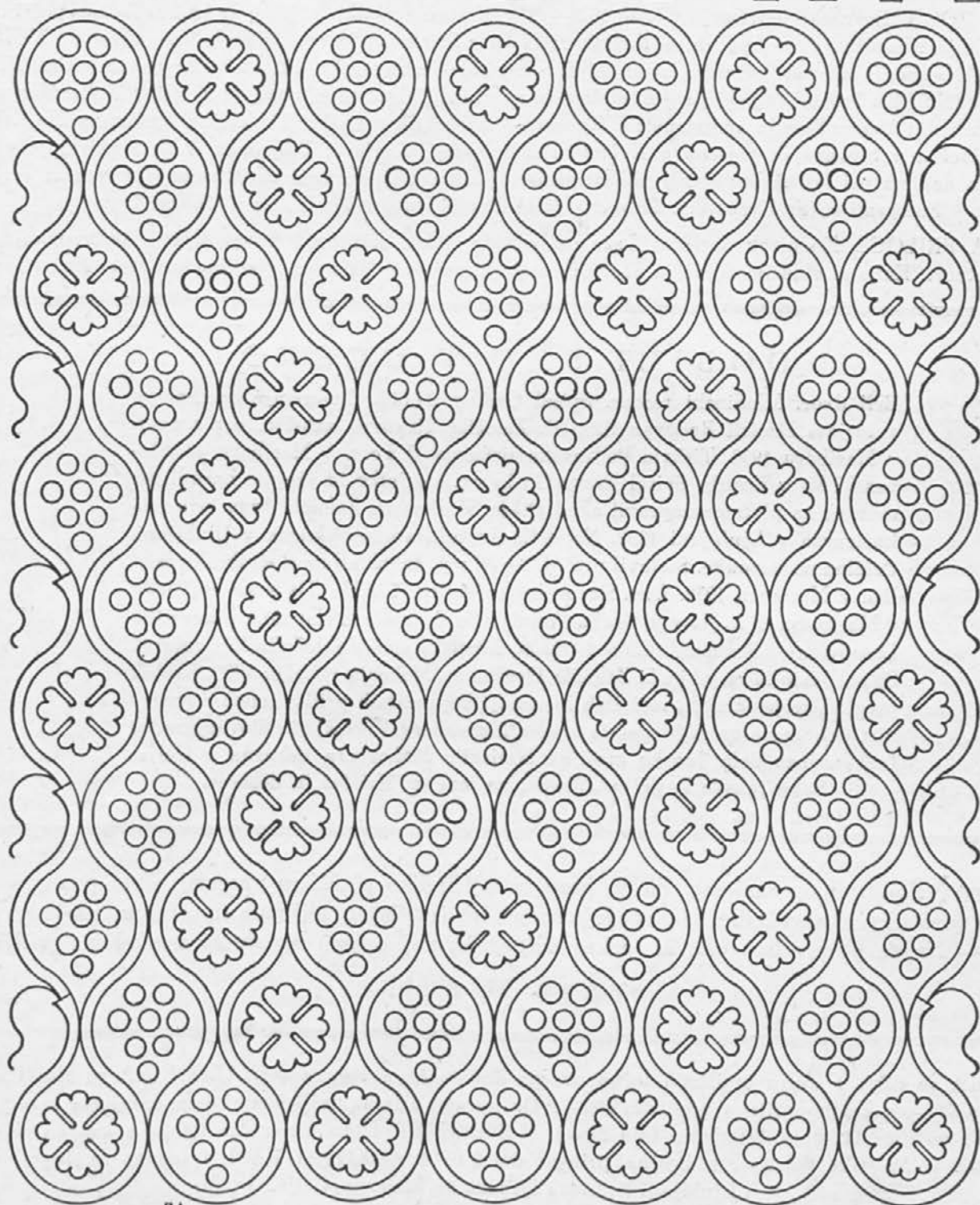

M · L · A · D · I · K · A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
OKTOBER · 1938 · LETO XIX

V S E B I N A O K T O B R S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // Legenda o petrovški Mariji (Bogomir Magajna) // Štirinajst dni po Bolgariji (Silvo Kranjec) // V nove zarje (Ivan Zorec) // Šolski izleti (Stanko Cajnkar) // Na brazdah (Elin Pelin-Tone Potokar) // Zgodba o lakomni ščuki (Angel Karalijčev-Tone Potokar) ★ PESMI Soneti o Nedi (Janko Samec) // Uspavanka; Povest o zemlji (Leopold Stanek) // Ob svitu (Emanuel Kolman) PISANO POLJE Slovensko leposlovje v letih 1918—1958 (France Vodnik) // Singapur (Albin Zalaznik) // Slika Objokovanja Kristusovega v Apačah na Koroškem (Viktor Steska) // Nove knjige // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Gospodinja doma (Štefanija Humek) // Spodnja oblačila za otroka (Eliza Skalický) // Kuharica (M.R.) ZABAVA IN ŠALA Izdelki iz papirja // Anekdote in smešnice // Uganke in mreže ★ SLIKE J. Binet: Mornarji Edvard Salezin: Rokec; Portret komponista S. Koporca // Albert Sirk: Laško; Tihožitje // Fr. Zupan: Na Krku; Marija Snežna v Slovenskih goricah // K članku o Bolgariji: Karlovo; Bolgarska dekleta obirajo cvetje; Pirdópska dekleta pri vodnjaku; Zemljevid Bolgarije // Slika Objokovanja Kristusovega v apaški cerkvi Fotografije (Fr. Krašovec): Zabavna igra; Berači na proščenju; Na živilskem trgu

KROJNA PRILOGA Ko otrok dorašča; Laže se je reda držati kot pa red ustvarjati; Nakupovanje je umetnost; Kako se oblačim dobro in poceni; Čevlje kupujemo; Naravna lepotilna sredstva; Nasveti

DO B I L I S M O V O C E N O

Beli dvor. Mladinski roman. Spisal Gustav Šilih. Ilustracije oskrbel po avtorjevi zamisli Radovan Klopčič. Založila Tiskovna založba, o. r. z. z. o. z. v Mariboru 1938. Tiskala Podravska tiskarna, d. z. o. z. v Mariboru. ★ **Slovenski knez Kocelj.** Spisal Franc Grivec. Inicialke in vinjete narisal ter osnutek za platnice napravil akad. slikar Sl. Pengov. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1938. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. **Češčina za samouke.** Sestavil prof. J. Šedivý. Založila Jugosl.-češkoslovaška liga v Mariboru 1938. I. zv. Slovanske knjižnice. Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. ★ **Iz Novega Sveta.** Pesmi. Ivan Zorman. Natisnila »Ameriška Domovina«, Cleveland, Ohio 1938. ★ **Kmetijski stan do jožefinskih reform.** Spisal Josip Mravljak. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1938. Kratak pregled gospodarskih, socialnih in zemljiškoposestnih prilik kmeta s posebnim oziranjem na ozemlje sodnih krajev Marenberg, Prevalje in Slovenjgradec (nekdanjega dela Junske grofije). Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. — Salezijanske knjižnice: Človek, ne jezi se; Kristus in delavec.

Važno! Ponovno opozarjamo, da je naročnina Mladike plačljiva vnaprej! Zato prosimo vse cenjene naročnice in naročnike, ki plačujejo naročnino četrletno, naj nam čimprej nakažejo zadnji obrok. — Nujno pa prosimo vse, ki še kaj dolgujejo, naj dolžno naročnino nemudoma pošljejo.

Uprava Mladike.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

22.

Agata je klicala Boga na pričevanje s tisto vero, da ne pade brez njegove vednosti niti las s človeške glave. Ko je gledala ure in ure, naslonjena na mizo ob oknu, skupini brez in smrek ob cesti, se je čudila, da stoje nespremenjene tam, kakor jih je gledala, ko je bil še Matej doma. Tudi doma se ni spremenilo nič. Isti red, iste navade, isto delo je teklo po času iz dneva v dan. Le v njej se je zrušila stavba življenja. Gledala je in mislila: Kaj ne stojita ob vrtnih vratih dva topola stražarja, Pavel in Bernard, h katerima je zasadila še dve brezi — kraljični, njiju nevestici. Kaj ni ob strani zasadila Matejevega bora in ob njem tamarisko, svojo ljubezen? Kaj niso zasadili ob rojstvu Burovža tretjega topola in poleg še njegovo družico?

V njej je zakričala vest: »Mateju nisi dala vode, kadar je bil žejen. Nisi mu dala, če te je prosil, za brata, sestro in mater. Zapirala si svoje srce. Zato njegovo srce ni nikoli utripalo s tvojim srcem. Kadar je bilo njegovo srce polno pričakovanja, da ga objameš, kadar je pred teboj plahutalo in prosilo ljubezni, si mu odgovarjala z razumom.«

Agata je ugovarjala: »Kaj nisem ljubila njega bolj od sebe? Kaj nisem ljubila njegovo mater in vse njegove?«

»Ljubila si jih s pametjo,« ji je odgovarjala iz dalje vest.

»Kaj naj bi jih bila ljubila na slepo, brez pameti, da bi s tem pogubila sebe, otroke, dom? Potem, ko bi bila dala vse, bi si pridobila Mateja? Za katero ceno? Da bi se ponočevanje preselilo iz gostilne v ta dom? Da bi gospodinjala namesto nje Matejeva mati? Da bi otroci prosili staro mater ljubezni in ne nje, ki bi jih smela le oprati, umiti, ne pa se tudi loviti z njimi. Ona bi smela stati ob strani, podrejena in srečna, ko bi bili srečni drugi. Ali sem bila dolžna to Mateju?«

»Morda bi pa mati živela ob tebi kakor tvoja prijateljica? Kaj bi ne bila Franceta zmogla, da bi se bil podredil tvoji miselnosti, in naredila iz njega krepostnega človeka? Kaj bi ne prihajali Matejevi bratje in sestre k tebi z zaupanjem in spoštovanjem, kakor je to že pokazal Dušan? Kaj

nisi, Agata, zavrgla božjega poslanstva, da bi zmagala, če bi se uklonila tistim dnevnim neprilikam v imenu Križanega in rešila vsaj eno dušo?« je slišala Agata v sebi nov glas.

»Kdo bi to zmozel?« se je vprašala Agata.

»Ti, Agata,« ji je sladko prigovarjal glas v njej.

»Napuh!« je preudarila. »In če ne pade z glave niti en las brez Njegove vednosti, se je tudi to zgodilo po Njegovi volji.«

Oddahnila si je. Zaslišala je smeh otrok in veselo kričanje Burovžka. »In če je božja volja, da trpim, mi bo Bog dal moči, da vzdržim v njegovem imenu,« se je pomirila. Zagledala je, da zunaj sije sonce, se breze smejejo kakor včasih in topoli prišepetavajo brezam in jih obmetavajo s svojimi poslednjimi jesenskimi listi. V sebi je začutila nove moči.

Mesec dni je minilo, odkar je bil Matej zapustil družino z zavestjo, da pride Agata v nekaj dneh ponj in da ji bo tedaj narekoval, da vso posest izroči v njegove roke. S Francetom sta se dobila vsak dan po peti uri v krčmi Kržišnikove in potem odhajala na skupen pomenek k materi, če se nista drug drugemu med potjo zgubila ali zašla v druge nočne prostore.

»Agate pa dolgo ni pote,« je pričel Francè po poti domov. Bil je slabe volje, ker se mu je Matej uprl zaradi družbe neke ženske.

»Kaj jo čakaš?« ga je zavrnil Matej; tudi on ni bil take volje, da bi se šalil.

»Tisti njen vrednostni papir čakam — nujno je že, sem v zelo neprijetnem položaju,« je silil Francè.

»Pri tebi je vedno nujno in neprijetno, kar je denarnih zadev.«

»Zadolžil sem se na ta račun.«

»Na račun Agate? Saj sem ti rekel, da je ne poznaš!«

»Potem jo bom prisilil.«

»S silo dosežeš še manj pri njej.«

»Potem pa pojdi ti k njej po tisti papir!«

»Kaj sem odšel zato, da se bom vračal?« je rekel Matej, se ustavil in pogledal Franceta, če resno misli, kar govori.

»Kaj je nikoli ne srečaš?«

»Nikoli.«

»Potem je potrebno, da te vidi. Videti te pa mora spočitega, mladostnega, veselega in lepo oble-

čenega.« Francè je tlesknil z jezikom. »Jutri greva, da si kupiš oblek, površnikov, perila, čevljev in tistih malenkostnih stvari, ki so gospodu potrebne, da je res gospod, in potem pojdeš in zahtevaš! Veš, zahtevaš; da ne boš prosil! Pridi mogočno kakor njen vladar, pa tudi ljubeznivo, da te vzljubi. In če ti pade okrog vratu, saj veš, kakšne so ženske, bodi nežen, in potem naj ti plača. Takrat bo dala tisti papir.« Francè je umolknil v svoji strasti po denarju in se kar prestrašil iz svoje zamaknjenosti, ko se mu je Matej zasmel. »Kaj misliš, da ne bo tako? Bo! Sicer pa reci, da vložiš tožbo; tega se prestraši.«

»Tisto, kar si čvekal, ni nič; to zaradi tožbe bo držalo. Za ugled ji bo, da skrije družinski papir, tako bo dala.«

»Pa naredi tako, samo da dobiš. Tisto z obleko je tudi potrebno. Tudi meni je treba obleke, če nas sreča, da vidi, kako se je zboljšalo vse brez nje. Da veš, jutri pojdeva!«

»Kdo bo pa plačal?« je vprašal Matej in se na vse te Francetove domisleke prešerno zasmel.

Prišla sta domov in France je potegnil Mateja za seboj v kuhinjo. »Mama ima rum,« mu je zašepetal. Matej se je nasmehnil — spomnil se je deških let, ko so materi jemali slaščice, ki jih je skrivala za goste. Pripravljen je bil na šalo. Tako sta sedla in si natočila ruma kar v kozarce.

»Ali si upaš izpiti?« je vprašal Francè naganjivo in dvignil poln kozarec ruma. Nasmejala sta se drug drugemu in zvrnila.

»Peče,« je dejal Matej in izpil še vode na to.

»Kaj bo peklo!« je dejal Francè in si vnovič natočil. »Na, še ti,« je natočil še Mateju.

Francè je izpil še ta kozarec. Matej se je prestrašil: »Za vruga, ne delaj neumnosti!« je hotel zavpiti, pa se je pri drugi besedi ustavil; domislil se je matere, ki je spala, vzel steklenico in jo postavil na dno v kot omare. Francè je skočil za steklenico, Matej mu jo je branil.

»Kaj misliš, da boš meni zapovedoval, kakor je tebi Agata,« je posmehljivo vrgel besedo Francè s srepim pogledom v Mateja.

»In ti nikar ne misli, da boš gospodaril nad menoj, kdaj grem od nje, kdaj k njej.«

»Šlapa!« je zakričal Francè in mu potegnil steklenico iz rok.

»Kdo je šlapa? Ponovi, če si upaš,« je zatulil od notranje bolečine Matej.

Francè, ki si je natakal spet ruma in ni prišel Matejev glas do njegove zavesti in tudi ni videl, kako grozeče in divje ga Matej gleda, je dejal prijetno in smehljaje se, ne da bi Mateja pogledal: »Šlapa.«

Matej je prijel krčevito za stol, ga dvignil in zamahnil proti Francetu. Ta je isti hip že sedel na stol in se tako umaknil. Matejev stol je odletel v polico, polno kuhinjske posode. Zabobnelo je, tresnilo. Francè je mirno izpil, nato položil lakti na mizo in glavo nanje. Vrata so se odprla in mati je stala na pragu vsa preplašena: »Prej sem imela enega, zdaj imam pa dva,« je dejala trudno in pogledala Franceta, nato Mateja; srečala se je z njegovim mrkim pogledom.

Zamolcklo ji je dejal: »Kar ste hoteli, to tudi imate.«

*

Oktoberško listje je žarelo v soncu, se lovilo po zraku, plesalo v vrtincih s peskom in prahom po tleh in se zbiralo na kupe. Sence so bile globoke in zametaste, zrak je bil suh in prosojen, sape so ostro pihale takoj, ko je sonce zašlo.

Agata je grabila listje, pogledala zdaj in zdaj po dalijah in pospravljala, kar so otroci razmetali po vrtu.

»Če pride Matej,« je mislila, »da mu ne pride na mar, da zdaj dom zanemarjam, da me je zlomil s svojim odhodom.« Obšla je ves vrt in ko je končala, je pogledala po njem in bila zadovoljna. Gugalnica je še nihala, kakor da bi jo nekdo pravkar zapustil.

»Če pride,« si je rekla, »da ga bo zvalilo, da se vrne.«

In res je ob tisti peti uri popoldne, ko je navadno odhajal z doma, prišel.

Po večerji so sedeli še dolgo v družinski sobi, le Burovžek je že spal.

»Kaj ni ata nič prinesel zame?« je vprašal nezaupno Bernardek.

»Nič. Prinese pač drugič, ko spet pride,« mu je odgovorila Agata zamišljeno. Domislil jo je, da je po otrocih niti vprašal ni.

»Zakaj pa je potem prišel?« je vprašal Bernard in gledal Agato, kakor da mu nalašč ne dá, kar je Matej prinesel zanj.

»Prišel je še po knjige, ki jih potrebuje,« si je izmislila Mara.

»Pa bi zame le lahko kaj prinesel,« je rekel Bernard, ki je hotel iz Agate izsiliti darilo od očeta.

»Zakaj bi pa pravzate prinesel? Če bi že bilo kaj, bi bilo za Burovžka,« je dejal Pavel, ko je čutil, da misli Bernard le nase. »Jaz pa, če kdo pozvoni, vedno mislim, da je ata, in se ustrašim, pa ne vem, zakaj.« Pavel se je zamislil, čez čas pa dejal: »Spat grem, če nam boš kaj brala, Mara.« Pretegnil se je in zazdehal. Gledal je Maro, ki se

J. Binet: Mornarji. (Pariz, Luksemburški muzej.)

ji ta večer ni nič kaj ljubilo. Ker pa ni rada otrokom kaj odrekla, je šla in Pavel z njo.

»Počakaj, grem še jaz,« je poskočil Bernard in se domislil: »Pa boš brala tisto mojo?«

»Lahko noč!« je rekla Agata in gledala za njima.

Agata je vzela v roke Pavlovo Latinsko vadicnico in ponavljala, kar je slišala prej njega. Latinščini ni poprej nikoli prisluhnila. Zdaj pa je bila zavzeta nad njo. Ti kratki, polni, odločni stavki. Vsaka beseda se ji je zdela mogočna; izražanje kakor glas brona, misel kakor blisk.

»Skupaj se bova učila,« si je rekla, »to je jezik, ki govori in ne besediči, ki ne zapravlja, ne izgublja in ne ubija hitrosti naših misli.« Gledala je v knjigo in se učila besed na pamet. In ko je ponovila besedo dvakrat, desetkrat, je umolknila... V duhu je zagledala Mateja, kako je stal pred njo, ko je bil prišel ob tisti peti uri. Pa je prišla Mara od otrok in jo gledala; zdaj ni mogla več misliti nanj.

»Ni Matej nič rekel, da se vrne?« jo je vprašala. Prej vpričo otrok nista mogli govoriti.

»Nič.«

»In ni nič vprašal po otrocih, kje so?«

»Nič.« Ta nič in molk je Maro vznejevoljil.

»Kakšna si! Povej vendar!«

»Kaj naj povem? Da je prišel prav, ko sem urejevala njegovo sobo. Bil je ves nov. Nov klub, nova obleka, nov površnik, še celó v novih čevljih. In ko sem ga videla tako našemljenega, se mi je zastudil ob misli, da imam zdaj z otroki zaradi šole večje stroške, da komaj rinemo. Potem se je še spogledljivo naslonil na omaro in me gledal. Njegov pogled je zdaj tak, da umaže žensko. Po tisti bančni papir sem prišel, da bom dvignil tistih petdeset tisoč, mi je rekel. Ko sem ga pogledala, sem videla, da sem ravnala nápak. Bil je užaljen, ker ga nisem občudovala. Pa nisem mogla drugače, bil mi je kakor pustna šema.«

»Pa bi bila vendar prijazna z njim! Prišel je le z izgovorom, da mu rečeš, naj ostane.«

»Nisem mogla. Odgovorila sem mu ostro in kratko: ‚Doma imaš ženo, otroke in vse, kar ti je treba. Izven doma ne dam nič.‘ Pa mi je dejal, da mi bo že odvetnik povedal, ali bom dala ali ne. Ko mu na to nisem odgovorila, je še pristavil razburjeno in preteče, da bo vložil tožbo, če mu ne dam. Slišala sem njegov glas, pogledala ga nisem. ‚Ali daš?‘ me je še vprašal. ‚Ne!‘ sem odgovorila, ‚to bodo potrebovali še otroci.‘ Rekel je: z Bogom in odšel.«

Obe sta molčali. In spet je dejala Mara: »Čim bolj premišljam, zakaj je pustil dom, ženo in otroke, manj razumem vse to. Zadnje čase je bil tako razrvan, tako potrč, ko sem pričakovala, da bo vesel in vzradoščen, ko je postal ravnatelj. Potem sem mislila, da si morda ti kriva. Pa sem se domislila njegove sestre Mine, ki mi je govorila, preden si se ti odločila, da se z njim poročiš, kako je vedno nesrečen, obupan in ne vé, kaj bi s svojim življenjem. Tedaj, spominjam se, mi je rekla Mina, da bi bila ti najboljša žena zanj, da bi ga dvignila in oživila. In tako spet ne vem, kje je krivda, ko so dani vsi pogoji za srečo nas vseh.«

»Isto mi je rekel njegov brat Dušan: vsi pogoji so vam dani za srečno življenje. Tudi on ga ne razume. Iskala sem vse te dni krivdo tudi na sebi. Pa sem prišla do tega, da tu ni nihče nič zakrivil. Tako je! Zgodilo se je, kar se je pač moralo zgoditi. Zakaj pa se je zgodilo, to pove čas.«

»Če boš čakala na čas, zamudiš mogoče prav tisto uro, ki bo odločila vajino življenje — in otroci so tu.« — Spet sta molčali.

»In še nekaj,« je rekla Mara, ko je Agata molčala. »Danes sem srečala Tino in mi je povedala, da je bil Matej pri njih in povedal, da je zdaj pri materi.«

»In kaj je rekla Tina?« je vprašala Agata poživljena. Saj je tudi o tem razmišljala, kaj poreče o tem svet.

Pozvonilo je.

»Kdo bi bil?« se je vprašala Mara samo sebe in šla pogledat.

»Devet je ura,« je rekla Agata. Ko je šla Mara odpirat, si je rekla: »Tina je.«

Res je Tina prišla. Agata je opazila, da je posebno izbrano oblečena, celó nekaj rdečila je bilo videti na njenem obrazu in njenih ustnicah.

»Pravkar mi je Mara povedala, da že veš o Mateju, in sem jo vprašala: ‚Kaj je rekla Tina?‘ In zdaj si prišla!« Tina je bila v zadregi.

»To je junaštvo, Agata,« je dejala; bila je vajena ponavljati, kar so rekli drugi.

»V čem je to junaštvo?« je vprašala Mara in jo ostro pogledala.

»Čutil je pač potrebo po svobodi in se je osvobodil.«

Agata se je zasmejala tako glasno, da se je prestrašila svojega smeha. Potem je rekla: »In če čutim jaz potrebo, da te zdajle udarim za to neumnost, ki si jo izrekla, ali bom tudi junak?«

To je Tino spravilo še bolj v zadrego in je svojo prešernost omilila: »Tako govore moški.«

»In kaj rečeš ti?«

»Jaz vem, da je treba ženi molčati, pritrjevati možu, a delati po svoje! Odkar delam tako, sva z možem najboljša prijatelja. Za denar ga ne vprašam nič več in tako je prenehalo racionalno gospodinjstvo. In jaz sem srečna.«

Govorila je s poudarkom, kakor bi govorila in poučevala otroke. Agata in Mara sta čutili, da ju hoče ponižati. To pot se Agata ni mogla pretvarjati in je rekla posmehljivo:

»Vidiš, Tina, nápak je bilo, da si hodila ti k meni po pomoč, jaz bi bila morala k tebi.«

»Ti?« se je zasmejala Tina. »Niti v sanjah si te človek ne more predstavljati, da bi prosila. Ti samo zapoveduješ in tega se je Matej naveličal!« Njen smeh je bil porogljiv. »In hišo — greš in zidaš — on naj jo pa plačuje in še njegova ni! Veš, da se je naveličal, in kdo bi mu ne pritrdil, da je naredil prav!«

Agata se ji je nasmehnila, da je omilila ogorčeni pogled Mare nad lažjo, ki jo je govorila Tina s tako prešernostjo.

»No, in kaj je še rekel Matej?« Agata jo je gledala otroško, pristrčno, in Tina je mislila, da ji postaja Agata vdana, ker se je pred njo uveljavila s svojim modrovanjem. Hotela se je še bolj izkazati in je rekla: »Kakor vem, je bil Matej pri vseh znancih. Posebno grenko je povedal pri Goršetu, da ni mogel prenašati tvoje ljubezni, ki ni veljala njemu.«

Agata je zapazila, da se je Tina nasmehnila, da se ji je v očeh zablislilo. »Moj mož,« je nadaljevala Tina, ki je danes posebno poudarjala te dve besedi, »pa je dejal v družbi, ko so ga vprašali o tebi v tej stvari, da dá roko v ogenj, da to ni res.«

»Reci mu,« jo je Agata premotila, »da me je to ganilo, da se mu zahvaljujem in lahko dá zame roko v ogenj; ne bo ga spekel. In kaj pravi še Matej?«

»Povsod kaj drugega,« je rekla Tina kakor zadeta, da njeno sumničenje o Agati ne vpliva bolj. »Nekje je tudi rekel, da si zapravljiva zase in za otroke, njega pa da si zanemarjala. In veš, zdaj je res ves drugačen, kakor je bil doma. Ves je nov in pomlajen. Zadnjič smo bili v kavarni, to je bilo že po polnoči, in mi je rekel čez mizo:

„Ti, Tina, si mi najbolj všeč.“ Potem mi je prinesel tort in rož.« Zažarela je ob prijetnem spominu.

»In ti si jih sprejela?« jo je zamolklo vprašala Mara.

Tina je pogledala v mizo in rekla: »Kaj sem pa hotela v družbi?«

Agata pa je počasi besedo za besedo lomila iz sebe: »Vsi tisti, ki jemljejo iz rok mojega moža, ko otroci nimajo od njega, naj vedo, da jemljejo kruh mojim otrokom. Zdaj pa rajši zapoj!«

Še so se pogovarjale o pesmi, o glasbi in se niso dotaknile nič več Mateja. Bili pa sta pri slovesu zadovoljni obe: Tina, da je Agato ponižala, Agata pa, ker se ji je odkrilo novo Matejevo življenje.

23.

Agata je šla po dolgem času z doma. Hotela je na univerzo k slavnosti, da vidi gospoda iz hiše s kučmo. Zdelo se ji je spotoma, da hodi po razbeljenih tleh, čeprav je gledala sneg pod seboj vsenaokrog. Če je srečala obraz, ki jo je gledal, se ji je zdelo, da hodi ob špalirju obrazov, ki se ji smejejo, zbijajo šale in jo pomilujejo.

Popravila si je lase, čeprav so bili urejeni. Tudi zametasto čepico si je trdneje pritisnila na glavo. Pogledala se je po plašču navzdol, si porinila ovratnik še bolj k obrazu in si tesneje nategnila rokavice.

»Ali je prav, da grem, ali ni prav?« se je vprašala.

»Potrebno mi je, da ga vidim, da ga slišim.«

»In ti ni nič potrebno, da vidiš in slišiš Mateja?« se ji je oglasila vest.

»Morda bo tudi Matej ondi,« se je izognila vprašanju.

»In kaj zato, če ga vidiš in slišiš?«

»Kaj niso koncerti, gledališče, razstave, da gledamo in poslušamo?« je odgovarjala na svoja vprašanja.

»Pa tebi ni za vse to, tebi je, da vidiš njega, da ga slišiš. In niti vstopnice nimaš, svečanost pa je za povabljene, ti nisi bila povabljena in si vsiljivka, zavrnejo te že pri vhodu.«

Tega Agata ni marala slišati in si na to ni odgovorila.

»Kako vstopiš?« Tudi na to si ni odgovorila, prepustila je to slučaju. Bila je že v ulici pred univerzo, ki je obhajala zgodovinsko slavnost. Vhod je bil obdan z rastočim zelenjem. Prostrana veža, kamor je stopila Agata nekoliko zmedena, je bila tudi vsa v zelenju in tla so bila pokrita s perzijskimi preprogami in tekači so pregrinjali stopnišče, vse v zelenju. Ko je šla mimo gospodov, ki

so stali v svečanih oblekah v skupinah in se pogovarjali, in šla počasi po stopnišču, da so jo prehiteli drugi, je prišla sledujoč do gospoda, ki se je sprehajal vrh stopnic. Poznala ga je le toliko, da je vedela, da je profesor na univerzi. Tudi on jo je poznal; koliko in kako, ni vedela. Priklonil se ji je in ona je odzdravila. »Dame so na galeriji,« ji je pokazal navzgor.

S tem je prešla tisto oviro, ki jo je plašila že ves prejšnji dan, ko so bile vstopnice že vse odane. Ko je prišla na galerijo, je šla v prvo vrsto in sedla, kjer je bil še prazen prostor. »Saj je lahko pomota s temi prostori,« se je tolažila, ker je vedela, da je le toliko sedežev, kolikor gostov. Nerodno ji je bilo in pogledala ni ne na desno ne na levo; gledala je navzdol v dvorano. Poživele so jo fanfare in poostrila je pogled na prihajajoče. Še bolj se je stisnila vase, ko ga je zagledala, kako je prihajal počasi, lagodno, s tisto jasno držo osebnosti, ki takoj zavladava, ko se le pojavi.

Agata ni slišala besed, gledala je le njega in mislila na hišo s kučmo. Hotela bi mu pogledati v njegove misli, da bi doumela njegovo ravnovesje duha. Hotela bi dobiti vase mir njegove urejenosti. Ljubila je tega človeka kot popolno živo umetnino.

Zagledala se je po ljudeh. Spodaj je videla kakor skozi meglo moške glave, potem pa samo črnino in le košček beline.

Zabavna igra. (Fot. Fr. Krašovec.)

Edvard Salezin: Rokec.

Po dvorani je zašumelo in ljudje so vstajali in odhajali. Tudi Agata je vstala. Spodaj so se ljudje postavljali v dve vrsti, skozi so odhajali posamezni. In potem je prišel on v pogovoru z nekom. Njegov in Agatin pogled sta se srečala in on je pristopil:

»Tudi vi ste tukaj? Saj tudi odhajate?« Povabil jo je, da gresta skupaj.

To pot, ko je Agata šla z njim skozi množico radovednih obrazov, ni videla nobenega razen njegovega. Kakor da sta doma in jo spremlja iz svoje sobe navzdol k izhodu, ji je rekel: »Že dolgo vas nisem videl.«

»Pa res že dolgo ne. Zdaj je pri nas drugače.«

»Vem,« je dejal.

Agata mu je dala roko, spogledala sta se, pozdravila in razšla.

Jutro je bilo brez oblačka in avtobusi so bili polni kopalcev. Družine z otroki, fantje in dekleta in tudi postarni samci, vsak je mislil na vodo. Vroče je bilo že zjutraj, da so delali po uradih z zavihanimi rokavi, prosti pa so zapuščali mesto za ves dan in taborili ob bližnjih rekah in rečicah. Obrežja so bila polna ljudi, stežka si našel prostor, ki bi ne bil vsak dan oddan istim ljudem. Kopalci so poznali drug drugega kakor sosed soseda in uvaževali prostore kakor svojo lastnino.

»Kaj je to njegova hči?« je vprašala svojega moža gospa, ki se je ozirala za gospodom in študentko.

»Ne, pa kaj me to briga!« se je vznejevoljil mož nad ženo.

»Pa kdo je on, tako znan se mi zdi,« je silila žena radovedno v moža. On se je leno dvignil, se zmočil in zaplaval, da mu ni bilo treba dajati odgovorov.

Žena je gledala, ko sta prišleca obstala in sedla. Najprej je on odložil telovnik kraj sebe na skalo in povabil dekle, naj sede nanj. Sedla je niže od njega, bliže vode in metala kamenčke v vodo. On je odšel in se vrnil v kopalnih hlačkah. Stopil je v vodo in zaplaval. Ona je gledala za njim. Ko je bil že daleč, je vrgla s sebe obleko in tudi zaplavala, a le toliko, da se je zmočila, potem pa legla na sonce. Ko se je on vrnil, ga ni pogledala, čeprav je sedel tik nje.

»Zakaj ne greš v vodo?« jo je vprašal.

»Sem že bila,« je kratko odgovorila in se sklonila, da je tudi ona sedela.

»Slabe volje si danes?«

»Dobre; le gospa za vami me moti, venomer gleda semkaj.«

»Obrni ji hrbet in jaz sedem tako, da bo gledala mene; morda ji bom tudi tako všeč, kakor si ji ti. Tako. In zdaj glej rajši mene in ne po gospeh, kjer se naležeš slabe volje. In mi kaj povej!«

Molčala je.

»Zakaj nič ne rečeš?«

»Ko ne vem, kaj bi rekla.«

»Reci, da me imaš rada. Potrebno mi je to.« Zasmejala se je: »Saj nisem papiga.«

»Kaj me ne moreš imeti rada?« jo je vprašal in se nagnil k njej in ji poljubil roko.

»Lahko, saj vas imam čisto rada. Zakaj bi vas ne imela!«

»In zakaj mi ne rečeš: ti?« Pobožal jo je po roki, ki jo je držal v svoji.

»Tega pa ne morem.«

»In zakaj ne moreš?«

Pomislila je in rekla: »Vajena sem vas kot svojega profesorja in zdaj ste moj ravnatelj!«

»V šoli; tukaj sem pa tvoj tovariš! Kaj nočeš, da sem ti tovariš?«

Pogledala ga je in videla ob sencéh osivele lase, ki so jo motili pri njegovem lepem obrazu. Tudi to pot jih je opazila prej kakor njegov obraz.

»Kaj bi mi bili pa potem v šoli?« ga je vprašala poredno.

Spravila ga je s svojo mladostjo v zadrego, vendar ji je odgovoril:

»Poglej,« pokazal ji je na mezincu svoje roke dragocen prstan, »za tvoje prijateljstvo sem ga kupil! Snemi ga, vzemi in me poljubi, da sprejmeš moje prijateljstvo!«

Prijela ga je za roko, za prstan, da ga pogleda, on pa je roko potegnil in prstan je ostal v njeni roki. Nastavil ji je usta v poljub in ona ga je poljubila, ne da bi vedela, kako se je to moglo zgoditi. Gledala je prstan in bilo jo je sram.

Gospa, ki ju je venomer opazovala, se je obrnila v drugo smer. Tudi njo je bilo sram, spomnila se je svoje hčere.

»In zdaj mi rečeš?«

Nič ni odgovorila. Vzel ji je prstan in ji ga nataknil na prst.

»Hvala!« je rekla.

»In kako mi rečeš še drugače, Olga?«

»Matej!« je rekla tiho.

★

Ko sta se v mraku vračala in jo je Matej srečen in pomlajen spremljal skozi mesto proti njenemu domu, je zagledal nenadoma Agato, Pavla in Bernarda. Prav ko bi se morali srečati, je potisnil Olgo v vežo prve hiše in stopil za njo; njegovi trije pa so šli mimo.

24.

»Kakor bi stopila iz dneva v dan,« je pomislila Agata, ko je minilo leto brez Mateja in je šla s Pavlom in Bernardom, da ju vpiše v šolo. »Kakor bi bilo včeraj, ko sem te vpisala v prvo gimnazijo,« je dejala Pavlu.

»In jaz sem med počitnicami kar pozabil, da sem bil kdaj v šoli,« ji je odgovoril Pavel.

»Bernard, kar na smeh mi je, če pomislim, da te vpišem tudi že v gimnazijo! Kako bo neki s teboj, premlad si še!«

»Saj bom med letom že deset let. Kaj bi hodil še v peti razred!«

»Tako sta zrastle v tem letu, da bi vaju atej težko spoznal, če bi vaju srečal sama.« Oba sta se zadovoljno zasmejala. Prav tako se je Agata sredi njiju. Ko ju je pogledala, se je začudila, da more biti le kdaj malodušna sredi treh močnih, zdravih življenj svojih sinov. Bilo ji je kakor v zavetju dveh stražarjev, kakor da je zavarovana prav ob otrocih, in prišlo ji je pri tem, da se ji življenja ni treba bati. Takrat sta se fanta postavila pred izložbo knjig.

»Tak globus bi rad za Miklavža,« je dejal Bernard.

»In jaz tisto knjigo o zrakoplovstvu.«

Agata je pomislila, koliko ima denarja. Srce ji je bilo odprto, da bi jima dala svet in zrakoplov. Rekla je: »In če bi ne čakali Miklavža in bi kar kupili?«

E. Salezin: Portret komponista S. Koperca. (Bron.)

Fanta sta jo zavzeto in vprašujoče pogledala.

»Saj ne moreš zdaj. Knjige in šola — že to bo stalo preveč!«

»Saj je to tudi: šola in knjige. Poglejmo in vprašajmo, če zmorem,« je rekla in si mislila: Česa bi zdajle ne zmogla?

Smeje se in z nezaupnim pričakovanjem so vstopili v trgovino. In potem sta vzela vsak svoje. Ko so bili zunaj, je Pavel dejal: »Saj si ne morem misliti, da imam res te knjige in da so moje! Pojdimo brž domov!« Ozrl se je naokrog, potem pa prijel Agato za roko in ji jo poljubil. Njej so se orosile oči, bila je hvaležna, da je otrok dober. Tudi Bernardek se je oklenil njene roke, pa jo je izpustil, ni mogel iztisniti iz sebe oblike, ki mu jo je narekovalo srce. »S tem bo težko,« je občutila Agata, »sram ga je biti preprost in resničen.«

»Če bi bil ata doma,« je rekel Pavel in obstal, kakor bi se prestrašil svojih besed, in je utihnil.

»No, kaj bi bilo, če bi bil ata doma?« ga je vprašala Agata vesela, da se je otrok prvič domislil očeta. Kolikokrat je že poskušala, da izve iz njiju, kako čutita Matejevo odsotnost, pa ni dobila nikoli odgovora. Zdaj je prijela to Pavlovo notranjost.

»Skupaj bi delala zrakoplov,« je dejal Pavel in mislil na delo.

»Ti bom pa jaz pomagal,« se je oglasil Bernard, ki je nosil zemeljsko oblo varno in zvesto.

»Pa bi šel po ateja, saj zdaj je čas, da se vrne. Rekel je: po enem letu,« je preskušala Agata.

»Saj bi ga zapodil, če bi prišel,« je dejal Bernard. Pavel je bil tiho.

»Prav narobe, vesel bi bil zdaj Pavla, ko bi videl, kako je velik,« je mirila Agata.

Šli so tiho. In Agata je še poskušala zvedeti od otrok: »Ali vaju kdo včasih vpraša, zakaj ni očeta doma?«

»Sošolec je nekoč nekaj rekel, pa sem planil nanj in ga pretepel. Potem ni nihče nič več rekel,« je povedal Bernard.

»Kaj se ne dá urediti, da bi se vrnil atej?« je vprašal Pavel.

»Morda, če bi mu dala hišo in še, kar imamo.«

»Pa zakaj mu ne daš hiše?« je spet vprašal Pavel.

»Bojim se, da bi je ne dal stricu Francetu.«

»O!« se oglasi spet Bernard. »Potem pa naj jo dá rajši meni!«

Agata se je zasmejala prisposodbi, pa je pomislila: bolj bi bila varna v Bernardkovih rokah.

*

Zajela jih je šolska veža. Prav tedaj, ko so vsi trije stopili v šolo, se je Matěj ob pogledu na šolarje v svoji gimnaziji domislil Pavla in Bernarda, ki sta se vpisala na drug zavod. »Pustim jih pri Agati, dokler ne uredim svojih denarnih zadev. Ko dobim hišo, jo prodam in vzamem otroke k sebi. Uredim si stanovanje v šoli, saj pri materi tako ni nič. Stara je in ni nobenega reda, saj ne more. Potem se bom jaz šopiril s sinovi in ne ona. Kako so šli mimo, kakor da me niso videli! Nihče ni pogledal za menoj v vežo. Če bi me imela rada, bi se zakadila v Olgo in jo spraskala; tako se druge borijo za svoje može. Mislila je, da je samo ona na svetu zame. Žensk, kolikor hočeš! In Olga bi rada radio. Kupim ji ga. Nalašč ga ji kupim, da zve Agata in bo ljubosumna. Prosila me bo, jokala, vpila in me trgala iz Olginih rok. To hočem!«

Kakor da bi ga kdo podil, je šel po dolgem hodniku in, ko je prišel do konca, je pozabil, kam je hotel. Vrnil se je do pisarne in, ko je hotel prijeti za kljuko, je opazil listine, ki jih je držal v roki, in se domislil, po kaj je šel. Vrnil se je po hodniku in je skoraj spet prešel stopnišče, kjer je moral navzdol.

Ko so kasneje prihajali k njemu profesorji in stranke, je nehote v pogovoru mešal: »To hočem.« Zaposlen je bil toliko, da ni utegnil misliti in se razburjati zaradi Agate. Podzavestno pa ga je spremljal nemir užaljenosti, da ga prezirajo Agata

in otroci. Ko je šel iz šole h kosilu, ni vedel, ali bi šel k materi, ali kar v gostilno. Toliko časa je premišljeval, da je prišel k materi, jedel in nič vedel, kaj. France ga je gledal s povešeno glavo. Tudi mati je sedela poleg. Ni se mu ljubilo jesti in je pustil.

»Kaj si tudi pri Agati tako malo jedel?« ga je vprašala mati.

»Agata je kuhala drugače,« je odgovoril in pogledal po krožnikih.

»Kako drugače?«

»Pri nas je bilo vse drugače.«

»Zakaj pa nisi ostal pri njej, jaz ti ne bom kuhala več. Tudi sem prestara in mi je France zadosti in ponoči ni nikoli miru, zdaj ko sta dva.«

»Kam pa naj grem?« je vprašal Matej in se zagledal vanjo.

»Nazaj,« je debelo in mrtvo dejal France.

»To bi se mi vsi smejali!«

»Kaj misliš, da se ti zdaj ne smejejo,« je zasmehljivo pritegnil France usta. »Včeraj te ni bilo pri Kržišnici in so zbijali ondi šale na tvoj račun.«

»Kdo?« ga je ustavil Matej.

»Pripeljal sem odvetnika in vse je pripravljeno, tebe pa ni.«

»Jaz sem dala vse,« je rekla mati žalostno. »tudi zate, Matej. In dala sem svojemu možu vso svojo doto, ki ni bila majhna — Agata pa, kakor da je sama, brez moža. Samo, da ima ona. Da pomaga bratu, noče slišati in noče vedeti, da smo tudi tebe študirali in da si naš in da te je dobila od mene! Ali je to žena? Saj nima srca. In če ga ona nima, tudi ni treba, da ga imaš ti.«

»Naredite, kar hočete,« je rekel temno in počasi Matej.

»Kaj misliš, da smo čakali nate! Včeraj, ko te ni bilo, me je bilo zaradi tvojega figarstva sram. Pa sem jih pustil, da so zabavljali. Potem pa sem rekel odvetniku, da si mi naročil, naj piše Agati, da si zadolžen in potrebuješ denarja, zato naj izroči tisti bančni papir in hišo, sicer boš tožil!«

Matej je vzel klobuk in površnik in odšel, ne da bi kaj rekel. V duši mu je bilo samotno, kakor da bi bil svet zanj brez človeka in ne ve, kam bi s seboj.

(V drugo naprej.)

SONETI O NEDI

Janko Samec

I.

*Ti mojega srca najdražji cvet,
kar jih vzgojila kdaj je moja roka
in zna pričarati na božji svet
ga le ljubezen živa in globoka.*

*Ko moj pogled te gleda spet in spet,
mi je, ko da bi sebe zrl otroka
iz svojih najbolj nežnih, drobnih let,
ko ulica vanj ozka zre, visoka...*

*Krog njega sama vrata, okna, zidi
in revščine, gorja za zorhan kúp,
da konca mu oko nikjer ne vidi...*

*Zaman za soncem zre njegov obup
ter kliče mu: O pridi k meni, pridi! —
To bil duha, srca je prvi strup!*

II.

*Tako se tebi je večkrat zgodilo! —
Tvoj sen bile prelepe so igrače:
smejoče punčke, pisan klovn, ki skače
in včasih vriska, včasih joka milo.*

*In v tebi se spoznanje je rodilo:
»Vse bo, ko imel naš očka več bo plače!«
Pa z mano v snih si stavila palače,
a razen sanj se nič ni naredilo!*

*Pa čas ko hiter konj brzel je mimo...
V tvoj krog prišla so z njim bolj zreleta leta.
Igrač ne več, zdaj rabiš plašč za zimo!*

*Ti že spoznaš na umetnost se soneta
in veš, da le za eno slabo rimo
brez cvenka žep bo tvojega očeta!*

III.

*Zato prav pridno zbiram iz Prešerna,
župančiča, kar je najboljših rim,
da z delom tem preveč se ne mudim,
ko na Parnas gre duša mi nemirna.*

*Takrat že pozna ura je večerna
in luna zaide včasih že za Krim,
ko še nad delom tem bedec sedim,
a ti kraj mene v sanjah spiš vsa mirna.*

*In ko sprostim vse sreče in bridkosti
srca, duha v čar ritmičnih besed,
pa rečem si: »Žadosti te norosti!« —*

*Pa truden ležem k tebi... in že spet
vesel sem sebe, tvojih dni mladosti! —
Lepo je biti oče in poet!*

LEGENDA O PETROVŠKI MARIJI

Bogomir Magajna

Ob dolgi dolgi beli cesti, ki pelje iz Trsta na Maribor in Dunaj in v Vladivostok, stoji med Petrovčami in Žalcem »Gostilna pri zlatem križu«. V mesečini je svetla in ljubka, kot bi bila zgrajena iz porcelana. V njej bivata Silva in Olga — prva je stara petnajst in druga enajst let. Nekoč je nekdo ukradel v daljni Italiji morda s podobe v muzeju, morda s podobe v starodavni cerkvi obe dekleti in pobegnil z njima po dolgi dolgi cesti; omagal in umrl je pri zlatem križu, ki stoji visok in veličasten sredi doline tik pred gostilno, ki je kot iz porcelana; podobi sta zbežali s ceste in bivata v gostilni še sedaj in vsaka je vredna milijon dinarjev.

Mesečina je obsijala zasanjano Pohorje, mračno goro Gozdnik, hribček Lurd s cerkvijo, ki hoče zbežati v nebo, divjo Menino, žalostno goro Oljko, široka polja hmelja, jaz pa sem sedel na miljniku ob cesti; na miljniku je bilo napisano: Km 100.000. Strmel sem predse, pogreznjen v noč in molk — z diplomom v desnem žepu, na kateri je bilo napisano, da smem zdraviti razbolele duše ne glede na svojo lastno, s pravljico, ki je ni mogoče napisati, pod levo pazduho in z neskončno puščobo v srcu. Tam v ozadju je spala blaznica v Novem Celju z dvema molčečima kolosoma pred vrati. Ni bilo slišati niti krikov niti gorj. Tudi smrt, ki je slonela ob mrlišnici za parkom, je sklonila svojo lepo belo glavo in se pogreznila v spanje. Trideset divjih golobov je zadremalo na visokih vejah starodavnih dreves.

Gostilna iz porcelana...

»Oh, zakaj so te dolge, dolge bele ceste?
Da korakamo po njih v širni svet.«

Prisluhnil sem skoraj še otroškemu glasu, ki je zvenel sanjavo in poln domotožja po neznanem. Mlajša podoba je zapela in mesečina ji je odpevala s svojo godbo. Počasi počasi sem dvignil glavo in prisluhnil; puščoba v srcu je umirala, nasmehnil sem se, vstal in šel pesmi naproti.

»Gostilna pri zlatem križu!«

Pod stropom je visela velikanska petrolejka, ob mizi je sedela Olga, podpirala glavo z dlanmi, strmela predse in prepevala. Ko sem vstopil, se je zbudila in rekla: »Bodi pozdravljen!«

»Olga, prinesi vina na mizo!«

Vstala je, zbežala v klet in postavila potem vino predme.

»Olga, kam je zbežala Silva?«

»Zvabila jo je mesečina. Po polju hodi med razori in hmeljniki in misli.«

»O čem premišljuje?«

»O nenapisani pravljici.«

Natočil sem vina in pil, natočil sem vina in pil, natočil sem vina in pil.

Sedela je nasproti meni. Njen pogled je razmaknil stene in videl sem, kako beži po pokrajini Bog ve kam; videl sem, kako ji trepetajo ustnice. Da bi videl bolje, sem zaprl oči. Najprej sem se nasmehnil. Njeni zlati kodrasti lasi so se usipali mimo ram na hrbet in prsi in so kot venec obdali zgornji rob sinjega krila. Potem sem se zgrozil. V njenih očeh sem prebral: Umetnica je, vendar bo morala vsak krik svoje duše in svojega srca zadušiti v sebi. Živela in umrla bo, ne da bi kdo pogledal v čudovite pokrajine, ki jih nosi v sebi.

Natočil sem vina in pil. Spomnil sem se nase in mislil: »In vendar je bolje tako.«

»Silva je čakala, da prideš in zapoješ Večerni zvon.«

Strmela sva drug v drugega. Moja senca se je mračno risala po mizi in tleh. Zazdelo se mi je, kakor da se hoče vse skupaj pogrezniti v sanje in v tisti svet, ki ga ni mogoče videti z navadnimi očmi, in v tisto mračno občutje, v bolečino, ki je ni mogoče olajšati z nobenim zdravilom.

Albert Sirk: Laško. (Akwarel.)

»Lepo bi bilo sedaj ležati na mizi v mrlišnici za parkom in biti obdan s popolnim molčanjem,« sem rekel.

»Saj to se tako prej ali slej vsakomur zgodi, saj je življenje zelo kratko,« je odgovorila.

»Silva je čakala. Ali ti nisi čakala?«

»Jaz čakam vedno.«

»Kaj?«

»Tega ne morem doumeti.«

Rekel bi ji rad, naj zapleše. Sem in tja je vstala, stopila k orkestrionu, položila vanj novo godbo, počasi in kakor utrujena navila aparat. Ko je planila hrupna godba po sobi, je za hip zaprla oči in potem zaplesala po taktu, kakor da je življenje naenkrat s polnim krikom zakričalo vanjo. Tisto noč sem se zbal, da bi orkestrion ne prekričal njene podobe.

»Pretiho je danes. Ne bom zaplesala. Ali naj ti kaj pripovedujem?«

»Pripoveduj!«

»Ali naj ti pripovedujem o nekom, ki je izgubil svoje sanje?«

»Kako?«

»O nekom, ki je izgubil svoje sanje. Tiste dni ni bilo sonca na svetu in le sanje so lahko razsvetljevale ljudem večne noči. Ko se je tisti človek zavedel, da je izgubil svoje sanje, je vzel palico in tipal z njo po črnih, mračnih sencah, ki so zakrivale vse ceste. Le naprej in naprej je taval, da bi zopet našel svoje sanje, le naprej in naprej, obhodil je sto tisoč kilometrov cestà, tistih sanj pa ni bilo nikjer. Tisti človek... Kaj ti je?«

»Molči, Olga!«

»Ali naj ti pripovedujem kaj drugega? O petrovški Mariji?«

»Kdo je ta?«

»Mati božja.«

»Aha, Mati božja.« Natočil sem vina in pil.

»Ali si bil kdaj v cerkvi petrovške Marije?«

»Ne, nisem bil.«

»Videl bi, da je zelo lepa in zelo mlada, kakor bi imela samo petnajst let — še truma angelov krog nje je onemela v začudenju in orgle na koru so onemele v začudenju; zapojejo v veselju samo takrat, kadar priromajo široke trume, občudovat Marijino lepoto. Njena bela roka... Si videl njeno belo roko?«

»Nisem videl.«

»Si videl, da je Marija upognila prst s prstancem na prstancu proti dlani, da je ni sile na svetu, ki bi ji mogla ugrabiti ta prstan?«

»Nisem videl.«

»Ali si slišal o vitezu, ki ji je podaril tisti prstan?«

»Nisem slišal.«

»Takrat, ko so Turki plenili po deželi, je živel vitez, ki se nikogar ni bal. Jezdil je konja belca in vodil svoje junake od bitke do bitke. Ni se bal niti ran niti smrti in Turki so bežali, če so le zaslišali njegov bojni krik. Rešil je sužnosti tisočere, osvobodil je mladce in mladenke, ki so jih hoteli odpeljati v Carigrad. Silen je bil in ponosen in oči so mu žarele bolj kot kresovi, ki so jih prižigali tedaj po gorah. Ko se mu je posrečilo, očistiti Savinjsko dolino plenilcev, se je ljudstvo veselilo in od veselja rajalo po zelenih gajih. Kamorkoli je prijezdil, so strmele mladenke za njim, grajske hčerke so venčale njegovega belca s cvetjem in ponujale vitezu svoje srce. On pa ni bil vesel, kakor bi mu slutnja pripovedovala, da bo doživel še nekaj nenavadnega. Odjezdil je k petrovški Mariji, da bi se ji zahvalil, kajti zelo jo je ljubil in spoštoval, saj ga je tolikokrat rešila smrti. Ko pa je pokleknil pred njeno podobo, je videl, da so Marijine oči še vedno temne in žalostne. Spoznal je, da se bližajo hudi dnevi za ljudstvo.

Ni minilo niti leto dni, ko so prihiteli glasniki od mejà turškega carstva in oznanili, da zbira turški car veliko vojsko, s katero misli planiti nad naše pokrajine. Od vseh strani so se zbirali junaki v trume, da bi pohiteli na bojišče turškemu carju nasproti. Vitez pa je postal tih in zamišljen. V sanjah je zagledal samega sebe, kako leži na bojišču mrtev: nad njegovo glavo sije polmesec, pod polmesecem krožijo jastrebi, sedajo na njegove prsi in mu kljujejo srce. — Pohitel je k petrovški Mariji. Pokleknil je pred njeno podobo, snel prstan s svojega prstanca, vstal in nataknil prstan Mariji na prst: »Vselej si me rešila smrti, vselej mi je bilo dano zopet gledati tvoje oči. Le tebe edino sem ljubil v življenju. Sedaj pa so mi črne sanje pokazale smrt in zmago polmesca. Izročam ti prstan, kakršnega izročajo drugi nevestam, in, če se povrnem še živ v ta kraj, ti ga ne bom vzela nazaj, da bi ga drugi podaril. Le tebi, Marija, bom ostal zvest in tvoji lepi podobi.« Tako je govoril in z desnico na svojem meču prisegel večno zvestobo. Tedaj se je Marija blago nasmehnila in vitez je vedel, da mu ne bo treba umreti. Pristrčno se je zahvalil in še dolgo strmел v njeno podobo. Ko je odhajal, so ga pozdravili angeli, ki plavajo nad korom. — Ali verjameš to?«

»Le pripoveduj naprej!«

»Silna je bila bitka in ni bilo take sto let poprej, sto let pozneje. Kri je tako napojila polje,

da je še danes zemlja rdeča kakor makov cvet. Vsi junaki so padli, le vitez, ki je Mariji obljubil večno zvestobo, je ležal hudo ranjen sredi bojišča. Pri njem je stal belec in sklanjal svojo glavo nad njegov obraz. Visoko pod nebom so plavali jastrebi, poletavali navzdol k junakom in jim kljuvali srca. V turškem taboru pa so udarjali bobni in zveneale cimbele v divjih godbah in turške lepoticice so rajale v divjih plesih in vojaki so pijani od zmage prepevali divje bojne pesmi. Vsi so slavili zmago polmesca.

Carja je spremljala na bojišče najmlajša hči Fatima, ki jo je oče ljubil tako, da tudi le dan ni mogel živeti brez nje. Ko je Fatima videla ležati junake po bojnem polju, se je zbudilo v njenem srcu usmiljenje. V noči je odšla k njim z vrčem vode, da bi tistim, ki so morda ostali živi, olajšala težko usodo. Toda namesto z vodo je le s solzami pojila junake, kajti bili so mrtvi vsi, razen viteza, do katerega je končno vendarle dospela. Po ustnicah, ki so se mu premikale, je spoznala, da še živi. Nastavila je vrč k njim in vitez je pil. Kri je znova zaplala po njegovih žilah. Ko je odprl oči, je Fatima ostrmela nad težko žalostjo, ki je sijala iz njih. Pokleknila je k njemu, odvila beli šal s svojih prsi in mu povezala rane. Ko se ji je v hvaležnosti nasmehnil, se je njeno srce vnelo

Albert Sirk: Tihožitje. (Akwarel.)

v ljubezni. Zbežala je nazaj v šotor, ovila bele roke očetu krog vratu in prosila carja, da bi ne ubil mladega junaka. Oče jo je tako ljubil, da ji ni mogel odreči želje, in je ukazal vojakom, naj nalože viteza na njegovega belca in ga privedejo v šotor.

In glej, tudi carju je vitez ugajal, saj ni niti malo potožil, čeprav je bil hudo ranjen. Fatima mu je stregla in ga negovala toliko časa, dokler ni zopet lahko zajezdil svojega belca. Medtem je prepevala pesmi ljubezni in božala njegove lase. Od dneva do dneva je postajal vitez bolj pijan od njene lepote, od njenih kot noč črnih globokih oči, od njenega kipečega telesa in belih rok, ki so mu gladile lica. Ko so jezdili proti Carigradu, se mu je zdelo, da jezdi v pravljичnih sanjah skozi čudovite dežele na belem konju poleg črnega konja, na katerem je jezdila Fatima, ki so jo imenovali vojskovodje — kraljico zvezdnih noči.

Tedaj mu je rekel car: »Mohamedov polmesec je zmagal. Videl si polmesec, ki je dokazal, da tvoja vera ni prava. Prvi med vsemi si zmagal srce moje hčerke Fatime, od katere ni lepše žene na svetu. Njene oči so globoke kot noč in njeno srce je sladko kot raj, ki nam ga je Mohamed obljubil. V svoje srce je sprejela tvojo podobo, ti pa sprejmi vero Mohameda. Pojdemo pred Dunaj in tvojo glavo bo Alah ovenčal s slavo, kajti velik junak si.«

Vitez je odgovoril: »Polmesec je zmagal in Mohamed je Alahov prerok. Ni lepše žene na tem svetu in nikjer kot je Fatima. Sprejel sem njeno podobo v svoje srce. Toda v svoji domovini sem podaril prstan drugi ženi. Dovolj, car, da pojezdim z belcem domov in vzamem tisti ženi prstan nazaj, kajti Fatima je močnejša kot ona. Vzel ji bom prstan in ga nataknil, ko se vrnem, na prstanec najlepše roke tega sveta. Le še ena roka je tako lepa kot Fatimina desnica, samo njena levica je še lepa tako.«

Zajezdil je belca in dirjal z njim dolge dneve in dolge noči. Nikjer ni počival, nikjer se ni ustavil, kajti v srcu mu je kipela strast, da bi se čimprej vrnil v daljni Carigrad.

Ko je pridrvel pred Marijino cerkev, je planil s konja in stopil k vratom. In glej čudo, sama po sebi so se vrata odklenila in na široko odprla pred njim. On pa tega še ni razumel in je mislil, da mu hoče Alah olajšati pot do oltarja. Z visoko dvignjeno glavo se je bližal Mariji, ki je gledala nanj z oltarja s strogimi očmi. On pa je rekel: »Ljubil sem te in mislil sem, da si nezmagljiva. Ti pa si dopustila, da so poginili junaki, in si morala dopustiti, kajti polmesec je bil močnejši od

tebe. Srečal sem oči, ki jih nosi kraljica zvezdnih noči, in tiste oči so lepše od tvojih sinjih.«

Ko je tako govoril, so postale Marijine oči neskončno žalostne. Videl je to, toda zakrknil je svoje srce in pristopil, da bi ji snel prstan. Tedaj pa je Marija krčevito upognila prstanec proti dlani in isti hip je vitezu ohromela desnica, ki jo je bil dvignil.

Tedaj je spoznal svojo zmoto, zastrmel je poln groze in strahu v Marijin obraz in videl, kako sta se potočili dve solzi iz sinjih oči na blede lica. Zgrudil se je na kolena in udaril poln kesanja s čelom po tleh. Ko je v strahu in spoštovanju zopet dvignil svoj obraz, se je Marija nasmehnila in v svoji desnici je zopet začutil življenje.

Okrenil se je in šel proti izhodu. Medtem so orgle same po sebi zaigrale nebeško godbo. Pred vrati je zagledal, kako je klečal njegov belec na pragu. Zajezdil ga je in pohitel v Celje, kjer je stopil v samostan, da bi laže služil Mariji in laže pozabil na Fatimo.«

Natočil sem vina in pil.

»Ali si ti že kateri podaril svoj prstan?« je vprašala Olga.

Zasmejal sem se na ves glas: »Jaz nisem vitez, jaz sem trubadur. Podaril sem svoj prstan stotrim sencam in nobena mi ga noče vrniti.«

Strmela je dolgo v moje oči, jaz sem strmela v njene, hipoma pa sem vstal, pristopil k njej, ji položil dlan na čelo in ukazal: »Zaspi!«

Zaprla je oči. Nemo sem jo gledal in tedaj spoznal, da je ona kot slika iz davnih dni, od začetka poti, in trpko sem se zasmejal. »Vstani in pojdi za menoj,« sem ukazal. Vstala je in stopala z razprostrtimi rokami in zaprtimi očmi na dolgo dolgo belo cesto, vso razsvetljeno od mesečine. Na levi se je lesketal zlati križ, na desni zvonik petrovške cerkve. Daleč sredi polja je stala Silva v beli obleki in strmela nepremično proti obzorju.

»Silva stoji med hmeljniki in strmi proti obzorju. Olga, pleši,« sem ukazal. Mesečina se je spremenila v strune. Dotaknil sem se jih s prsti in zaigral na njih neslišno godbo. Olga je plesala v počasnih počasnih krogih.

»Tu je začetek ceste, tiste ceste... Otrok si še in tak sem bil sam nekoč,« sem ji zaklical. Na obzorju se je zamračilo nebo s težkimi oblaki.

...Na vrata je potrkala nočna sestra. Prebujen sem zaklical: »Kaj je, sestra?«

»Cipot je pobesnel, kriči in skuša raztrgati mrežnico. Kaj naj mu dam?« je vprašala sestra.

»Dajte mu morfija, skopolamina,« sem zaklical. Skozi zamreženo okno blaznice je sijala mesečina.

Oton Gaspari

USPAVANKA

Leopold Stanek

V vozičku sinko je zaspal,
ko sem iz mesta ga peljál.
Le spi, le mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!

*Železni ptič ti žorgoli,
na polju strojnica brni ...
Le spi, le mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!*

*Tvoj očka spančkal je nekoč
v leseni zibki sredi koč.
Le spi, le mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!*

*Z nebá mu vetrč je pihljál
in v travi muren je igral.
Le spi, le mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!*

*Na jablani mu ptič je pel
in cvet na njej je zanj dehtel.
Le spi, le mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!*

*Ne jokam več, kaj sem zgubil,
le tožim, kaj si zamudil.
Le spi, le mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!*

*Naj okrepi sedanji čas
te, molim zdaj, kot naš je nas ...
Zato pa mirno spi, moj sin,
ne sanjaj mojih bolečin!*

ŠTIRINAJST DNI PO BOLGARIJI

Silvo Kranjec

3. V dolini rož.

Glavni del kongresa se je končal dopoldne 21. avgusta 1936 s slavnostno sejo v navzočnosti prosvetnega ministra. Najprej smo stojé poslušali brzojav iz Berlina, s katerim se je pokrovitelj car Boris zahvalil kongresu za pozdrave, nato pa so dali predsedniki sekcij poročila o dovršenem delu. Treba je bilo tudi določiti kraj prihodnjega kongresa, ki bo čez štiri leta, leta 1940. Predlagana in z navdušenjem sprejeta je bila Moskva, vendar je predsedujoči rektor Arnaudov kljub nepolitičnemu značaju teh kongresov dvomil, da bi bil predlog izvedljiv, nakar se je za ta primer določila za mesto bodočega kongresa Bratislava. Ko so se še zastopniki posameznih držav zahvalili pripravljalnemu odboru, sofijski občini in bolgarski vladi za trud in gostoljubje in smo s petminutnim molkom počastili spomin umrlih udeležencev prejšnjih kongresov, je bil četrti kongres slovanskih geografov in etnografov končan.

Prav za prav je bil s tem končan le njegov uradni in teoretični del, drugi, praktični del »na terenu« se je pa šele začel. Sedaj so namreč prišli na vrsto izleti, ki so bistven del vsakega geografskega kongresa. Prireditelji so tudi ta del dobro pripravili. Organizirali so pet izletov, ki so trajali 5 do 7 dni, trije so bili splošno geografski in dva etnografska. Ker se je za nekatere priglasilo preveč udeležencev, so kasneje pripravili še en izlet predvsem geološkega značaja. Za vsak izlet so izdali kratek vodnik v francoščini, sestavljen od strokovnjakov, ki so izlet potem vodili. Slovenci smo se po večini odločili za pot skozi podbalkanske kotline k obali Črnega morja v Strandžo planino in po morju v Varno, kjer je bil razhod. Mikale so nas gorske pokrajine srednje Bolgarije, ki ležé proč od glavnih prometnih potov, zato pa imajo poleg prirodnih zanimivosti danes najbolj čisto bolgarsko prebivalstvo, iz katerega je izšlo mnogo znanih boriteljev za svobodo in kulturnih delavcev. Nič manj nas ni mikalo videti Črno morje in njegovo »kraljico« Varno, od koder smo se namenili vrniti preko severne Bolgarije nazaj v Sofijo.

Ker skozi te gorske kotline še ne vozi železnica, smo prepotovali nekako prvo tretjino naše poti v dveh avtobusih, na katera smo se naložili 22. avgusta zjutraj pred univerzo. Večino med nami kot sploh na kongresu so imeli Poljaki, Čeh je bil en sam, Jugoslovanov pa nas je bilo dva-

najst, od teh tretjina Slovencev. Kot »uradni«
jezik izleta se je polagoma uveljavila francoščina,
tombolj, ker je bil z nami tudi edini francoski
udeleženec kongresa, pariški univ. prof. Bourcart
s svojo gospo.

Kmalu smo prišli skozi borna predmestja na
odprto ravnino, peljali se čez Isker in se začeli
dvigati proti balkanskim goram. Čez sedlo Negu-
ševo smo prišli v majhno kotlino, nekako 100 m
nad Sofijo z vasjo Sáranci ob robu. V naslednji še
višji kotlini, kjer leži vas Kamárci, se odcepi na
levo cesta čez Balkan v severno Bolgarijo, naša
pot pa je vodila v ostrih zavojih čez blizu 900 m
visok prelaz Golobéc na razvodju med Črnim in
Egejskim morjem, od koder se nam je odprl pogled
proti jugu na Vitošo in Rilsko planino, v tako
imenovano »Zlatiško polé«. To je okoli 700 m vi-
soka kotlina med večinoma golim grebenom Bal-
kana na severu in z gozdovi poraslo Srednjo goro
na jugu. Namaka jo reka Topolnica, ki prihaja
iz Srednje gore in dobiva z Balkana mnogo pri-
tokov, potem pa se obrne proti jugu k Marici.
Po teh kotlinah, ki so zavarovane pred severnimi
vetrovi, gojé dosti sadja, zlasti sliv, zaradi lepih
planinskih pašnikov pa je dobro razvita tudi ži-
vinoreja. Blizu skupaj ležita tu dve mesti: Zlatica
in Pirdóp. Prva ima ime od zlata, ki so ga včasih
izpirali tod, in je bila pred osvobojenjem pretežno
turško mesto. Danes je kljub dobrim 2000 pre-
bivalcem le velika vas z lepo državno drevesnico,
med hišami pa raste baje precej stoletnih dreves.

Naša avtobusa sta se ustavila v tri kilometre
oddaljenem Pirdópu, ki ni dosti večji (3500 pre-
bivalcev), vendar je kot sedež okraja prekosil
svojega tekmeča. Včasih je bil znan po volnenih
izdelkih, s katerimi so trgovali tja v Bosno, danes
še izdelujejo tu preproge. Pirdopski meščani so
nam napravili sredi mesta lep sprejem, dekleta
v pestrih narodnih nošah so nas pa obložila s šopki
domačih cvetic. Nato smo šli malo po mestu, ki je
zgrajeno v odprtem sistemu s skoraj samimi pri-
tličnimi in enonadstropnimi hišami sredi vrtov.
Najlepša stavba je novo dvonadstropno šolsko
poslopje z veliko sliko sv. Cirila in Metoda na
čelu. Poleg ljudske šole je v njem tudi »progimnazij«,
t. j. nekaka meščanska šola s tremi letniki, in
pa majhen muzej. Na drugem koncu mesta je na
novo urejena mlekarska šola, katere vodja je malo
prej končal strokovne študije na neki visoki šoli
v Nemčiji. V lepo okrašeni obednici mlekarske
šole so nam priredili kosilo z domačimi jedmi,
zlasti okusni so bili razni mlečni izdelki. Ko sta
se za pozdrave domačinov zahvalila zastopnik
Poljakov in naš edini češki sopotnik, so naši srbski
tovariši modro potisnili Slovence v ospredje. Spre-
govoril sem torej v imenu Jugoslovanov in z ve-
seljem opazil, da so slovenščino, ki se je tedaj
najbrž prvič oglasila v Pirdópu, precej dobro
razumeli. Posebno so bili navdušeni, ko sem jim
omenil našega rojaka, profesorja Antona Bezenška;
izkazalo se je namreč ob tej priliki, da je bil rav-
natelj progimnazije Bezenškov učenec.

Po kosilu smo spet za-
sedli avtobusa in se odpeljali
po senčni soteski ob nekem
pritoku Topolnice na Srednjo
goro. Tu je v lepi prisojni le-
gi letovišče »Kolonit«, kjer so
si zgradili bolgarski profes-
sorji — na zadružni podlagi
seveda — počitniško kolonijo.
Na vrhu sedla, od koder je
lep pogled na jug v trakijsko
ravnino s Panagjurištem v
vznožju, je velik hotel z vsem
udobjem, okrog je pa raz-
tresenih deset malih endru-
žinskih hišic.

Po vrnitvi v Pirdóp smo
šli v mlekarsko šolo k večerji,
ki se je v veselem razpolo-
ženju — seveda ne samo ob
mleku — precej zavlekla. Pre-
nočišča, po večini v zasebnih

Zemljevid Bolgarije. (Puščice kažejo smer potovanja.)

hišah, so nam bili že prej dodelili. Ta prva noč v provinci je nekatere skrbela, a ni bilo nič hudega; lepo spočiti smo se drugo jutro, bila je nedelja, odpeljali naprej proti vzhodu in koj za mestom prešli mejo nekdanje Vzhodne Rumelije. Kmalu smo se začeli dvigati po razoranih ridah proti sedlu Koznici, kjer je Srednja gora nekako zrasla z Balkanom. Ko smo prišli na vrh, nekaj nad 1000 m visoko, se je odprla pred nami lepa zelena pokrajina — sloveča »rozova dolina«. Posedli smo po bregu, naš vodja, mladi sofijski docent Jaránov pa nam je v duhovitem govoru razdelil popotne spominke: damam in mlajšim gospodom je dal lesene tube s stekleničico rožnega olja, češ da radi lepo diše, starejši smo pa dobili »b'klice« (prim. bokal!), značilne izdelke bolgarske domače obrti, lesene čutare za čez ramo, okrašene z narodnimi ornamentami. Zaenkrat so bile prazne, opoldne v Karlovu, ko smo jih pustili v vozu, so nam jih pa skrivaj napolnili s slovečim karlovskim vinom, kar je vzbudilo kasneje prijetno presenečenje. Po tem odmoru, ki se je našim temeljito pretresenim kostem dobro prilegel, smo se spustili po divjih ridah v dolino. Naglo smo zdrčali skozi romantično, v soteski stisnjeno mestece Klisuro, ki v resnici zasluzi svoje ime (clausura = zapor), ker zapira dolino. Mestece ima za seboj žalostno zgodovino; v tako imenovanem »srednjegorskem upor« spomladi leta 1877, ki se je zaradi slabe priprave in nekaterih izdajalcev že po desetih dneh klavrno končal, so Turki Klisuro oplenili in do tal požgali.

Hitro smo prišli v komaj 400 m visoko ravnino, kjer zbira svoje pritoke Strjema ali Gjopsa, kot tudi imenujejo reko in celo pokrajino po srednjeveški bolgarski trdnjavi Kopsis, katere razvaline smo videli med Sópotom in Karlovim. Eden od pritokov Strjeme, hudourniku podobna Sopotnica, me je spominjala s svojim imenom na naše loške hribe. Ob njej leži mestece Sópot z 2500 prebivalci, kjer smo mimogrede videli rojstno hišo pisatelja Iv. Vazova, spremenjeno v majhen muzej.

Že od Klisure naprej smo se vozili med rožnimi polji, ki se nadaljujejo proti vzhodu v dolino gornje Tundže. Takrat smo videli sicer samo zelene rožne grmiče, čudovito pa mora biti tod v maju in juniju, ko so grmi polni rdečih in belih cvetov, zrak pa poln najlepših vonjav. Gojenje rož in pridobivanje rožnega olja

je tu doma že več stoletij. Kje in kdaj se je sploh začelo, ni čisto dognano. Zdi se, da je domovina te obrti v Indiji in Egiptu, od koder se je razširila v Perzijo in Tunezijo. Iz arabskih virov izvemo na primer, da je Farzistan v 9. stoletju dajal bagdaskim kalifom za davek rožno vodo; takrat so poznali samo to, kajti pridobivanje rožnega olja na sedanji način izvira šele iz 16. stoletja. O tem, kako je prišla rožna kultura v Bolgarijo sta dve mnenji.* Po enem so jo prinesli Turki iz Tunezije, drugo pa pravi, da jo je prinesel neki derviš iz Perzije, in sicer najprej v Kazanlik. Najstarejši zgodovinski vir za kulturo rož na Balkanu je turški geograf Hadži Kalfa iz prve polovice 17. stoletja, ki omenja rožne nasade v okolici Odrina in rožno vodo kot važen trgovinski predmet v tem mestu. Brez dvoma so torej Turki prinesli rože tudi v Bolgarijo, saj so Turki od Arabcev prevzeli za vse orientalce značilno ljubezen do dišav, zlasti do rož. Na carigrajskem dvoru je bil n. pr. poseben »rožni maršal«, ki je imel skrb za cvetje in dišave. Preden so Turki spremenili kako krščansko cerkev v mošejo, so jo vselej temeljito umili z rožno vodo. Tako je sultan Mohamed II. izdal več tisoč zlatnikov samo za rožno vodo, ko je napravil mošejo iz veličastne cerkve sv. Sofije v Carigradu.

Od Kazanlika se je razširila rožna kultura ob reki Tundži proti zahodu, prišla čez razvodje pri Kaloferu in se udomačila v dolini Strjeme, kjer je našla posebno ugodne prirodne pogoje. Šele v 19. stoletju so jo prenesli v dolino Marice na severna pobočja Rodop in tudi na južna pobočja Srednje gore, kjer pa ne uspeva tako dobro. Roža

* Prim. K. Georgiev, Maslodainata roza i neinoto otgleždane (= odgoja). Kazanlik 1928.

Karlovo.

je namreč zelo izbirčna glede podnebja in tal. Zahteva toplo in vendar ne presuho podnebje, ob času cvetja v maju in juniju mora imeti zjutraj dovolj rose, prav od tega je zelo odvisna kakovost in množina rožnega olja. En sam vroč sončni dan brez rose takrat lahko pokvari vso letino. Stoletja so pokazala, da je podnebje v »rožni dolini« za rože najbolj ugodno. Južna lega jim dá toploto, greben Stare planine jih varuje pred mrzlimi vetrovi s severa, obenem pa prisili vlažnejše južne vetrove, da izločijo prineseno vlogo v obliki dežja. Enako skrbé nešteti potoki, ki pritekajo s pobočja Balkana in Srednje gore, za dovoljno vlogo in roso zlasti ob času cvetja. Tudi zemlja iz kremenjakove prepereline s primešano glino ugaja rožnim grmom, tako da se dobé celó čez petdeset let stari nasadi na enem in istem mestu. Vendar je treba zemljo večkrat prekopavati, ker je precej pusta in se zlasti po dežju preveč strdi na površini.

Mlade prirezane veje rožnega grma sade jeni v globoke vzporedne brazde in jih pokrijejo z gnojem in prstjo. Prihodnjo pomlad vejice vzbrste in konec maja že cveto, vendar dajo izdatnejšo množino cvetja šele po treh letih. Navadno uspeva tak grm kakih petnajst let, nato pa opeša in je treba nasad obnoviti.

Od okoli 7000 različnih rožnih vrst je samo 30 takih, ki so uporabne za pridobivanje rožnega olja. Najvažnejša med njimi je Rosa damascena, ki je doma iz okolice Damaska in od katere goje v Bolgariji dve zvrsti, belo in rdečo. Bela roža je bolj odporna proti mrazu in raznim škodljivcem ter uspeva na istem kraju tudi petdeset let, ima pa slabši vonj in daje za polovico manj olja. Zato jo bolj in bolj opuščajo; medtem ko je včasih zavzemala bela roža 40 % nasadov, je danes zasajenih z njo komaj 10 %.

Rožno olje se dobiva iz cvetja s tako imenovano dvojno destilacijo, kar traja približno dve uri. Cvetje puste vreti z vodo v kotlu, pare uhajajo pa po cevi, ki gre skozi posodo z mrzlo vodo. Tu se pare zgoste v »rožno vodo«, ki jo potem spet na isti način prekuhajo. Na vrhu te druge rožne vode plava potem tanka smetana rožnega olja ali »rozovega masla«. To olje lepo poberejo in prodajajo v tovarne za parfume, kolinsko vodo, dišeča mila itd. Rožno olje ima močan duh, ki ga nekateri težko prenesejo; tak je bil n. pr. prvi bolgarski knez Aleksander Battenberg. Mala steklenička z 1 g olja v žepu — tako prodajajo v Sofiji po 30 levov — že zadostuje, da je parfimirana vsa obleka. Za 1 kg olja je treba 3500 kg cvetja, ki stane danes okoli 24.000 levov (12.000 din).

Do začetka tega stoletja so pridelovalci kuhali olje večinoma sami v preprostih domačih kotlih v nalašč zato zgrajenih kuhalnica, ki stoje blizu tekoče vode, ker se pri kuhanju potrebuje dosti vode. Potem se je pa tudi ta obrt industrializirala in modernizirala. Posamezni podjetniki pa tudi kmečke zadruge so zgradili velike kuhavnice, kjer se kuha do 400 kg cvetja hkrati, in v sezoni pokuhajo posamezna podjetja do 2500 kg cvetja. V to industrijo je danes investiranih nad sto milijonov levov, vsa »rozova dolina« pa prekuha na leto do deset milijonov kilogramov cvetja.

Vrednost tega pridelka je pa zelo različna. Cena rožnega cvetja in seveda tudi olja je odvisna od letine in še od različnih drugih okolnosti. Bolgarski kmetje imajo v tem pogledu podobne težave kot naši hmeljarji s svojo »savinjsko rožico«. Po osvoboditvi Bolgarije je z rožami porasla površina od leta do leta rasla, rasla je pa tudi cena cvetju, čeprav je bil pridelek seveda zelo različen, kakršna je pač bila letina. Med vojsko, ko se je Evropa bolj zanimala za strelivo in orožje kot za dišave, je rožno olje naglo padlo v ceni in v Bolgariji so jeli rožno kulturo opuščati, tembolj, ker je primanjkovalo moških delavcev. Z rožami porasla površina se je zmanjšala skoraj za polovico, namesto rož so začeli gojiti druge pridelke, zlasti sadje in tobak. Nekaj let po vojski je začela cena rožnemu cvetju zopet rasti; od 0,20 leva je zrasla na 22 levov leta 1929 in nasadi so dosegli površino 7000 ha, nato je pa svetovna gospodarska kriza vse preobrnila in cene so zopet padle. Nekateri države so naložile visoke carine na francoske parfume in ker gre v Francijo dobra polovica bolgarskega rožnega olja, so to občutili tudi Bolgari, ki ne morejo vsega pridelka spraviti v denar. Razen v Francijo izvažajo rožno olje tudi v Anglijo, Švico, Nemčijo, znatno več pa v Združene države Severne Amerike.

Središče rožne industrije in tudi politično središče rožne doline je mesto Karlovo (8000 prebivalcev), kjer so nas opoldne uradni zastopniki in vojaška godba slovesno sprejeli. Karlovo ima prekrasno lego v vznožju balkanskih vrhov, katerih najvišji, Jumrukčal (2375 m), se dviga blizu na severovzhodu. Od tam priteka več gorskih potočkov, ki prijetno žubore skozi mesto in mu prinašajo hlad tudi v najhujši vročini. Okrog in okrog obdajajo mesto vinogradi in rožni nasadi, med hišami pa se dvigajo mogočni orehi in žlahtni kostanji. Pol ure nad mestom šumi 8 m visoki slap Sučurúm, ki ga izrablja mestna električna centrala s 1050 konjskimi silami. Zaradi obilnih vodnih sil je v Karlovu precej industrije. Poleg šestih desti-

Bolgarska dekleta obirajo cvetje.

lacij rožnega olja je v mestu več tekstilnih tovarn, zlasti za svilo. Eno od teh, ki jo je zapustil mestni občini mecén Evlogi Georgijev, smo si po kosilu ogledali in se čudili velikanskemu stroju za svilene zastore, ki so ga dobili iz Nemčije.

Karlovo je tudi važno središče bolgarskega vinogradništva. Ta stroka se v Bolgariji lepo razvija in z vinogradi zasajena površina se je po vojski skoraj podvojila. Leta 1936 so zavzemali vinogradi 115.000 ha; v tem pogledu je danes Bolgarija med državami svetá na desetem mestu. Še bolj kot bolgarska vina — med temi je karlovsko eno prvih — slovi bolgarsko namizno grozdje, ki ga zadnja leta vedno več izvažajo, tako da je bilo leta 1935 že na tretjem mestu v bolgarskem izvozu. Največ, skoraj tri četrtine ga gre v Nemčijo, drugo pa zlasti v Anglijo, kjer ga v Londonu zelo cenijo. Trezni Bolgari pa tudi sami radi zobljejo grozdje; na osebo ga porabijo 20 kg na leto, kar je v Evropi največ (v Nemčiji, ki je v tem na drugem mestu, ga porabijo komaj 2,2 kg na osebo). Tudi kongresisti smo ves čas svojega potovanja v tem z veseljem posnemali Bolgare.

Tudi Karlovo je doživelo v preteklosti žalostne dni. Imenuje se tako po svojem turškem

ustanovitelju Karli Ali-beju, ki je v 15. stoletju tu zgradil Kuršum džamijo (svinčeno džamijo) in kopališče »Starata banja«; oboje spada danes med karlovske znamenitosti. Še pred dobrim stoletjem je bila v mestu komaj četrtina kristjanov, ondodni Turki so bili pa razvpiti fanatiki. To so pokazali ob prvem bolgarskem uporu leta 1877, ko so brez pravega vzroka poklali vse moške Bolgare, cerkve pa opustošili in spremenili v kasarne. Že omenjeni Jireček piše leta 1891, da je dobil v Karlovu več sto vdov; Turkov pa je bilo še v njegovem času več kot osmi del prebivalstva. Na osvobodilne boje nas spominja sredi mesta spomenik revolucionarja Vasilija Levskega, ki se je pred dobrimi sto leti (1837) rodil v Karlovu. S pomočjo Srbije, kjer je takrat vladal knez Mihajlo, je pripravljaj osvoboditev svoje domovine, toda po izdaji je padel v roke Turkom, ki so ga obsodili na smrt in leta 1873* sredi Sofije obesili. Na spomeniku ima poleg sebe leva, ki ne pomeni tu le junaštva, ampak tudi razlago junakovega imena. Njegovo pravo ime je namreč Vasil Ivanov. Ko se je pa vežbal v »bolgarski legiji« v Beogradu, je nekoč preskočil širok turški jarek na Kalimegdanu. Ta skok je bil po današnjih pojmih gotovo »rekorden«, kajti navzoči Vasilov tovariš Karavelov ga je nazval »levski (levji) skok« in ime Levski se je Vasila za vselej prijelo.

Naše bivanje v Karlovu je bilo, žal, kratko odmerjeno. Preden smo si ga utegnili dobro ogledati, je bilo treba zopet zasesti naša Forda, kajti ta dan nas je čakala vsaj še enako dolga pot naravnost proti jugu, kamor nas je vabila »vtorata rezidencija na B'lgarija« — druga prestolnica Bolgarije — Plovdiv. (V drugo naprej.)

* V Mladiki, str. 300, stoji pomotoma letnica 1876.

OB SVITU

Emanuel Kolman

*Iz temnih dalj v noč trudni spev ihti.
Kakor spomin je od predaljnih krajev.
O deklica — in noč beži
in svita dan se iznad tihih gajev.*

*A preko trat od širnih polj zvoní.
Kaj išče tvoja žalost v tehle glasih?
Deklica — o, žalost skrij:
tako zvoní ko v davnih časih.*

*O skrij solze, ko temna noč beži,
ko svita dan se iznad tihih gajev,
o skrij solze, vse tiše spev drhti:
kakor pozdrav je od domačih krajev.*

V NOVE ZARJE

(NADALJEVANJE SPISA »IZ NIŽAV IN TEŽAV«)

Ivan Zorec

27. Stari stotnik.

Moja govorniška slava z vrha Svetih Treh kraljev je Janka nekako pripognila. Pa kaj ga ne bi bila! Najprej z močjo svojega jezika ukrivim kovača, nepremagljivega vaškega jezičnika, potlej ti pa grem in pred sto in sto ljudmi goreče govorim o stvarih, ki jih do dna bolj ali manj poznajo le dobro šolani ljudje in pridni knjigobrbei. Hentaj ga, res me je občudoval in posihmal rad slušal; še matematika se mu je priljubila, da sva se je spet prav pridno učila. Naj povem že kar zdaj, da je potlej srečno prebil boj s profesorjem Peterlinom, ubral pa jo je vendarle na učiteljišče in je, kakor sem slišal, postal prav dober učitelj.

Glas o meni je zajel tudi vso vas. Sodrug kovač je tako rekoč ploskal in me zgovorno povzdigoval; anti rad me je imel.

»Dober, zgovoren jezik je velika moč,« mi je modroval; »brusite ga zmerom le za dobre in pravične reči!«

Vse to splošno občudovanje me je nekako omamilo; začutil sem v svoji nespameti, da sem že neka osebnost; greben se mi je močno spokončil; pa ne za dolgo.

V vasi je tačas živel tudi upokojeni častnik, stotnik Jakob Čuden, majhen, ves siv in že močno plesniv mož. Bil je samosvoj človek, po eni plati sitnež, po drugi pa čudak, kakršni so menda skoraj vsi stari samci. Še izza mlada mu je v daljnih deželah skrbno gospodinjala vaščanka Lenka in

ga, ker ni nikjer imel nič svojih ljudi, naposled zvalila v svojo domačo vas; anti v dolgih letih se je bil navadil njene kuhalnice in postrežnosti.

Sicer je živel sam zase, nikogar mu ni bilo mar, moja slava pa je menda prišla tudi do njega. Kadar sem ga srečal, sem ga lepo pozdravil. Za odzdrav mi je vselej le pokimal; zdaj se mi je nekoč tudi nasmehnil in me povabil v svoj »brlog«, kakor je rekel.

Izbica je bila kaj preprosta. Na steno med obema skončnima okencema sta bili navzkriž pribiti dve stari pištoli, pod njima pa tudi navzkriž obešeni bridka sablja in skoraj vatel dolga stara pipa. Pištoli in sablja so mi bile, mlademu fantu, ki sem že močno zorel za vojaščino, prav všeč in zanimive.

Začel se je z menoj meniti, od kod sem, česa se najrajši učim, kako v svojem siromaštvu živim in podobne stvari.

»In vendar: kaj se vam mara!« je naposled vzdihnil. »V mestu je življenje, kultura, na vasi pa človek počasi od starosti le hira in umira — hol's der Teufel!«

Oči in misli so mi bile obstale na kupu starih časnikov, domačih in tujih, in na knjižni polici, kjer so se med debelimi knjigami belo svetile debele platnice zanimivega Valvasorja.

»Zakaj si ne preberete?« mi je ušlo. »Pre-selite se v mesto. Več družčine, knjig in zabave bi imeli tam.«

Kakor začuden me je pogledal in pomolčal.

»Dokler je človek mlad in zdrav, dosti in veselo vozi,« se je potlej grenko nasmehnil in nemočno odmahnil; »včasih jo seveda tudi zavozi in čestokrat ne more več nazaj.«

Nisem razumel, kam meri; oči so se mi spet obesile na Valvasorja. Spomnil sem se hudiča, kako polhe pase, spomnil trde nemščine, stokrat preklete coklje, ki mi je hojo v svet zavirala in ki sem jo že kar prècej odvril, in spomnil sem se, kako sem »v letih nerodnih« neumno vozil, zavožil pa jo s trdno voljo vendar še kar dobro izvozil.

»Trdna volja zmore dosti,« sem spet mislil na glas.

Mož pa se je še grenkeje nasmehnil in dejal nekoliko tiše, menda zato, da ne bi slišala Lenka, če prisluškuje:

»Babe, preklete babe in kvarte, kvartel!«

Pirdópska dekleta pri vodnjaku.

Da ženske in kvartopirske igre včasih moškimi res usodno motajo življenje, sem vedel iz knjig, čutil pa vselej, kadar sem kaj takega bral, da mož, ki se pod noge daje zviti, morda tudi kar malo-pridni ženski ali strastnemu kvartopirstvu, ni več mož, marveč je le ubog slabič. Zato sem zdaj modro molčal, da ne bi s svojo prostodušno sodbo žalil starega gospoda.

Ali ta se je že ugreel in je pribil:

»O, veste, vsa ženska modrost ni vredna moške norosti! Pravijo, da je Bog ustvaril Evo iz Adamovega rebra; znano pa je, da v rebru še tako bistrega moža ni možganov.«

Kakor da ga razumem, sem se vljudno nasmešnil.

»Siromak,« sem si mislil. »Vsa notranjost mu je razglašena. Star je in sam, brez ljubezni in brez vsega tistega lepega, kar izžareva prav zakurjeno domače ognjišče, kakor pravijo lepe knjige.«

Vstal sem; zadosti dolgo sem že vasoval pri njem. Premolknil je tudi on in se ječé dvignil izza mize. Prijazno, presrčno sva se poslovila.

Medtem je že vsa vas zvedela, da se je zgodil čudež in da me je stari stotnik povabil na dolg dolg pomenek. Seveda so zdaj vsi hoteli vedeti, kaj sva se menila.

A jaz sem vedel, kaj je moška molčečnost. Vedečnim vaščanom sem nekaj naklavžal, anti moral sem; zamolčal sem pa vse, kar bi stotnika kakorkoli zasenčilo, posebno sem zamolčal vse tisto o zavoženem življenju, o babah in kvartah in še kaj.

Pa kar ponosen sem bil, da se je stari mož prvič otajal prav pred menoj in da se mi je zapal, kolikor se še nikomur ni v tej vasi.

Kar ti čez nekaj dni počí glas: »Stotnik je umrl!«

Kap da ga je zadela, Lenka ga je našla že mrtvega.

»Smrt kar pobira, nič ne izbira,« so nekateri dejali in se prekrižali. S tem so ga zbrisali izmed sebe.

Vsa vas pa je še vrela tja. Jaz se nisem premaknil. Zanimivi mož naj mi živ ostane v spominu. In nespodobno se mi je zdelo tudi že tačas, vedečnost pasti ob mrtvem človeku, ki se takih brezsrčnih zijal ubraniti ne more.

28. Peter Bohinjec.

Tako je mislil tudi sodrug kovač, ko je prišel k meni.

»Dober mož je bil,« je začel. »No, ni ga več. Pokopati ga moramo lepo. Spodobi se tako.«

In mi je povedal, da je rajni stotnik rad in dosti pomagal gasilskemu društvu, samo govoriti o tem da ni dovolil; pa tudi sicer, anti kolikor je mogel, je bil dobrih rok, posebno do siromakov.

»Veste, kaj?« ga je nenadoma pričilo. »Vsaj v grob se mu moramo zahvaliti z lepim govorom, vi ga pa govorite!«

»Jaz?« sem se res ustrašil. »Kako? Saj nisem gasilec in tudi premalo sem poznal moža.«

Ali on me je medil in mi kadil. Nečimrnost, češ prebito bi se res postavil pred vso župnijo, me je začela zmagovati; zaradi lepšega sem se vendarle še nekoliko otepal.

»Kaj nisem premlad za tak resen govor?«

»Mladi ali stari, govoriti pa le znate, kakor bi rožice sadili!« se mi je lizal.

»Veste,« sem še poskušal, »čustven človek sem, ves mehak, pogrebne govora ne bi zmožel, prvi in na ves glas bi začel tuliti jaz.«

»Le stojte, saj vam še nisem povedal vsega,« mi je prestrigel besedo. »Za pogreb vas oblečemo v gasilsko obleko. Zdaj mi pa povejte, ali bi v moški uniformi res mogli tuliti kakor prepestovan in moker smrkavec?«

Vprašanje je bilo razločno in mi je šlo v živo, da sem z ugovori omagal in obljubil tak govor, da bo jokalo vse, samo jaz ne.

Ha, napihnil sem se. Kaj menite, govoril bom v uniformi, kakor kak velik. In vse me bo občudovalo, še bolj kakor ondan na vrhu Svetih Treh kraljev. Samo škoda, moja mati bi me morala slišati vsaj zdaj. Kako bi me bila vesela, kako bi se razkazovala z menoj!

Takih prevzetnih misli sem bil poln od vrha do tal, od domišljavosti me je kar napenjalo, kakor neumno kravo po mladi detelji.

Kar ti je treščil predme župnikov sèl, češ gospod bi radi prècej govorili z menoj.

Za župnika je bil Peter Bohinjec. Vedel sem, da je pisatelj. Zato so mi oči v velikem spoštovanju hodile za imenitnim gospodom. Presrčno rad bi se bil že seznanil z njim. Pa kar tako se nisem upal do njega. Prevelik je bil on, premajhen sem bil jaz. Ali kjer sem le mogel, sem se mu nastavljal, da bi me ogovoril. Hladno mi je odzdravljaj, menda me še opazil ni nikoli.

Tako sem zdaj od veselja kar poskočil in se brž odpravil v župnišče.

»Aha,« sem si domišljaj, »tudi župnik že čuti, da vendarle sem, kdor sem! Bog ve, ali je kaj zgovoren vsaj med knjigami?«

Med župnikom in župljani ni bilo kaj posebno shojenih stezá. Gospod je najrajši samotaril, molčal in brbral po knjigah. Med ljudi ni hodil, ljudje

Fran Zupan: Na Krku. (Akwarel.)

pa ne k njemu. Pravili so, da še nikomur ni pokazal prav prijaznega lica.

»Drži se zmerom,« so sodili, »kakor da bi bil hud na koga.«

»Prav za prav,« so še drugi vedeli, »je dober človek, samo pokazati tega ne zna.«

»E, ni čudno, če se je posamotaril,« sem spotoma premišljal. »S kom pa naj se kaj pametnega pomeni tak učen in bister mož?«

Srečal sem kovača in mu povedal, kam in zakaj.

»O, smo že vkup!« je mož zarobantil. »Glejte, nagajal bo!«

»Zakaj?« sem se ustrašil tudi jaz. »Kako?«

»Rajni, veste, ni hodil v cerkev, ni prejemal zakramentov, še druge je včasih glede tega zasmehoval. Zdaj mu župnik lahko vrne, še govor utegne prepovedati. Čemu bi vas sicer klical?«

»I, kaj že ve, da bo govor?«

»O, vsak far je tudi dober žandar: vse zve in vse vidi, tudi tisto, kar se bo šele godilo!«

Poparilo me je. Najrajši bi se bil obrnil, če bi se bil smel. Ali k župniku moram, grdo bi bilo, če bi zavrgel njegovo vabilo.

Sodrug kovač je najbrž opazil mojo stisko.

»Le pojdite in rogove mu nastavite, če se bo kaj zaletaval v vas!«

Res sem šel, pa ne več s tako ponosnimi mislimi. Sitno mi je postajalo, skrbeti me je začelo.

»Rinem v neko stvar, ki mi prav za prav ni nič mar,« sem pretikal plahe misli. »Z njo se zamerim župniku, ta pa me lahko očrni v šoli. In potlej bo spet joj in Bog pomagaj!«

Rogovi so se mi polegali, k župniku sem prišel že čisto hilast.

»Poklical sem vas, ker sami še niste prišli do mene,« me je resno ogovoril, v očeh in na obrazu pa mu ni bilo nejevolje, prej morda neka hudomušnost.

»Saj sem že davnaj želel, pa si nisem upal nadlegovati vas, gospod župnik. Pisatelje hudo spoštujem...«

»Le pustite, o literaturi zdaj ne bova govorila,« se je nekoliko nasmehnil. »Zvedel sem, da hočete govoriti ob grobu rajnega stotnika. Župnik sem, pravico imam vedeti za tako namero. Zato bi bili morali priti do mene.«

»Nisem vedel, da bi vam to moral povedati jaz,« sem se nerodno branil.

»Verjamem,« je pokimal. »A kdo vas je premotil, da ste se obljubili za to?«

Zdrah med njim in župljani nisem hotel delati, zato sem se hrabro zlagal, da je to bila moja misel.

»No, in kaj imenitnega mislite povedati o njem?« me je začel jemati v precep. »Ali je bil slaven učenjak, umetnik, ali nemara velik narodni dobrotnik?«

Zapiralo mi je sapo, prav sitno mi je postajalo.

Počasi in mirno mi je povedal tudi, kar mi je bil omenil že kovač.

»Rajni,« je dejal, »po srcu najbrž ni bil slab človek. Grdi svet ga je pa le preslepil in mu skalil razmerje do Cerkve. A Bog je dober, pravilno ga je že sodil, mi le molimo zanj.«

Premolknil je, kakor da bi mi bil povedal že preveč.

»Če pa mislite, da je vse to bilo zgledno, ga v govoru le pohvalite. Govor napišite in mi ga do jutri še pred mašo izročite v cenzuro — presojo, pregled. — Zdaj veste, zakaj sem vas poklical.«

»Gospod župnik,« sem se prav lahko odločil, »govora ne bom ne pisal ne govoril; premislil sem si.«

»Nisem ga vam prepovedal, pomnite to, le poznati ga moram v konceptu — na papirju.«

»Res sem si premislil, gospod župnik, ne bom ga govoril.«

Spet je premolknil, trenil po meni in zakoračil po sobi.

»No, prav, že prav,« je potlej pokimal, postal in se mi nekoliko nasmehnil.

Tako sem šel in sem vedel, da sem možko govoril s prav moškim, s prav pametnim možem. Tudi to sem zdaj razločno čutil, da je pri Svetih Treh kraljih govorilo čisto, navdušeno srce iz mene samega, tu pa da bi po tujem naročilu morda prav neumno kvasila le častizeljna nečimrnost.

(V drugo naprej.)

ŠOLSKI IZLETI

Stanko Cajnkar

Gospod profesor, kdaj gremo zopet na izlet? Da, res, kdaj gremo? Tako začinja moj razred učno uro, ko ni razpoloženja za pravo delo. In je vseeno, kakšno vreme je zunaj. Ko sije sonce, je upanje, da bo še nadalje lepo. Ko dežuje, je verjetno, da bo nehalo. Ako je megleno, je gotovo, da bo v kratkem najlepši dan. Ako je vremenska napoved ugodna, je tako prav in v redu. Ako pa je radijska vest neugodna, je verjetno, da to za naše kraje ne velja. Povedal sem jim, da pomenja dež, ako pada dim na zemljo, pa pravijo, da se dviga tudi takrat, ko nam ga veter tlači prav pod noge. Misel na izlet je menda najlepše, kar more mlademu človeku šola nuditi. Izlet je pot v svet, v svobodo, v življenje. Je doživetje, ki sicer ne dosega lepote počitniških dni, pa je v okviru šolske tesnobe vendarle najlepše. Morda je prav to hrepenenje po svobodnem dnevu izven šolskih sob najostrejša kritika našega šolskega sestava. Gotovo pa to ni. Tudi najboljšemu učitelju se utegne primeriti, da ga bodo njegovi študenti sredi ure spomnili na izlet, katerega jim je obljubil.

Meni je šola vsaj malo tudi — dom. Stanovanje mi je samo delavnica. Kakor konferenčna soba. V svojem razredu čutim skoraj pozabljeno življenje pravega doma. Dom je mir, dobrohotnost, razumevanje in odpuščanje. Dom je svetišče in delavnica obenem. Dom je kraj večnega vpraševanja in vednega odgovarjanja. Dom je prostor veselja in smeha, pa tudi graje in žalosti. Doma ni brez materinskega ali očetovskega srca in brez trdnega in močnega zaupanja.

Zato sem vesel, ako šola preneha biti samo delavnica. Rad imam to večno vpraševanje, čeprav neredko odgovarjam samo s smehom. Spominjam se, da nam je mati mnogokrat le s takim razumevajočim nasmehom odgovarjala, pa smo vendarle vse prav razumeli. Čakam, da neprisiljeno vprašanje preseka enoličnost pouka, ki bi ga menda tudi angeli ne mogli narediti povsem in do konca zanimivega. Zgodi se, da sem nepričakovane pomenke o izletu bolj vesel kakor moji študenti.

»Kdaj pojdemo zopet na izlet?«

»Res, kdaj pojdemo,« se zapleta misel v tok vprašanj, ki smo jih ravnokar obravnavali. »In kam pojdemo?« To zadnje je še težje kakor določilo časa. Ne sme biti predaleč in ne preblizu. Pot mora biti lepa in ne pretežka. Biti mora dovolj časa za počitek, pa tudi hoje ne sme biti smešno malo. Najlepše so planine. Pa zopet ne smejo biti

Fran Zupan: Marija Snežna v Slov. goricah. (Akwarel.)

prestrme. Šestošolke niso več prav elegantne, ako morajo hoditi v planinskih čevljih, ki jih poleg vsega drugega tudi niso vajene. In še to je hudo: v šestih letih obhodiš samo na teh šolskih izletih skoraj vso našo slovensko zemljo. Starejši ljudje gredo radi tudi večkrat v isti kraj. Mladost pa je nestrpna in preveč žejna novih vtisov in doživetij. Po isti poti se gre v teh letih samo tedaj, ako pot ni poglavitno: v spremstvu ljubljenega človeka, ki mu je dovoljeno tudi to, da se neprestano ponavlja, česar noben profesor ne sme tvegati.

Skoraj vsi naši izleti so bili lepi. Ta misel ni povsem moja. Je potrjena s priznanjem najmanj zadovoljnih ljudi na svetu. Zato je njena vrednost dokaj velika. Vse kraje, ki smo jih na teh poteh videli, sem poznal že poprej. Zato v mojih spominih na te izlete zunanjih obrisov pokrajine in ljudi skoraj ni. Ostal mi je samo seznam vseh teh naših postaj, ostala so mi samo imena, rahel spomin na vreme in morda še misel na kako smešno nezgodo, ki se je utegnila pripetiti. Mnogo bolj jasna in živa pa je ostala misel na te mlade ljudi, ki sem jih smel in moral spremljati. Najbolj blizu je zavest, kako je ta prečudna mladost v moji navzočnosti od leta do leta naraščala. To je tako čudovito, ako nekdo ob tvojem spremstvu zori iz otroštva v pravo mladost. Veš in čutiš: danes je še otrok, jutri ne bo več. Danes je njegovo življenje brez zastorov in zaves, jutri se bo vse odigravalo za kulisami, kamor nimaš več dostopa. Danes je vse svobodno, prosto in neprisiljeno, jutri bo vse vezano, utesnjeno v neko skrivnost in vezano na neko, morda strašno lažnivo obljubo. Eno samo leto prinese vse polno sprememb. Po-

gledal si v obraz otroka, pa ti odgovarjajo oči mladega človeka, ki nič več noče biti otrok. Pograjal si otroško razposajenost, a izveš, da je bil nemir zbegane mladosti, ki noče varuštv, čeprav sama še ne ve za pot. Skoraj nevede postaneš resen. Njihovi igri se pravi življenje. Njihov smeh je klic, povabilo in odgovor na neizgovorjena vprašanja. Ljubezen, o kateri govore med seboj in katero vsaj s slutnjo spoznaš in pretehtaš, je bridko resna zadeva. V njihovem slovarju je vpisana z velikimi rdečimi črkami, ki vsem drugim doživetjem s svojo kričavostjo jemljejo pomen in vrednost. Veš za simpatije in antipatije, ki so spredene preko vseh klopi, po čudnih zakonih, ki nikomur niso umljivi. Veš, kaj boli in teži. Vsaka beseda ima svojo posebno težo. Nekaterih ne smeš vreči nikomur v obraz, ker so pretrde in sekajo rane... Za tebe pa ti mladi ljudje ne vedo. Čutijo sicer tvojo navzočnost, poslušajo tvojo besedo, prisluhnejo opominu, ki so ga zaslužili. Ne vedo pa zate kot človeka, ki ima svojo bolečo življenjsko skrivnost, svoje veselje in svojo bridkost. Ne priznavajo ti pravice, da si nervozen, ako si pri njih. Nič te ne sme skrbeti in boleti. Tvoje zanimanje mora biti pri njih tudi takrat, ko se njim samim ne zdi vredno, da bi te poslušali. Vedno te rabijo, pa te le redkokdaj v resnici potrebujejo. Moraš biti pri roki kakor knjiga in pero, kakor malica, zvonec in šolski sluga. Mlad človek mora imeti skoraj toliko strežnikov kakor kraljevski dvor.

»Res, kdaj pojdemo?«

S pravim izletom ne bo nič. Vreme ni pravo. Menda tudi v doglednem času ne bo lepo. Pa tudi drugače vprašanje ni umestno. Načrt je izčrpan do konca. Bili smo na toliko izletih, da smo daleč pred vsemi drugimi razredi. Moji mladi ljudje to vedo. Vprašanje je bolj spomin na dni, ki smo jih skupaj preživeli. Oni se mu prav tako smejijo kakor jaz sam. Hočejo le, da bi nehali s šolo, ki ubija nje in profesorja. Vabi jih življenje, ki so ga komaj zaslutili. Morda bi radi slišali toplo, razumevajočo besedo, da bi pojasnila ugovor, ki se nejasno in motno vedno znova povrača. Radi bi se skrili v prijazno svobodnost doma, kjer je med vsemi predpisi ljubezen matere in odpuščajoča skrb očeta.

Tudi mene je objela misel na dom. Njihova igra me je ujela v svoj krog. Nič več ne morem ubežati v svet svojega profesorskega dostojanstva.

»Morda pa pojdemo res na izlet...«

Moje besede zvene prav neverjetno. Vsi vedo, da na pravi izlet ne pojdemo. Čutijo, da se nekdo

z njimi igra. Pričakujejo nekaj posebnega, nekaj, česar še ni bilo.

»Kam nas boste peljali,« vprašujejo v tonu mojih besed.

»Poti je mnogo. Najlepšega in najvažnejšega še niste videli. In poučno je tudi.«

Bog vé, kaj bo to. Morda pa gre za pot v življenje. Včasih hodimo tudi po teh neprehodnih stezah. Takrat je v razredu takšen svét mir, da čutim odmev svojih misli.

»Veste, kam bi vas rad peljal? Ni daleč. Vsi bi zmogli to pot. Ven v hiralnico bi šli. Meni je ta pot dobro znana. Vsako jutro hodim po njej. Je le četrť ure do tje. A tam, tam je svet, ki ga ne poznate. To bi bilo takó čudovito srečanje: vaša mladost bi šla pozdraviti trpljenje in hiranje, topost in boleost starosti. Vaša lepota bi šla pogledat svoj zaton. Vaše zdravje bi za hip spoznalo nebogljenost tistih, ki ga nimajo več.«

Neka bojazen je legla v te lepe mlade duše. Smeh je zamrl. V prostrani sobi je čudovit mir.

»Nič se ne čudite! Tudi bati se ni treba. Življenje je dar, ki je od Boga samega poslan. Táko ubito, strto in zmečkano življenje je kakor igračka, ki ste jo dobili v dar od matere, pa ste jo v svoji neumnosti razbili. Sedaj je samo še spomin. Spomin na dobrotno in ljubeznivo roko, po kateri ste mogoče s svojo nebogljeno celó udarili. Tako je većinomoma s temi ubogimi življenji. Ko pojdemo na ta izlet, ne smete nič vpraševati. Ne smete biti radovedni. Kako je bilo poprej? Kako si prišel sem? Pustite te dve vprašnji, kakor da vam manjkajo besede, iz katerih sta sestavljeni. Pustite preteklost. V njej utegne biti pokopana krivda, ki ji še imena ne veste. Vaše vpraševanje bi utegnulo biti skrunjenje mrličev.«

Z ulice je slišati glas otroka, ki nekaj hoče. Od nekod prihaja glas voza, ki zadeva ob kamenje na cesti. Vse je daleč, nič nas ne moti. Mladost je prisluhnila vase in je za trenutek dojela skrivnost življenja. Mogoče tudi skrivnost smrti. A le od daleč in kakor v sanjah.

»Z menoj boste šli: po vseh hodnikih, skozi vse sobe, na vrt in na dvorišče. Bodite mirni in tihi. Ne mislim tistega šolskega miru, ki je prazen kakor srce sebičneža. Ne mislim tihote, ki je samo v molku, pa nič ne pomenja. Mislim na pokojnost duha, ki hoče najti zadnjo skrivnost. Mislim na mir, ki je polnost dobrote in sočustvovanja. Za vsako srečanje s trpljenjem je treba pripravljenosti.

Nič naj vas ne bo strah. Tako čudnih obrazov v svojem življenju še niste videli. Topih, bebastih, znakaženih, polnih krast, slepih, na pol zgnilih,

brezzobih, sinje podplutih, brezizraznih, obupno praznih. Morda vas bo kdo pozdravil. Morda se vam bo kdo bebasto nasmehnil. Še nagovoriti bi vas utegnili. Mogoče boste kje vzbudili spomin. Morda se bo komu zazdelo, da ga je prišla pozdraviti njegova davno pozabljena mladost. Ni še vse mrtvo v teh pozabljenih ljudeh. Včasih je kaka misel čudovito živa in jasna. Tudi skrb jim je ostala zvesta. Skrb za druge. Tudi za vas in zame, za nas vse, ki smo zdravi in srečni. Nič si ne bodo upali povedati. Preveč so boječi in pobiti, življenje je šlo preko njih in jim je zlomilo veselje in voljo. Kdor ima pravi posluš za najgloblje stvari, bo njihovo skrb zaslutil in bo mislil nase. Vi boste gledali vso to bedo v daljni preteklosti, ko je nosila še drugačno ime. Mislili boste na čas njihove sreče, na njihovo mladost, morda tudi na njihovo lepoto, ali vsaj na zdravje, ki ga je bilo nekoč pač mnogo več. Oni pa bodo gledali naprej, v vašo bodočnost, v vaše trpljenje, ki vam je v knjigi božjih obračunov namenjeno. V duhu vas bodo gledali za trideset, štirideset let starejše. Stare, slabotne, sključene, slepe in gluhe, brez las in brez zob, pohabljene na rokah in nogah, duševno zmedene, blazne in nebogljenostne. Tam ob zidu boš imelo svojo revno posteljo, ti zlato, kodrasto dekle, ki misliš, da so vse lačne oči uprte v tvojo mlado lepoto. Sredi prostranega dvorišča boš risal v pesek svoja nesmiselna znamenja, ti ponosni mladi učenjak, ki misliš, da je modrost svetá in življenje samo za tvojo ošabno glavo. Le čakaj, da božji angel kolo življenja zavrti za nekaj ubogih minut neizmerne Časa.«

V razredu pod nami so začeli peti. Nam ni za pesem. Smo nekje na tihi poti, kjer vsaka pesem zamre, še preden se je začela.

»Morda je trdo, kar pravim. Pa je tudi življenje trdo. In je dobro, da to povem. Vi veste, kako imam rad vašo mladost. Ne veste pa, kako me je strah vaše lahkomiselnosti, ki išče v življenju samo prazniško razpoloženje in razigrano pesem. Oh, saj ne bom dajal naukov. Življenje samo je najboljši nauk. Ne gre, da bi najtežje stvari verjeli šele takrat, ko smo sami vse do konca preskusili. Življenje ni fizikalni poskus, ki ga lahko ponavljamo, dokler se nam ne posreči. Življenje je vžigalica, ki jo je Bog sam prižgal. Ako ugasne, jo vržejo proč.«

Čas hiti. Sedaj bi morala Pavla pogledati na svojo zlato uro, da bi mogla zračunati, kdaj zabije čas svobode, ki prihaja. Ne pogleda in ne računa. Njene oči so uprte v moje. Misel pa hodi Bog vé kod in ne najde pravega miru.

»Ob sprehodu v ta čudni svet vseh rev in nadlog se nam z odločnostjo postavlja vprašanje življenja in smrti.«

Čutim, da je slog preveč profesorski, pa ne vem, kako bi z drugo besedo povedal isto misel.

»Kaj je življenje? Kakšen smisel ima? Ali je dovolj, da samo živiš, topo in podzavestno, nagonsko in strastno, predan teženju, ki je v tebi in te nekam vleče? Ali niso prav ti ubogi ljudje, ki smo jih prišli obiskati, tako topo in živalsko nezavestno preživljali svoje mladosti? Vsi gotovo ne. Mnoge je privedla v ta mrtvi dom nesreča, ki je niso zakrivali. A drugi? Vaša mladost bi žalosti vseh teh prečudnih življenjskih zgodb ne prenesla. Zato vam vsega tega ne bom pripovedoval. Eno pa lahko veste: Niti eden izmed njih ni bil v svoji mladosti namenjen v to hišo. Vsi so imeli povsem drugačne želje. Življenje jih je vabilo, kakor vabi vas. Lepota, zdravje, ljubezen, vse to je imelo v njihovem hrepenenju svoje mesto.

Ali veste, kam vodi pot iz te hiše? Ne vem, kdo je delal načrt za to naše žalostno predmestje. Morda je nastalo vse po nekem čudnem naključju. Vseeno. Kombinacija je dobra. Celó nauk je v njej in nekaj ošabne življenjske ironije. Poleg hiralnice je bolnica. To je druga postaja na celotni poti. Nekaj sto metrov dalje je izolirnica, njena soseda je mrlišnica. Potem je cesta, ki vodi na pokopališče. Tako se počasi pomikaš proti svojemu zadnjemu domu. Vedno bolj samotno postaja okrog tebe, vedno tiše, vedno tesneje. Končno ostaneš sam, povsem sam. Nikdo ne gre s teboj. Včasih greva s sestro Eriko do tiste predzadnje postaje, da izvršiva zadnje dejanje ljubezni, ki se imenuje pogreb. Greva mimo vseh teh stražnic smrti in se ustaviva prav ob robu naselja revščine. Narediva luč. Na rjavi mizi leži čudna postelja, zbita iz nekaj desk. V njej je revno človeško telo: zmučeno in tako utrujeno, da bo moralo počivati do konca dni. Šele ob božjem klicu, v začetku jutra večnosti se bo zbudilo v novo življenje. Nihče ne bedi ob mrliču, ni sveče in ne vencev, ni sorodnikov in ni solz. Samo poltiha molitev duhovnika in rahel odgovor sestre napolnjuje praznino mrtvega doma. Pogreb je končan.«

V očeh berem začudenje in strah. Kako malo vemo o svojem mestu. Ljudje žive in umirajo, mi pa se učimo nekaj praznega, smejimo se in šalimo, pojemo in plešemo, kakor da je vse samo igra.

»Sestra Erika me tiho spremlja. Morda čaka na mojo besedo. Mogoče pa je le utrujena od nočnega bedenja in skoraj zavida mrtvega človeka za njegov spokojni mir. Smrti je vajena. Nekoč pred leti je trepetala ob postelji, ko je smrt gra-

bila za roko prvega bolnika, ki ji je bil zaupan. Danes sta dobri znanki. Ve, da je tudi ta selitev iz doma v dom, iz življenjskega hrupa v samotnost bolezni in od tod v sen smrti prava in resnična božja pot. Končno samo ona ve za smisel življenja, ker je doumela smisel smrti. Njena šola je kapelica z večno lučjo. 'Vsi smo na isti poti,' pravi naposled. 'Vsi gremo domov.' Vsi, prav vsi, pritrjujem z besedo in s srcem. In mislim tudi na vas. Da bi nam ta zadnja pot le ne bila pretežka. Saj so ljudje, ki se zaradi krivde tudi vrnitve boje.

Na poti proti domu bi lahko obiskali nekaj svojih znancev. Samo nekaj korakov je do tje. Vsi veste zanje, pa le redkokdaj stopite k njim na tih razgovor. Vem, vam so živi bliže kakor mrtvi. A tudi mrtvi so naši. V nekaj letih smo jih deset spremili k počitku. Deset mladih ljudi, deset prekrizanih življenjskih načrtov. Eno samo slovo, desetkrat s krvavimi črkami v spomin zapisano. Nekateri so omahnili prav pred prvim večjim življenjskim ciljem. Hoteli so delati zrelostni izpit, izpit za življenje, kakor so mislili. Pa so bili poklicani, da naredo namesto tega zadnjo izkušnjo

Berači na proščenju. (Fot. Fr. Krašovec.)

pred Bogom, maturo za večno življenje. Saj veste, kako je bilo pred nekaj tedni.«

Spomin na pogreb osmošolke Marije je še ves svež. Zato lahko postane moja beseda tišja.

»Ko so jo pripeljali iz sanatorija, je poslala svojega očeta pome. Rada bi govorila z mano. Še je rahlo verjela v življenje, čeprav se je v resnici že začela poslavljeti. Sedel sem ob njeni postelji in prisluškoval pojemajočemu mlademu življenju. Govorili smo o življenju in smrti. Lepo in brez ovinkov. Tako se razgovarjaš o poti, ki je pred teboj. Vse mora biti pripravljeno, vse urejeno. Vprašala je, kje jo bomo pokopali. Z materjo sta se domenili, kako bo oblečena, ko jo bodo položili na mrtvaški oder. Za vse je naročila zadnji pozdrav in prošnjo za oprostitev. Potem je padla v nezavest, iz katere se ni več prebudila. Samo hropla je, oči so bile zaprte, roke negibne in bele, kakor da so iz voska. Gledal sem, kako umira mladost. Da ste bili takrat z menoj... Tisoč mojih besed ne more odtehtati enega samega takega slovesa. Ob pogrebu je bil grob ves v rožah. — Strta roža med rožami, ki bodo strohnele za vedno.«

Ali je treba še kaj povedati? Izlet je končan. Zopet smo doma. Vrnili smo se, pa se nam dozdeva, kakor da smo se izgubili. V neki čudni odsotnosti odpiramo vrata, ki vodijo v našo površno vsakdanjost. Vse je nejasno in tuje. Kakor da smo v teh nekaj minutah pozabili živeti po starem, trdno določenem redu. Ali ni tam mrliški oder? Ali nisem jaz sam položen med goreče sveče in obsut s smrtnimi rožami? Jaz in ti in vsi, ki smo bili na tej nenavadni poti. Kako čudno je vse! Strah me je lastne besede, strah izleta, ki smo ga v duhu naredili. Ali ima moje pripovedovanje kak smisel? Ali bi ne bilo bolje, da jim pripovedujem pravljice? Tudi smejali bi se lahko, zapeli veselo pesem, govorili o gledališču in kinu... Ne, ne, je že prav takó. Tudi mladost mora začutiti globino življenja, kakršno je. Brez misli na smrt je vsako vprašanje samo na pol rešeno.

Vem, da se to uro ne bomo nič več učili. Knjiga leži vsa negibna in mrtva na klopi. Nobena profesorska spretnost je ne more zbuditi v življenje.

»Ta izlet ni bil vesel,« pravim, kakor da se opravičujem. »Dovolj je za danes. Nehajmo. Vrnimo se v delavnico in ne mislimo več na 'dom'. Bodimo vsakdanji, da drugi ne bodo vedeli, kod smo hodili. Da ne bodo zvedeli, kako smo dragoceno šolsko uro zapravili.«

NA BRAZDAH

Elin Pelin

Iz bolgarščine prevedel Tone Potokar

Kako je padal dež, kar ves teden! Tiho, krotko, dan in noč. Padal je, padal, lepo je namočil mater zemljo. Pa je zapihal tih veter, nebo se je očistilo in začelo je peči še toplo jesensko sonce. Njiva se je posušila. Vreme se je popravilo, kakor nalašč za oranje.

Pa je Bone Krajneneca napregel sivko in belca in stopil za plugom. Njegova njiva je ležala v lepem, širokem zatišju: od vseh strani gozd in zavetrje. Zemlja je oprhnela in se je drobila kakor sladkor. Zamahnil je z ostnom in zavpil:

»Dee, hej, prijatelja!«

Živo je odmevalo iz gozda. Stari belec je zamahnil z repom in mirno stopal naprej. Sivka, slabotna kravica, dvakrat manjša od belca, se je napela in korakala vstric z njim.

In glej, že so se vrstile brazde, dve, tri, kraj... Otožni Bonov obraz se je razvedril. Pozabil je na siromaščino in si požvižgaval.

»Ne ženi se toliko, belec, sivka ne more kot ti. Hej, sivka, hej, slabičica, hej, draga moja! Utrudila sta se, pa kaj vama morem pomagati? Tudi sam sem truden... De, gó! dól!

Belec, star, izkušen vol, je prhal iz nozdrvi in se prestopal kakor velikan. Drobcena sivka se je napenjala na vso moč. Gobec ji je zeval, hrbet je bil skrivljen, tanki rep se je nasršil. Belec je stopil enkrat, ona dvakrat. Jezik je iztegnila iz gobca in stopa...

V okolici ni nikogar. Iz gozda na lahno pošumevajo boste noge jeseni in pod njimi komaj slišno poka suha drobnjad.

»Hej, sivka, hej, draga moja!« zavpije Bone in s strahom opazuje, da je krava vedno bolj izmučena in slabotna...

»Stojta!... Hajd malo počivat!«

Trudni živali sta obstali. Bone stopi prednjo in ju pogladi po čelu.

»Belec, ti nisi prav nič človečanski, zelo si utrudil sivko! Ali ne, sivka?« ju je nagovoril.

Sivka in belec pa sta ga mirno in ravnodušno gledala z žalostnimi očmi in težko dihala. Iz sivkinega gobca je kapljala pena. Pogledala je svojega belega tovariša, ozrla se je v gospodarja in žalostno povescila glavo.

»Kaj je, draga moja? Ti je težko? Sivkica, slabičica! Srce ti joka, draga moja! Danes bom z delom končal, jutri je pa praznik, ves dan bosta počivala. Kako me to gledaš, belec? Junak si,« jima je govoril Bone.

Toda sivka ni dvignila glave. Besede njenega gospodarja ko da niso potešile njenega bolnega srca. Globoko vdrte lakotnice so se ji močno in nagloma dvigale. Stegna so ji drgetala.

»Povej, sivkica, slabičica, kaj se ti je zgodilo?« je spregovoril Bone prestrašeno in jo začel božati ko otroka. Potem je pograbil za plug in zavpil:

»De... hej... prestopita se no malo!«

Belec se je napel, da bi stopil. Sivka se je silila, da bi se mu pridružila, pa ni mogla, tako da se je tudi on ustavil.

»De! Hehej!« je zavpil z visokim in spodbudljivim glasom Bone.

Živo se mu je oglasil odmev iz gozda.

Belec je znova potegnil. Sivka se je še enkrat napela, toda noge so ji začele drgetati. Zvalila se je na tla, padla z jarmom vred in žalostno zamukala.

Bone je zagnal prestrašen ostno vstran, naglo izpregel belca in ves iz sebe obstal pred sivko. Ležala je nepremično, z iztegnjenim vratom, gobec je rinila v prhko prst, imela zaprte oči in težko dihala.

»Vstani, sivka, vstani!« ji je Bone snemal jarem in jo začel vzdigovati za roge.

Sivka toliko da je odprla oči, proseče pogledala gospodarja, ko da bi mu hotela reči: pusti me, naj v miru umrem, potem pa znova zamežala.

Bone se je motal okrog nje in ni vedel, kaj naj počne. Njiva, orana, pa še nedoorana, se je žgala v soncu. Ono samo je z neba opazovalo Bonovo muko, polagoma lezlo vse niže in se pomikalo za griče. Nikogar ni bilo blizu. Gozd je bil gluh.

»Hej, sivka!... Vstani! Pogledaj, belec se ti smeje... Vstani... Ne šali se, draga... pogledaj, kako prhka je zemlja, ko nalašč za oranje!«

In Bone je pograbil kravo za roge in jo počasi začel vzdigovati. Zarila je noge v zemljo in zadnjikrat poskusila vstati, pa se je komaj premaknila. In znova je žalostno povescila glavo na prhko zemljo in še teže dihala.

Bone je sedel prednjo, vzel njeno glavo na kolena, gladil jo in jo začel poljubljaliti na čelo.

»Ne bodi taka, mila moja! Usmiljenje imej z menoj! Poslušaj! Samo ta njiva je še ostala. Naj orjem, na jo doorjem, potem bomo počivali... Dokler boš živa, te ne bom več napregel. Tvoja mala Galica bo zrasla in bo pomagala belcu. Ti boš pa po ves dan polegala v hlevu in prežvekovala. Otroci ti bodo v belem koritecu vode prinašali, vsako jutro te bodo gladili, krme ti bodo nosili...

Popravila se boš, ozdravela boš in moči boš dobila, ali ne, mila moja? Galica in belec bosta orala ta-krat, ti se boš pa pasla po mejah, gledala ju boš in jima klicala: Delajta, delajta — in vesela ju boš. Zvečer pa, ko bom sprostil Galico, te bo lizala in ti govorila: dober večer, draga mati! ... Vstani, mila moja! Vstani! Hej!«

Toda sivka se ni ganila, še oči ni odprla, da bi ga pogledala ... Tresla se je ko mrzlična.

Bone se je dvignil, odkrhnul kos kruha, ga posolil in ji ga pomolil pod gobec:

»Na, slabičica! Zagrabi!«

Sivka je odprla oči, milo pogledala gospodarja in zopet zamežala.

Bone je obupno vzdihnil. Ozrl se je vzdolž njive, ki je prhnela, ozrl se na gozd, ki je molčal, pogledal belca, ki se je mirno pasel po meji, pogledal sonce, ki je hitelo v zaton, in videl, da je sam v tem zatišju, da ni od nikoder pomoči.

Pa se zopet obrne proti bolni sivki.

»Vstani, mila moja! Vstani, v gozdu je medved, prišel bo in te pohrustal!« jo je začel strašiti.

Potem je vzel z voza staro raztrgano plahto, jo vrgel čeznjo, stopil v gozd in se začel dreti ko medved in se po vseh štirih priplazil k ubogi kravi.

»Bau! ... Auu!« se ji je bližal.

Odprla je oči. Globoko v njenem izmučenem, žalostnem pogledu je plamtela besna groza. Žival je dvignila glavo in obupno zamukala, toda vstati le ni mogla.

Bone je vrgel plahto z nje, se obupan vzravnaval nadnjo, se prekrizal in zajokal.

Sivka je še enkrat zamukala, strašansko razprla oči in nehala dihati.

POVEST O ZEMLJI

Leopold Stanek

*Saj me ne boste nikdar razumeli:
v pokoju sem in nekaj moram delati.
Kaj takega še niste doživeli:
»Kos zemlje si je kupil, koplje in sadi!«*

*Da smešim se, nikar ne govorite!
Vestè, gospoda moja, kmet sem se rodil
in ljubim zemljo, ki jo sramotite.
Ob njej na spomlad vedno sem se pomladil.*

*Ta prst, ki zdaj lepó jo obdelujem,
na svetu je edino moja prava last.
Da v njej bom kdaj počival, nič se ne hudujem,
naj le prečisti vsega me v poslednjo rast!*

ZGODBA O LAKOMNI ŠČUKI

Angel Karalijčev

Iz bolgarščine prevedel Tone Potokar

Tam, kjer se Kamčija zliva v Črno morje, rasto stare vrbe. Pod vrkami teče bela stezica. Proti majhni hiši vodi, ki ima eno samo okno, a to se ponoči sveti ko mačku oko. Na dvorišču okrog hiše raste račja trava, po trnjevi živi meji pa se vzpenjajo buče raznih vrst. Ob neki priliki se je gospodar vrnil z ribjega lova, razprostrl mrežo po račji travi in dejal:

»Ko sem se nagnil, da bi izvlekel mrežo na breg, mi je padla ura iz žepa v reko. Slekem sem se, devetkrat zlezal pod vodo, pa je nisem mogel najti. Lepa ura je bila. Ponoči mi je ko ptička drobila pod glavo. Dve leti sem si pritrgoval v jedi, da sem jo kupil. Mislim si: ko bo Nunčo odrasel, mu jo bom dal v dar.«

»Nič zato, očka,« se oglasi mali Naum, ribičev sin. »Ko bom zrasel, postanem urar pa ti bom napravil za vsak žep po eno uro.«

Ribič je stresel iz bisage v posodo kupec rib, si jo zopet nataknil na roke in stopil v mesto. Nunčo pa se je napotil po beli stezici in zagazil v sinji pesek ob reki. Začel je nabirati žametne školjčne lupine. Ko mu je bilo tega dovolj, si je zavihal hlačnice, zabredel v reko in podil ribice.

»Čemu bi tudi jaz ne postal ribič?« si je mislil deček in potegnil z glave star širok očetov klobuk. Nagnil se je in zajel vode iz reke. In glej, komaj se je izcedila voda, že se je na dnu klobuka začela premetavati srebrna ribica. Majcena, trepetava, svetlooka.

»Dobrodošla!« je zavpil Nunčo ves iz sebe in jo začel ogledovati.

»Hvala ti!« mu je odvrnila ribica s tankim glasom, s tanjšim, kakor je komarjev.

»Oho, saj ti vendar govoriš bolgarski, kje si se pa naučila?«

»Spodaj ob velikem plodu; lansko poletje sem se naučila. Tam so se pod vrbami vsak dan iglali otloci. Hudo smešni so bili. Plemetavali so se po pesku ko lacke. Tepli so se za žametne lupine školjk. Poslušala sem, kako govoliyo pa sem se naučila bolgalščine.«

»Čudovito!« reče Nunčo, »take ribe, kakor si ti, še nisem jedel.«

»Čemu bi me pa lad pojedel? Saj nisi ščuka?«

»Nisem ščuka, toda pohrustal te bom, ker ne moreš izgovarjati glasu ,r'.«

»Plosim te, dlagi Nunčo, spusti me, plihodnje poletje bodo zopet plišli na plod otloci iz plvega lazleda. Obljubim ti, da se bom od njih tudi to

naučila. Saj nisem kliva jaz, če so najplej plišli letovat na plod otloci, ki še ne hodijo v šolo, in mi postali učitelji?»

Nunčo je pomislil. Spomnil se je očetove ure in vzdihnil.

»Čemu vzdihuješ?« ga je pogledala ribica z malimi, ko proseno zrnce velikimi očmi.

»Nič. Spomnil sem se, da je zjutraj očetu ura padla v vodo. Lepa ura je bila.«

»Poslušaj!« se prevrne srebrna ribica v pesti, »če me spustiš, ti obljubim, da bom našla očetovo ulo. Si zadovoljen?«

»Prav, spustil te bom. Tukajle na pesku bom sedel in te čakal. Če se v eni uri ne vrneš in poveš, kje je ura, ti bom rekel lažnivka.«

»Moj Bog!« zavpije ribica. »Saj sem vendal najbolj poštena libica v Kamčiji. Če ne veljameš, ti lahko plinesem potldilo libjega sodišča. No, zdaj me pa spusti, dušiti me je začelo. Ne molem živeti na suhem.«

Nunčo jo je prijel z dvema prstoma in jo vrgel v vodo. »Ho-hop!« je zavpila ribica in butnila z glavo ob tiho vodo reke Kamčije.

Zdaj pa pustimo Nunča, on bo čakal, tačas pa pokukajmo pod zeleni kamen pod vodo v globokem viru. Kaj se godi tamkaj? Tam mirno stoji lakomna ščuka s praznim trebuhom. Prebuja se. Iz skrivališča prihaja. Bežite, ribice zlatoluske! Ščuka se napoti proti bregu. Na suhem kamnu je opazila mokro žabo, ki je regljala.

»Kaj počenjaš?« zavpije ščuka.

»Pôjem,« se pobaha žaba. »Vodni radio sem.«

»Pojdi in mi poj v trebuhu!« tiho zine ščuka, se požene, široko odpre gobec in pogoltne žabo.

Ščuka se je premetavala sem in tja. Ustavila se je pod leskovim grmom, kjer je med vejami naredila gnezdo sladkoglasa ptička — slavček. V gnezdu so žalostno čivkali trije mladiči. Mati, ki je sedela na sosedni vejici, jih je vabila:

»Sem, otročički moji, sem! Nič se ne bojte! Razpnite perutničke in zamahujte!«

Mladiči so drug za drugim poleteli proti nji. Napolnili so vejico, da se je povasila.

»Sijajno že letite!« jih je pohvalila mati. »Ko odrastete, vas pošljem v Božurište.* Tam imajo šolo, kjer se boste naučili ravnati z zrakoplovom. Zdajle bom pa preletela Kamčijo. Glejte me, kako letim, in tudi vi poletite za menoj. Hoj!«

Mati se je pognala nad reko in družinica za njo. Ko so pa prileteli že do srede, je lakomna ščuka zavpila zadnjemu:

»Stoj!«

Ptiček je vztrepetal. Stisnilo ga je okrog srca. Ves zmešan je zafrfotal nad vodo. Perutničke so odpovedale in padel je v vodo. Ščuka ga je pograbila in se pognala za drugima dvema, toda druga dva sta bila že na nasprotnem bregu.

Zajokala sta uboga slavčka na obali za izgubljenim bratcem, tako žalostno sta zajokala, da so še grmi in kamni na bregu zajokali.

Hudobna stara ščuka pa se je napotila proti globokemu tolmunu, spodila raka, a ta ji je ritenski ubežal. Ozrla se je. V globini je opazila nekaj svetlega, školjki podobnega. Svetlo je in tolče. »Kaj je neki to! Morda bi se prileglo želodcu? Če je živo, bom požrla. Saj mora biti živo, ker sicer ne bi tolklo!« je modro preudarila ščuka in požrla uro Nunčovega očeta. Ura ji je začela tolči v trebuhu.

»Zdaj pa na beli prod, tam so najslajše ribice!« spregovori ščuka in odplava.

Priplavala je blizu proda, odprla žrelo in se brez šuma zapodila med srebrne ribice, ki so se brezskrbno igrale ob obrežju. Ribice so že zdaleč zaslišale tiktakanje ure, obrnile so se, videle ščuko in se ko strele spustile v beg. Spreddaj je bila ribica, ki jo je bil ujel Nunčo v klobuk. Ni splavala v sredo reke, da bi se skrila med korenine, zaplavala je proti pesku, kjer je sedel Nunčo. Vrgla se je iz vode in zavpila:

»Dlagi Nunčo, skoči po mležo! Ščuko ti bom plipeljala k blegu. Mležo vlzi nanjo, ujeto ščuko boš dal pa očetu, naj jo laspala!«

Nunčo je skočil po mrežo, ribica pa je splavala proti ščuki. Potem pa je zbežala ko lastovica pred ptico roparico in zvbila ščuko na breg.

»Stoj!« je zaklicala izmučena ščuka in se vrgla tik obrežja. Takrat je pa Nunčo vrgel mrežo podnjo. Potem jo je izvlekel na breg. Močno jo je zgrabil okrog škrg, lakomna riba pa je začela otepati z repom. Toda Nunčo ni bil boječ dečko, ni je izpustil. Nesel jo je domov in jo vrgel na račjo travo, naj se iznori. Ščuka se je premetavala in bila z repom po travi, nazadnje pa vsa utrujena poginila in se zmehčala. Zvečer se je oče vrnil s sejma. Mati je spregovorila:

»Ne vem, kaj bi za večerjo?«

»Ščuko sem ujel, speci jo, mama!« se oglasi Nunčo.

Oče je vzel nož in otrebil ščuko; ko pa je v njenem trebuhu našel svojo uro, se je nasmejal in pobožal Nunča po glavi:

»Sinko, boljši ribič si ko jaz! S ščukami si začel loviti tudi srebrne ure.«

»Malenkost!« odvrne Nunčo. »Ko dorastem, bom ujel kita!«

* Znano letališče blizu Sofije.

PISANO POLJE

SLOVENSKO LEPOSLOVJE V LETIH 1918-1938

France Vodnik

Dvajset let je veliko že v življenju posameznega človeka; še mnogo več pa pomeni tolikšno obdobje v življenju naroda in njegove kulture, v kateri se vrše spremembe hitreje, kakor pa izumirajo rodovi. Leta tekó, a življenje jih prehiteva. Tudi v naši povojni književnosti imamo dokaz za to. Čeprav sta minuli šele dve desetletji od osvobojenja, kaže slovensko slostvo v tem času kaj raznovrstno podobo. To ni nič čudnega, saj so v teh dvajsetih letih delovali in tekmovali med seboj kar trije, štirje rodovi in vsak izmed njih je hotel v umetnosti uveljaviti svoje gledanje na svet in življenje.

Pričujoči pregled se bo omejil samo na leposlovje v letih 1918—1938, dasi tudi naša znanstvena in poučna knjiga v tem obdobju kažeta lep razmah in napredek. Zaradi lažjega pregleda sem snov razdelil po strokah, tako da bom najprej govoril o pesništvu, nato pa o pripovedništvu in dramatik. Pri vsakem izmed teh treh poglavij pa bom upošteval najpoprej avtorje, ki so se uveljavili že pred vojsko ali med njo, a nato pisatelje, ki so stopili v literarno življenje šele po osvobojenju. Ker nam je medtem tudi smrt pokosila celo vrsto pesnikov in pisateljev, bom — prav tako zaradi boljšega pregleda — vedno na začetku imenoval avtorje, ki so umrli v letih 1918—1938.

Ker hočem posamezne pisatelje označiti le v zvezi z njihovim delom, naj v uvodu samo na kratko opozorim na nekatere splošne poteze našega leposlovja po osvobojenju. Res, vrednost kolikor toliko zaostaja za množino knjig, ki smo jih dobili, vendar pa je število imen le razveseljiv pojav, ki priča, da veselje do slovstvenega dela in ustvarjanja v tej dobi ni ponehalo, ampak se je celó poglobilo. Bolj preseneča dejstvo, da zunanji zgodovinski dogodki, kakor na primer osvobojenje samo, niso posebno vplivali na slovensko tvornost. Razen nekaterih pesmi Otona Župančiča, Alojzija Gradnika in Iga Grudna skoraj ne moremo imenovati pomembnejšega dela, ki bi bilo posvečeno temu motivu. Mnogo bolj se zrcali v našem slostvu vprašanje naših slovenskih mej, ki so razkosale naš narod na več držav. Poglavitno vsebino nudi našim pisateljem v zadnjih dvajsetih letih vojska in domača zgodovina, pa tudi pereča npravstvena, verska in socialna vprašanja sodobnosti. Glede na posamezne panoge je bil za prvo desetletje imenovanega razdobja posebno značilen razmah lirike, medtem ko je v drugem desetletju vodilno mesto zavzela proza. Pa tudi slovenska dramatika je v teh dveh desetletjih ustvarila več del, kakor smo jih dobili prej v petdesetih letih. Kar se tiče sloga, so pisatelji upoštevali vse različne možnosti od simbolizma, ki je bil v modi zlasti neposredno po vojski, pa do realizma, ki se uveljavlja predvsem zadnja leta.

Po tem kratkem uvodu sedaj lahko preidemo k posameznim poglavjem.

I. Pesništvo.

1. a) Izmed starejših pesnikov, ki nam jih je ugrabila smrt po osvobojenju, je nedvomno najmarkantnejša osebnost general Rudolf Maister († 1935), čigar neminljiva zasluga je, da Slovenci ob prevratu nismo izgubili Maribora. Že to kaže, da je bil Maister v prvi vrsti mož dejanja. In dasi ga je kot pesniškega tvorca izoblikovala že starejša doba, od katere je prevzel realistični izraz, je »Kitica mojih« (1929) vendarle v enaki meri dokument naše polpreteklosti kakor katera koli povojna slovenska umetniška knjiga. Za avtorjev razvoj pa je ta zbirka še posebej pomembna zato, ker je zaradi svojih narodnih in občečloveških motivov zrelejša in etično bolj izčiščena, kakor so bile »Poezije« Vojanova (avtorjevo pesniško ime) iz predvojne dobe.

Po stopinjah nekdanjih realistov je hodil tudi Radivoj Peterlin-Petruška († 1938), dasi se je bolj približal moderni, ki je gojila predvsem mehko osebno liriko. Po vojski je izdal dve zbirki, »Znamenje« (1925) in »Popotne pesmi« (1934), ki pa so po večini le izbor iz prejšnjih zbirk. Petruška ni nov niti po vsebini niti po obliki, vendarle pa kaže nekaj svojkega, zlasti v motivih. A tudi sicer razodevajo njegove pesmi, da je njih avtor zares pesniško čuteča duša, čeprav je kot oblikovalec samo nadarjen posnemovalec.

Tudi Leopold Turšič, ki je umrl za jetiko (1927), pridobljeno v svetovni vojski, ki se je udeležil kot vojaški duhovnik, ni utiral novih poti v poeziji. Njegove pesmi, ki jih je l. 1928 izdala Mohorjeva družba pod naslovom »Tiho veselje«, nam kažejo avtorja skromnih, a vendar simpatičnih popevčic. Pesnik, ki je sam hotel biti le »zadnji pastirček, zamišljen v piščal«, je značilen primer poeta amaterja. Pomen njegove zbirke pa je v tem, da utegne v ljubezni dvigati in približevati literarni umetnosti najširše plasti slovenskega naroda.

b) Med živečimi pesniki iz predvojne in medvojne dobe, ki pa so svoje delo nadaljevali tudi po osvobojenju, moramo na prvem mestu imenovati Otona Župančiča, ki je leta 1920 izdal novo zbirko pesmi z naslovom »V zarje Vidove«, ki je pomenila vrhunec njegove ustvarjajoče sile, in se hkrati razgledal tudi po svojem dotodanjem delu v antologiji »Mlada pota«. Vsebinska njegove zadnje zbirke so razmišljanja o človeku in njegovi usodi, ki jo pesnik motri z najvišjih razgledov. Prav tako pa je tudi narodno osvobojenje našlo v njem svojega vizionarnega pevca. Po eni izmed značilnih pesmi je dobila naslov tudi »Naša beseda« (1929), ki pa predstavlja le izbor Župančičevih pesmi po tuji roki (F. Albrecht). Vendarle pa taki poskusi kažejo veliko zanimanja za pesnika, ki tudi še sedaj ni docela utihnil, čeprav se je v poslednjem času posvetil predvsem prevajanju. O tem pričajo tudi »Zbrana dela Otona Župančiča«, ki jih je leta 1936 izdala v treh zvezkih Akademska založba v Ljubljani.

Od Župančičevih sodobnikov pa je največji uspeh dosegel Alojzij Gradnik, ki je po vojski izdal več pesniških zbirk: »Pot bolesti« (1922), v kateri so politični dogodki po prevratu prišli najbolj do izraza, čeprav je zbirka v umetniškem pogledu manj zadovoljiva in ne dosega avtorjevih prejšnjih, a tudi ne poznejših del; »De profundis« (1926) in »Večerne sence« (1938) pa sta nasprotno knjigi, v katerih je pesnik iz

dna izkričal osamljenost in grozo le samemu sebi prepuščenega človeka in se naposled umiril v veri svoje mladosti. Za Gradnika je zlasti značilna globoka vsebina, medtem ko oblikovno ni brez trdot in celó prisiljenosti. A v celoti je njegovo pesniško delo bogata žetev na njivi slovenskega pesništva v zadnjih dveh desetletjih. To kaže tudi antologija »Svetle samote«, ki je izšla za avtorjevo petdesetletnico (1932) in ki nam nudi pregled čez celotno dotedanje pesnikovo ustvarjanje.

Zvest prizadevanju predvojnega rodu je ostal Cvetko Golar, pesnik prirode in romantično narodopisno pojmovanega kmetstva, ki je pa svoje najboljše pesmi izdal šele po vojski. Leta 1919 je izšel »Rožni grm«, zbirka pesmi neskalfjene življenjske radosti in naivnega optimizma. Golar je preprost, a tudi ne globok. Takega ga kaže tudi naslednja nova zbirka »Poletno klasje« (1923), medtem ko nudi »Njiva zori« (1927) samo izbor in ponatis iz prejšnjih knjig.

Trije pesniki, ki so prav tako doraščali v ozračju moderne, a so dozoreli šele ob njenem zatonu, so nadalje Fran Albrecht, Pavel Golia in Igo Gruden.

Izmed njih se je Fran Albrecht oblikovno še najbolj naslonil na Župančiča, čigar vpliv je viden zlasti v jeziku. Kljub temu pa so njegove »Pesmi življenja« (1920) ena prvih slovenskih zbirk, v kateri so se osebnim izpovedim in vprašanjem narodnega življenja pridružili tudi socialni motivi.

Pavel Golia je izdal leta 1921 dve pesniški zbirki hkrati, namreč »Pesmi o zlatolaskah« in »Večerno pesmarico«. Poleg bohemskih motivov, ki spominjajo na dekadentsko poezijo, najdemo v njih tudi spomine iz svetovne vojske. Toda kljub poudarkom altruizma in človečanstva nas večina pesmi razočara, predvsem zaradi hladnega, dasi virtuoznega leporečja, ki ponekod prehaja v goli artizem. Vendarle pa moramo priznati, da se je Golia v poznejših letih neprimerno poglobil in dozorel tudi kot pesnik, tako da nam je v »Pesmih« (1936) dal nekaj najboljših primerov slovenske povojne lirike.

Podobno pot je prehodil tudi Igo Gruden, avtor »Narcisa« in »Primorskih pesmi«, s katerimi smo dobili dve knjigi najčistejšega impresionizma (1920). Razpoloženje je osnova te vrste poezije. Pesnik, za katerega je značilna od Župančiča prevzeta lahkotnost izraza, opeva predvsem ljubezen do ženske, pokrajino in narodno-politične motive. Občutje v teh delih večinoma ni globoko. Bolj nas ganejo avtorjeve poznejše pesmi, ki so zadnja leta izhajale v »Sodobnosti« in v katerih ni le več vsebinske toplote, ampak so tudi po obliki krepkejše in prepričevalnejše.

Predvsem zanimiv časovni dokument so »Tristia ex Siberia« (1920), zbirka pesmi Vojeslava Moleta, v kateri nam avtor opeva grozoto vojske in ujetništva ter pot slovenskega vojnega ujetnika iz Sibirije preko tropskega morja v domovino. Za avtorja je poleg tega, da ljubi predvsem stalne pesniške oblike, značilen tudi bolj miseln odnos do opevanih predmetov. Zato so njegove pesmi po večini hladne in vplivajo na bralca bolj z motivi kakor s pesniškim izrazom.

K tej skupini pesnikov, ki so po večini vzrasli iz Ljubljanskega Zvona, in Slovana, dasi vidimo pozneje marsikoga tudi drugod, bi mogli prištevati še celo vrsto avtorjev, med katerimi je bilo nekaj izrazitih talentov.

Izmed njih je morda najzanimivejši Anton Debeljak, čigar »Sonce in sence« (1919) razodevajo predvsem pesnika nenavadne domišljije. Njegove pesmi pa so bolj miselno hladne kakor čustvene in prisrčne. Ponekod prehajajo celó v artizem in besedno igračkanje. Zanimiv je tudi Anton Novačan, čigar pesmi po raznih revijah pričajo o svojski osebnosti. Nekaj lepih pokrajinskih impresij ter ljubavnih pesmi imata tudi obe zbirki Janka Glaserja: »Pohorske poti« (1919) in »Čas kovač« (1929). Med iskanjem lastne podobe in posnemanjem tujih zgledov pa nihajo Stano Kosovel, Janko Samec (Življenje 1925), Ivan Albrecht (Slutnje 1919; Prisluskovanje 1926; Odsevi 1931), Griša Koritnik (Prebujenje in Mozaik 1927), Gustav Strniša (Zvoki in žarki 1937), Venceslav Sejavec (Pesmi 1934) in še ta ali oni.

Učenca naše stare realistične šole iz dobe pred moderno pa sta naš ameriški pesnik Ivan Zorman, čigar prisrčno zbirko »Pota ljubezni« (Cleveland, Ohio 1931) je z izvirnimi lesorezi opremil slikar Božidar Jakac, in pa Fran Eller, ki je prav v zadnjih letih napisal nekaj lepih pesmi (Koroške pesmi, Dom in svet 1935). Po šoli in slogu spada semkaj tudi M. Elizabeta, ki pa se ni nikoli pridružila nobeni literarni skupini ali listu. Od drugih naših pesnikov se vidno loči tudi po tem, da opeva izključno le verske motive. Razen »Cvetja na poti življenja« (1919), zbirke deklamovank, je izdala po vojski še nadaljevanje »Iz moje celice« (1925) in »Slava sveti hostiji« (1935).

Med pesniki iz predvojne in medvojne dobe moramo omeniti še skupino sodelavcev okrog Doma in sveta, ki se je prav v tej dobi postavil na čelo naših revij.

Med njimi se je Silvin Sardenko uveljavil sicer že v dobi moderne, vendar tudi njegovo pesniško delo po vojski zasluži našo pozornost. Posebno »Dekliške pesmi« (1922) in »Sveti Alojzij« (1926) dokazujeta, da je pesnikova pot tudi v tej dobi šla navzgor. Žal pa je Sardenko pisal prerad in preveč, tako da marsikdaj ne ogreje. Bolj spretnega verzifikatorja kakor močnega pesnika kažejo ne le nekatere njegove epske pesnitve, ampak tudi poslednja zbirka z naslovom »Materi« (1938).

Tudi Joža Lovrenčič je prva leta po vojski zavzemal vidno mesto med našimi pesniki. Pesmi iz te dobe bi pokazale avtorja »Devete dežele« (1917) v popolnejši luči, zato je škoda, da niso izšle v samostojni zbirki. Za Lovrenčiča je značilno, da se je kot nihče dotlej upel tradicionalni pesniški obliki, prav tako pa tudi iskanje nove vsebine, novega človeka. Pozneje se je pesnik zopet približal naši književni preteklosti in prešel iz lirike v epiko, kakor dokazuje poleg nadaljevanja »Trentarskega študenta« tudi »Legenda o Mariji in pastirci Uršiki« (1938).

Nekaj upoštevanja vrednih pesmi, ki kažejo, da se je v naši liriki spremenilo in poglobilo zlasti pojmovanje človeka in njegovih razmerij do sveta, je napisal v tej dobi tudi Alojzij Remec. Drzen iskalec novega načina pesniškega izražanja je bil France Bevk, ki pa se je hkrati naslonil na izročilo naše ljudske poezije. Leta 1921 je izdal »Pesmi«, v katerih so poleg nežne ljubavne lirike tudi pesmi z religioznimi motivi. Po letih spada v ta krog tudi

Stanko Majcen, ki pa se je s svojim pesniškim ciklom »Zemlja« (Dom in svet, 1923 in 1924) najdalje odmaknil od dotodanjih pesniških smeri in se že docela približal pojmovanju in občutju povojnega rodu, ki je tudi v zemlji in naravi iskal globljega, duhovnega smisla.

2. a) Med pesniki, ki so se oglasili šele po vojski, je kosila smrt bolj kakor med starejšimi. Tako smo zgubili med mladimi vrsto talentov, ki so morali odložiti pero, preden so dozoreli ali dali najboljše.

Med njimi je najvidnejši pesnik Srečko Kosovel († 1926), ki je bil hkrati ena največjih osebnosti povojnega rodu. Njegove posmrtno »Pesmi« (1927), posebno pa še »Izbrane pesmi« (1931), so šele odkrile bogastvo Kosovelove tvornosti. Te pesmi pričajo, da je mladi avtor doživljal vse muke, skozi katere je moral povojni človek iskati pot do svoje podobe, obenem pa so tudi dokaz nenavadne pesniške nadarjenosti, čeprav se je Kosovel morebiti preveč oklepal tradicionalnega načina izražanja.

Dva talentirana začetnika sta bila tudi Jože Piber († 1921) in Aljoša Tomažin († 1923). Prvi nam je s svojo »Majsko pesmijo« dal enega prvih zglede povojne borbene socialne poezije, medtem ko je bil drugi predvsem pesnik mehkih nastrojenj in osebnih meditacij. Bolj filozofska narava je bil Janez Okorn († 1925), s katerim smo najbrž zgubili svojskega religioznega pesnika. Semkaj smemo prišteti tudi Jožeta Cvelbarja, ki je bil po letih sicer nekoliko starejši, a bi bil nedvomno postal izrazit predstavnik mladega rodu, da ni padel v vojski. V tej dobi je umrlo sicer še več mladih pesnikov, vendar naj na tem mestu omenim le še Drago Beloglavec, pesnico Mladike, ki je umrla lani (1937).

b) Za prva povojna leta je bila značilna tako imenovana literarna revolucija, ki je bila deloma posledica težnje po notranji urejenosti deloma pa izraz prizadevanja za nove oblike. Čeprav je zaradi tega marsikaj izzvenelo v votli patos brez prave vsebine in estetske vrednosti, je pa vendarle treba priznati, da se je v tej dobi preloma rodilo tudi veliko dobrega in lepega. Danes vidimo, da je povojni rod živel v izredno težkih razmerah. Posebno huda je bila duhovna stiska, saj je bilo treba na razvalinah v vojski omajane in porušene npravne zavesti tako rekoč na novo odkriti podobo človeka, ki naj bi bil — po besedah Ivana Cankarja — »visok v svojih mislih, plemenit, brez zlega in hinavščine v svojih čustvih, čist, nesebičen, brezmejno vdan v svoji vesoljni, vsako božjo stvar tesno objemajoči ljubezni«. To etično in duhovno prizadevanje, ki se je na eni strani razodevalo kot obnova religioznega življenja, ki je bilo toliko časa izrinjeno iz modernega pesništva, na drugi strani pa kot zavest socialne skupnosti vsega človeštva, se je kmalu pokazalo kot izhodišče novejšega pesniškega ustvarjanja.

Tega sicer ni mogoče trditi o pretiranih in bolj ali manj ponesrečenih poskusih »faturizma«, to je nove, bodoče umetnosti, kakršne predstavljata na primer »Človek z bombami« (1925) in »Darovanje« (1923), pesniški zbirki Antona Podbevška in Frana Oniča. Ta dva avtorja, ki sta hlastala predvsem za zunanjimi učinki, sta kasneje z nekaterimi svojimi posnemovalci vred utihnili. Tudi sedaj se je izkazalo, da pravi pesniki ustvarjajo v tišini, išoč ne toliko sebe, kolikor občečloveške podobe in smisla življenja.

Taka je bila poezija Antona Vodnika, ki je v kratkem razdobju izdal dve zbirki, »Žalostne roke« (1922) in »Vigilije« (1923). Pesmi obeh zbirk so nove ne le po vsebini, ampak razodevajo tudi stilno velik napredek v našem pesništvu. Za to liriko je značilno predvsem iskanje dna (centra) v človekovi notranjosti, v kateri se skladno ujemajo vtisi iz zunanjega sveta in slutnje onostranstva. To je v bistvu religiozno gledanje sveta, ki vsako stvar in vsak pojav motri sub specie aeterni, z vidika večnosti. Zato je tudi izraz temu primeren in je treba pesnikove podobe večinoma razumeti v prenesenem pomenu. Avtor pozneje sicer ni izdal nobene zbirke več, vendar pa ni umolknil in je prav v zadnjem času objavil nekaj pesmi, ki pričajo, da je začel iskati novih poti (Mladika, Dejanje).

Nasprotni vsebinski poudarek pa imajo pesmi Toneta Seliškarka, čigar »Trbovlje« (1923) so najizrazitejša in tudi najbolj uspela knjiga slovenske socialne lirike. Oblikovno Seliškar zaostaja za Vodnikom, vendar čutimo za včasih mahedravnim izrazom močno pesniško individualnost. Žal je avtor čedalje bolj zanemarjal oblikovno stran, tako da nas njegova druga zbirka »Pesmi pričakovanja« (1937) ni več tako navdušila.

Pesnik notranje razdvojenosti je Miran Jarc, čigar zbirka »Človek in noč« (1927) že s svojim naslovom priča o pesnikovi borbi s temo v sebi in v času. »Tema« je kajpada samo simbol in pomeni zlo v človeku in družbi. In res je Jarc v prvi vrsti refleksivna narava, kar ne dá do razmaha njegovemu čustvu, ovira pa tudi njegovo izražanje, ki je kljub velikemu in redkemu smislu za lepoto besede nekam ohlapno. To se čuti zlasti iz »Novembrskih pesmi« (1936), s katerimi se je avtor zaman skušal uvrstiti med pesnike nove stvarnosti.

Značilna za dobo ekspresionizma, kakor se je imenovala povojna umetnostna smer, je tudi knjiga Boriveca Bogomca (1932), pesniška zbirka Franceta Vodnika, v kateri je predvsem prišlo do izraza religiozno iskanje povojnega rodu. Zbirka Jožeta Pogčnika, »Sinje ozare« (1931), pridružuje verskim snovem še narodne in socialne motive; oblikovno pa je zanj značilna rahla vez s tradicijo tako našega realizma kakor impresionizma. Manj izrazit je v svojih »Pesmih« (1928) Vital Vodusek, čigar poezija kaže deloma sorodne poteze s Sardenkovo liriko deloma pa skuša na nov način izraziti osebno religiozno doživetje. V pristanu časov, ki so bili, pa je ostal s svojo zbirko »V pristanu« (1926) Mirko Pretnar, čeprav je v njej nekaj nežno občutenih pesmi. Tudi Silvester Škerl ni s »Stopnicami v stolpu« (1924) pokazal novih razgledov.

S patetičnimi revolucionarnimi deklamacijami z naslovom »Plamteči okovi« (1924) se je pojavil v povojnem pesništvu Mile Klopčič, ki pa se je kmalu otresel Podbevškovega in Seliškarkovega vpliva ter se naslonil na Župančiča. Da mu je bilo to le v prid, vidimo iz »Preprostih pesmi« (1934), ki ne kažejo avtorja samo v novem razvoju, ampak imajo tudi nekaj najdovršenejših primerov naše mlade lirike.

Posebno mesto pa zavzema v nji Edward Kocbek, čigar »Zemlja« (1934) pomeni mejnik v razvoju slovenskega povojnega pesništva, in sicer zato, ker je pesnik z njo ustvaril ravnotežje med pretiranim spiri-

tualizmom na eni in zgolj opisnim realizmom na drugi strani. Njegov pesniški izraz je res preobložen z metaforami, vendar je njegova velika zasluga, da nam je odkril naravo v novi luči, kakor pa so jo gledali starejši pesniki. Kocbek ni le poudaril globlje povezanosti človeka z zemljo, ampak je tudi odkril v njenih pojavih ritem, ki nam je bil doslej neznan. Kot njegovega predhodnika bi lahko imenovali edinole Stanka Majcna.

Med pesniki, ki so v tej dobi izdali samostojne zbirke, bi mogli imenovati še celo vrsto imen, ki pa po večini ne pomenijo mnogo. To so zlasti: Oton Berkopec — »Pesmi« (1928); Zdravko Ocvirk — »Daritev mladosti« (1932); France Boriko — »Pesmi iz Slovenskih goric« (1934); Dora Gruden — »Rdeče kamelije« (1932); Maksi Samsa — »Pesmi« (1934); Ivan Čampa — »Iz belih noči« (1938). Kljub nekaterim zarodkom pesniške nadarjenosti ali celo posameznim dobrim pesmim (Berkopec, Čampa) so omenjene zbirke v celoti nedognane. Večjega pomena kakor te je zbirka Vinka Žitnika z naslovom »Pomlad« (1937). Avtor, ki je po poklicu orožnik in neke vrste pesniški samouk, zasluži pozornost. Semkaj spada tudi Anton Boštele s svojimi »Pesmimi« (1929).

Pač pa je nekaj pomembnih talentov med avtorji, ki še niso izdali nobene zbirke, a so se uveljavili v revijah. Prezgodaj so utihnili Tine Debeljak, Alfonz Gspan in Anton Ocvirk, čigar pesmi so bile zanimiv primer povojnega artizma v smeri klasicizma. Eden najbolj nadarjenih pesnikov povojnega rodu je Božo Vodušek, ki se je iz religioznega pesnika sicer prelevil v odbijajočega pesnika razkola, obupa in celó cinizma, a je dal v svojih pesmih primere velike iskrenosti. Tudi oblikovno je Vodušek našel svojski izraz. Prav tako je vidna poezija Vide Tauferjeve, ki ji moramo priznati prvo mesto med našimi pesnicami. Preprostost, nežnost in jasnost izražanja so njene odlike. Izmed najmlajših pa je Bogomil Fatur pokazal največ volje do pravega pesniškega dejanja, čeprav se rad in tesno naslanja zlasti na domače in svetovne klasike, zaradi česar včasih trpi njegova izvornost. Poleg teh se v zadnjem času pojavljajo po raznih revijah imena, izmed katerih utegnejo nekatera že v bližnji bodočnosti kaj pomeniti. To so Stanko Vuk, Jože Kastelic, Jože Šeligo, Jože Udovič, Ivo Brnčič, Leopold Stanek in drugi.

H koncu naj omenimo še nekatere mladinske pesnike. Z zbirko »Iz Ljubljane čez poljane« (1921) se je poslovila Vida Jerajeva († 1932). S pesmimi za otroke sta se bavila tudi France Bevk (Pastirčki pri kresu in plesu, 1921) in J. Samec (Za naše male, 1927). Radivoj Rehar je znan po svoji »Koromandiji« (1927), a njegovim pesmim manjka resničnega in iskrenega otroškega občutja. Tudi »Dedek Jež« (1928) Gustava Strniša se ne dviga nad povprečno višino naše mladinske poezije. Boljši je Danilo Gorinšek, ki je izdal več zbirk (Maj 1927; Pisan svet 1928; Naokrog 1928) in pokazal precej smisla za otroški svet. Tudi Mirko Kunčič je s svojimi zbirkami »Ptiček z dvema kljunčkoma« (1932), »Za židano voljo« (1931), »Mlada njiva« (1935) pridobil lep sloves med našimi mladinskimi pesniki. Posebno lepa pa je »Kapelica« (1935), zbirka religioznih pesmi za otroke, ki jo je napisal Karel Širok. (V drugo naprej.)

SINGAPUR

Albin Zalaznik

Leto 1819, nekaj časa po Napoleonovem padcu, je sir Raffles (izg. refls), vpliven član angleške vzhodnoindijske družbe, priplul v sultanat Džohor. Državica obstaja še danes, seveda pod angleškim varštvom. Leži na koncu Malajskega polotoka, pri rtiču Buru, ki ga vsi mlajši srednješolci poznajo kot južni skrajnik azijske celine. Raffles je džohorskega sultana prepovobil, da mu je za letno plačo prepustil močvirnat otok pol kilometra južno od celine. Sultan je bil prepričan, da je napravil dobro kupčijo. Saj na otoku skoraj ni bilo prebivalcev, zato tudi ni imel dohodkov od davkov. A tudi Raffles se je štel srečnega, da je svoji domovini pridobil važen košček zemlje ob stiku indskega oceana in Pacifika. Bil je eden tistih mož, ki »znajo gledati za sto let v bodočnost«. Njegovemu bistremu očesu se je razodelo, kako imenitno lego ima otok: mimo njega morajo vse ladje, ki hočejo iz Evrope v Indijo in na Kitajsko ali Japonsko pa nazaj. Že takrat je bil promet kar živahen, a Raffles je vedel, da se bo prava, velika plovba tod mimo šele začela. Storil je svojo dolžnost, zasadil je tu v zemljo angleško zastavo; naloga Angležev pa bo, da iz otoka, ki je bil po naravi kajpasamo tropska močvara, napravijo trdnjavo, ki bo na njej slonela četrtina imperija. Rafflesovi rojaki so to pravilno razumeli. Že deset let kasneje je vzvelo pristanišče, ki je dobilo ime Singapura, to je »levje mesto«. Ime je obveljalo tudi za otok, ki meri nekako toliko kakor naša kvarnerska otoka Krk in Rab skupaj. Z vseh strani so vreli ljudje semkaj. Najbolj je mikalo Kitajce, ki se jih je nabralo več kakor domačinov Malajcev. Tudi Indov je dosti v Singapurju, poleg njih opaziš nekaj Japoncev, Armencev in Židov. Evropejcev, to se pravi Angležev, pa našteješ morda le toliko, kolikor premore prebivalcev naš Ptuj, toda njihova moč odtehta vse, kar predstavljajo ostali prebivalci skupaj. Teh pa je pol milijona duš.

Kmalu so začeli Angleži Singapore (tako oni pišejo to ime) utrjevati, da bi služilo njihovim bojnim ladjam za oporišče. Za časa svetovne vojske, ko so lovili nemško križarko »Emden«, se je pokazalo, kolikega pomena so za varnost morskih prog dobro opremljene vojne luke. Že med vojsko se je Japonska silno okrepila, a še vse bolj je skušala dežela vzhajajočega sonca svoj vpliv uveljavljati po vojski. Da bi vzhodno Azijo vsaj za nekaj časa obvarovali japonske povodnji, sta Anglija in Severna Amerika leta 1922 sprožili misel, da se skliče v Washingtonu konferenca vseh držav, ki so si pridobile kake važnejše koristi na Kitajskem in blizu nje. Na konferenci je precej osamljena Japonska morala pristati na razne omejitve. Med drugim je obveljal sklep, da ne sme nihče v bližini angleških otokov, v kolikor leže onstran 110. stopinje vzhodne dolžine, graditi vojnih luk; kar pa že stoji, naj ostane, kakor je. Na dlani je, da ta določba ni bila naperjena zoper Angleže, ki so samo gojili željo, da jim ostane, kar imajo, marveč se je ostrina obračala proti Japoncem, ki so menili, da so tuji nagrabili preveč zemlje.

Vzemimo sedaj v roko zemljevid Azije in se malo razgledujmo po onem daljnem svetu! Dognali bomo, da leži Singapur šest geografskih stopinj zapadno od

meje, ki jo omenja člen 19. washingtonske pogodbe. Tako so se Angleži zavarovali.

Takoj po podpisu pogodbe so v Londonu sklenili, da se temeljito okoristijo s priliko in Singapur vojaško okrepijo, kar se dá. Singapur naj postane nezavzetna trdnjava nad trdnjavami, kjer bo angleško brodogradnja varno kakor nikjer na svetu. Angleži so dobro vedeli, da pogodbe niso večne, še najmanj pa washingtonska, ki so jo mnogi Japonci imeli za ponižanje. Preden bo Japonska pogodbo zavrgla, mora biti Singapur sposoben, da prevzame službo stražarja, ki bo zanesljivo varoval britanska posestva tam na vzhodu. Braniti jih bo moral znati z lastnimi močmi, ne da bi čakal dovoza iz Evrope. Leta 1925 se je začelo velepotezno delo utrjevanja in vsako leto so dali za to delo dva milijona funtov šterlingov. Japonsko časopisje se je razhudilo in več kakor enkrat so na Angleškem morali slišati očitke, da pripravlja Anglija napad na Japonsko. Res so si v Londonu dali dopovedati in so lepega dne z delom prenehali. Zgodilo se je to v času, ko so v Angliji dobili delavsko vlado. Toda odmor ni trajal posebno dolgo. Admiraliteti je uspelo, da je parlament prepričala, da britski imperij s Singapurjem stoji in pade. Delo so obnovili in ga po prvotnem cinčanju pospešili.

Po velikanskem trudu, ki je vsega skupaj trajal celo desetletje, so vzdali ob začetku letošnjega leta v betonirane zaklone poslednji orjaški top in v velikem pristanu za ladje so opremili zatvornice s poslednjimi vijaki. Februar 1958 bo ostal za vse čase mejnik v zgodovini Singapurja. S celo vrsto blestečih vojaških parad in ponosnih prireditev so dali Angleži v tem mesecu svetu na znanje, da so dogradili največjo morsko trdnjavo vseh časov. Odslej naj vedo vsi, zlasti pa sosede, da je tisto, kar se imenuje Singapur, pripravljeno za vsakršno preizkušnjo. Vrhunec slavnosti v Straits Settlementih (»Naselbinah ob morskih ožinah«), kamor Singapur upravno spada, je bil menda 14. februarja, ko je guverner sir Shenton Thomas izročil veliki pristan »Jurij VI.« angleški mornarici v uporabo. Enajst tisoč od angleške vlade povabljenih gostov je prisostvovalo temu dogodku, zastave so vihrale, topovi so grmeli, po zraku so švigala letala, kolikor jih Singapur še nikoli ni videl. K slavnostim so priplule tudi tri ameriške bojne ladje. Američani so hoteli s tem menda namigniti, da so sami v skrbeh. Bojé se za svoja trgovinska podjetja na Kitajskem in za svoje otoke, raztresene po Pacifiku. Prišli so tudi Nizozemci — ti se zavedajo, da bi bili brez moči, če bi se rumeno pleme nekoč odpravilo proti jugu. A pod budnim očesom singapurske straže bodo tobačni nasadi Sumatre prav tako varno zoreli, kakor bodo varno uspevale bujne plantaže Jave in bodo varno tekli vreli nafte na Borneu.

Tik Singapurja se druga v drugo prelivajo slane vode Indskega in Tihega oceana. Samo pol kilometra širok preliv loči singapurski otok od Malake (ali Malajskega polotoka). Precej širši pa je preliv, ki se je vrnil med Singapur in podolgovato Sumatro. Po tem prelivu, zlasti pa pred mestom samim, je razsutih vse polno otočičev. Na njih so vzdali Angleži kdo ve koliko obalnih baterij in prostore za letala. Velika žrela pošastnih topov mečejo enotonske granate do 50 km daleč, dalje nego najsilnejši topovi naj-

modernejših bojnih ladij. Singapur ima tudi velikanško letališče za vojaško in civilno letalstvo, saj je že dolgo važna postaja avionskih zvez z Avstralijo, Indijo, Kitajsko in Sundskim otočjem. Velik prostor v pristanišču je namenjen za popraviljanje vojnih ladij.

Brez primere velike so zaloge vsakršnih vojnih potrebščin. V dobro zavarovanih skladiščih so nakočili hrano za ljudi, a tudi hrano za bojne stroje. Večinoma je vse skrito pod zemljo. Med drugim ima Singapur vedno v zalogi nekako poldrug milijon nafte in bencina za mornarico in letala. Vsa tako imenovana »kitajska mornarica«, to je bojno brodogradnja, ki ga Anglija trajno vzdržuje na Daljnem vzhodu, najde tu kuriva za pol leta.

V desetih letih so kitajski kuliji prevozili kakih šest milijonov kubičnih metrov zemlje in to na kilometrske razdalje. Takega dela si ne smemo predstavljati preveč po evropsko. Pomislimo le, da leži Singapur samo 80 km severno od ravnika. Dvakrat v letu stoji tu sonce v zenitu, sicer se pa le malo od njega odmakne. Pekoče sonce, soparni monsun, tropske plove, močvare, bolezni, sovražno vohunstvo in stavke, vse so znali Angleži premagati. Veljalo jih je pet milijard našega denarja. Ali se bodo kdaj kesali silovitih stroškov? Nikoli! Sedaj, ko imajo tudi na vzhodu svoj veličastni Gibraltar, lahko Angleži mirno gledajo kitajski požar in čakajo...

SLIKA OBJOKOVANJA KRISTUSOVEGA V APAČAH NA KOROŠKEM

Na severni strani Obirja na Koroškem je majhna slovenska župnija Apače. Tam je v župni cerkvi znamenita gotska slika Objokovanja Kristusovega.

Sredi slike stoji prazen križ. Na obeh stranskih križih pa sta, ne pribita, ampak privezana razbojnika, in sicer tako, da visita preko prečnice in so jima roke zvezane, oči pa zavezane.

Kristusovo telo so pravkar sneli s križa in položili Mariji v naročje, a ga snemaléc še drži. Mati božja z obširnimi svetniškimi svitom stiska, polna srčne bridkosti, roke na prsi. Kristusovo telo leži na beli tančici. Kristus ima oči na pol odprte, kakor bi še živel. Sveta Magdalena kleči pred njim in mu v globoki žalosti poljublja rano na desni roki. Pod križem stoji sveti Janez Evangelist in drži roke sklenjene nad glavo, kakor bi hotel reči: »Moj Bog, kaj se je zgodilo!« Pred njim si briše Jožef Arimatejec z robcem solze; za njim pa se spenja Nikodem v sijajni obleki, da bi natančneje videl Križanega. Na desni v kotu na pol sedi in na pol kleči Marijina sestra in drži razprostrte roke pred seboj. Na levisi spodaj kleči v opatski opravi z mitro na glavi opat iz Šent Pavla Joebstl pl. Joebstlberg (1489—1498). Poleg njega je grb. Iz tega sklepamo, da je bila slika narejena okoli leta 1490.

Čas je na sliko neugodno vplival. Bila je že večkrat obnovljena, a nepovoljno. Zanimajoči se krogi so premišljevali, kako bi jo popravili. Leta 1937 pa jo je obnovil profesor Richter-Binnenthal pri štajerskem deželnem obnovilnem uradu v Gradcu. Delo se mu je zelo posrečilo, čeprav je bilo nevarno, zamudno in utrudljivo. Delo mu je izročilo osrednje spomeniško varstvo na Dunaju, ki je tudi krilo stroške.

Objokovanje Kristusovo. (V Apačah na Koroškem.)

Sliko so pred tridesetimi leti nesrečno sneli z lesene podlage in prenesli na platno. Tudi pozneje so jo popravljali, pa tako neugodno, da so nastajali visoki mehurji. Preiskava je pokazala, da je bila slika podložena s štirimi platni in prilepljena s higroskopičnim lepilom. Ko so ta platna odluščili, so sliko prilepili na les. Vse se je srečno izvršilo.

Umetnostne zgodovinarje zelo zanima, kako je slika prvotno nastala in kdo jo je slikal. Na podobi so spomini na flamskega slikarja Rogiera van der Weyden (1400—1464), na italijanske slikarje 14. stoletja in na domače alpske umetnike; nalomljene gube so se umaknile zaokroženim; namesto telesne in prostorninske globine opažamo brezprostorno sestavo. Tudi v barvah občudujemo neko drzno, velikopotezno barvitost. Gotško slikarstvo se na tej sliki nekako prelija v monumentalnost porajajoče se renesanse.

Kdo je umetnik te lepe slike? Splošno sodijo, da je isti slikar, ki je napravil sliko Landplagenbild v graški stolnici (1485). Navadno ga imenujejo »mojstra

iz Gerlamovsa« po sliki, ki je v Gerlamovsu. Slikar je znan tudi po drugih slikah, na primer po freskah v Vratilu, po tabli v Trefflingu, v celovškem muzeju (iz Finstergrüna), v Bolzanu, v Beljaku in na Žilici. Približno istočasno je naslikal fresko v Šempavlu v Lavantinski dolini, ki jo je naročil opat Joebstl leta 1495. Tudi na Dunaju so tri deske. Morda se je slikar pisal Thoman iz Beljaka, kakor sodi dr. Otto Demus, po katerem smo posneli te vrstice. Ta veščak tudi meni, da spada to Objokovanje Kristusovo med najlepše slike na Koroškem. Viktor Steska.

NOVE KNJIGE

Henrik Sienkiewicz: V službi Najsvetejše. Sigma, Gorizia 1938. Str. 196. — Nobelov nagrajenec iz leta 1905, ki je svoj čas s svojimi klasičnimi zgodovinskimi romani vžigal bralce in budil posnemovalce tudi pri nas, je še zmeraj bran in špoštovan. Ta knjiga je nekako zadnji del prve knjige »Potopa«. V tem odlomku nam pisatelj pokaže, kako so se beli menihi z znamenite božje poti na Jasni gori pri Čenstohovi znali cel mesec upirati Švedom, čeprav so bili ti v velikanski premoči. Bilo jih je namreč okrog 10.000, samostancev pa kvečjemu 220. Poleg zgodovinskih podob priorja o. Kordeckega, plemiča Čarneckega in generala Müllerja je predvsem jasno začrtana oseba Andreja Kmitica, ki je glavni junak celotnega romana. Sienkiewicz ima kljub današnjemu realističnemu gledanju na svet še zmeraj čudno moč, da s svojo junaško romantiko bralca prime in navduši za svoje osebe, ki ponekod

prehajajo že kar v legendarnost. Zanimivo je prav zdaj tudi primerjanje tedanjega vojskovanja (boj se je vršil konec leta 1655) s sedanjim. V kolikor pa knjiga kot odlomek ne nudi zaključene podobe, si jo v glavnem lahko izpopolnimo iz kratkega, a dobrega uvoda. S to knjigo smo prav za prav, vsaj delno, dobili že tretjo izdajo »Potopa«. Prevod je v glavnem gladek in slovenski. Le prepogosto uporabljanje besedice »gospod' mi precej tuje zveni. Jasno je, da je poljski »pan' vse drugače zrasel s tamošnjim značajem in jezikom. V prevod se je vtihotapilo tudi nekaj slovničnih pogrškov, kakor: Tatarji, kopajo namesto: Tatari, kopljejo in podobno. Nekaj je tudi tiskovnih pomot (vejice), ki pa skoraj ne potrebujejo omembe. Prevod sem primerjal z originalom in ugotovil, da je dobeseden — izpuščeni pa so nekateri zavlačevalni dogodki in opisi. Prevajalec, ki ni nikjer omenjen, se je najbrž precej naslonil na Moletov prevod »Potopa«. Prevod pa, ki ga je leta 1905 izdal Podravski (Peter Miklavec) v Gorici pri Gabrščku, je čisto drugačen. — Gotovo je, da

bomo po knjigi radi segli in jo z napetim navdušenjem in na mah prebrali. J. M.

Miško Kranjec: Kapitanovi. Roman. Izdala Slovenska Matica v Ljubljani 1938. Str. 383. — Miško Kranjec nikoli ni zapustil, razen v svojem prvem romanu Predmestje, svoje domače dežele, Prekmurja. Vsem svojim novelam, povestim in romanom je dal jasen prekmurški značaj in jim vtisnil obraz te ravninske pokrajine. Vedno je jemal snov iz prekmurškega življenja in reševal vprašanja, ki v prvi vrsti pretresajo to pokrajino. Enako je tudi z novim romanom Kapitanovi. Tudi tu je snov vzeta iz prekmurškega življenja, enako problematika. Kranjec je v svojih delih razglašalec lastnih idej, katerim je sam v romanih ustvaril nosilca, ker ga v realnem življenju Prekmurja ni bilo ne med starejšim ne med mlajšim rodom. Zato so mu očitali, da je včasih neresničen in da pretirava. To ni bilo res, vsaj to pa je nesporno, da je miselna teža in teoretičnost premnogokrat razdirala umetniško vrednost njegovega dela. Pogosto je odbijal s svojim pretiranim naturalističnim slikanjem in materialističnim razlaganjem pojavov v človeku in družbi. Kapitanovi v tem pogledu pomenjajo prelom. Gotovo je to Kranjčev najboljši roman. Miselna preobteženost in ideološko podsliskavanje se je umaknilo preprostemu pripovedovanju in razlaganju dogodkov. Pogosto časnikarsko nastrojenost kritike je zamenjala tu neka zrelost v presojanju in neka prizanesljivost. Ideologija ne razbija umetniške enotnosti. Snov je tudi drugače zagrabil. Podoben ženski značaj kot v Kapitanovki je že naslikal svoj čas v Pesmi ceste, toda tam je ženska imela poteze ciganke in vlačuge, tu pa je ženska postava slikana s tanko psihologijo in etičnim vrednotenjem njenih dejanj. Kranjčev svetovni nazor seveda ni krščanski, dasi mu je sedaj veliko bližji kot včasih. Sedaj ni oster in piker, kot je bil nekaj v svojih opazkah. Posebej je treba omeniti izčiščen in izredno lep jezik, kakor ga doslej pri Kranjcu še nismo srečali. Jezik je gladek, lep in prav pojoč, posebno v mehkih opisih narave, ki se tako neprisiljeno družijo z opisovanjem človeka. Skratka: delo, ki ga moramo biti res veseli. Brez dvoma spada med najboljše romane po vojski. Viktor Smolej.

Albert Bessières: Puščava bo cvetela. Roman. Misijonske knjižnice 9. zvezek. Domžale-Groblje 1938. Strani 182. — Berberija, del francoske severne Afrike, nam tu stopa v obrisih pred oči in nas spominja svoje slavne krščanske preteklosti. V središču je sicer ljubavna zgodba, boj med svetom in božjim poklicem, toda zanimivejše je ono ozadje, pogled v preteklost. In škoda, da ni ta razgled širši in bolj odprt. Delo je dobra misijonska povest. V. S.

Vinko Möderndorfer: Sodobna šola. Priročnik k Slovenski začetnici. Slike izvršil Franjo Stiplošek. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju 1938. Strani 176. (Samozaložba.) — Knjiga je razveseljiv pojav v naši strokovni pedagoški literaturi. Delo, ki je plod dolgoletnih pedagoškihkušenj, ni teoretsko razglabljanje, temveč osnova in pogon mu je izključno praktični vidik po vzgojnem slovstvu razgledanega, poklicnega šolnika. Središčno zanimanje avtorjevo je globalni način branja. Doslej so otroci pri začetnem

branju spoznavali najprej poedine glasove, bolj črke abecede ter jih nato vezali v zloge, kar ni psihološko utemeljeno. Seveda zahteva novi način, kar se izbire snovi in metode tiče, precej učiteljeve spretnosti. Möderndorfer podaja v svoji knjigi »Zapiske« takega dela, obenem pa očrtava razvoj in rast svoje pedagoške osebnosti. Spominja se svojih učiteljev in svojega šolanja, odpirajoč pogled v šolske razmere na Koroškem pred vojsko ter onočasno oblikovanje slovenskega učiteljstva. Omenja pa tudi svoj križev pot in svoja razočaranja. Po svoji strokovni plati je knjiga nekak katekizem učitelja. Kako resno in živo naj bi bilo vzgojno delo, kažejo statistike v drugem poglavju, dalje navedene učne slike, včasih prave umetnine, predvsem pa piščevo vsestransko osebno opazovanje in razmotrivanje. Knjiga je opremljena tudi z zanimivimi reprodukcijami pismenih izdelkov učencev, ki znatno podpirajo vsebino. Učitelju v praksi bo knjiga dober kašipot. Metode pouka so sicer sporne, a Möderndorfer tako noče dajati končne sheme, temveč le zgled pedagoške dejavnosti. Preprosto pripovedovanje bo približalo strokovno vsebino tudi pedagoško neizobraženemu vzgojitelju. A. G.

Joža Lovrenčič: Legenda o Mariji in pastirici Urški. Ljubljana 1938. Natisnila Misijonska tiskarna Groblje-Domžale. Strani 38. — Pesnik »Trentarskega študenta«, ki se je poslednje čase predal največ mladinski literaturi, je v tej legendi o začetku božje poti na Sveti gori pri Gorici zapisal pobožno sporočilo v slogu narodne pesmi. Za štiristoletnico je napisal točno štiri sto verzov. Lahkota in zvočnost jezika ter drugih pesniških sredstev, združena s svobodo v naglasu, ritmu in rimi dajejo delcu svojevrstno lepoto. Legenda je po vsebini lep misterij, poraben za deklamacije pri akademijah. J. P.

Jožef Volc: Podkóren. Črtica iz preteklosti vasi in gorenjske Doline. Ljubljana 1938. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Strani 79. — Bivši dolgoletni in skrbni urednik Vrta, pisec porabnega vzgojeslovnega spisa Otrok je zbral zgodovino in ljudska izročila svojih domačih krajev, Podkórena in »Doline«. Poglavja o nekdanjih oblikah prometa čez Koren ter ona o carinarni ter poštni postaji Podkórenom se bodo bralcu zdela kakor pravljica. Zaradi piščevega domačega in nazornega jezika, lepih fotografij v tisku in okusne opreme se bo knjižica vsakomur prikupila. J. P.

NAŠE SLIKE

Binet: Mornarji. Prav dober primer umirjenega realističnega slikarstva komaj minulega časa predstavlja ta francoska slika, ki ji res ni treba razlage. V značilnem obmorskem mestu so se zbrale te osebe: mlad mornar, ki govori z ženo, naslonjeno ob steber, kamor privezujejo ladje, starka z otrokom v naročju, ki pazljivo poslušata pogovor, in sivi stariček, ki sedi ob strani. Vsakdanji prizor, pa vendar zanimivo in prikupno podan. Seveda je učinek reprodukcije manjši, ker ni lepote in moči barve, ki jo kaže delo v izvorniku. — Slika visi v pariškem Luksemburškem muzeju.

Albert Sirk našim bralcem ni tujec, saj smo jim ga nedavno prav dobro predstavili z več izbranimi deli.

To pot objavljamo samo dva akvarela, ki sta bila hkrati z drugimi Sirkovimi deli razstavljeni na celjskem kulturnem tednu. Oba kažeta veliko slikarsko spretnost in dober okus za barve. V akvarelni tehniki si je Sirk res že pridobil mnogo sposobnosti in svojo osebno izrazitost.

Fraza Zupana pozna naša javnost kot zelo plodovitega pokrajinarja, ki goji zlasti akvarelno slikarstvo. Pred leti je Mladika prinesla venec sončnih Zupanovih akvarelov iz Dalmacije in z lepe slovenske Koroške. Da slikar mnogo potuje, dokazujejo pisani pokrajinski motivi iz raznih delov Slovenije, kjer zlasti rad slika Slovenske gorice in naše gorenjske gorske vrhove. Tudi z Jadrana je Zupan prinesel doslej mnogo prav zanimivih in dobro naslikanih akvarelov, pa tudi oljnih slik.

Edvard Salezin je še mlad kipar, ki se je rodil v Trbovljah leta 1910. Kiparske začetne nauke je dobil v Ljubljani pri Francetu Kralju in že pokojnem Fr. Bernekerju. Nato je študiral na umetnostni akademiji v Zagrebu, kjer mu je bil za profesorja kipar Kršinič, specialno šolo je pa dovršil pri profesorju Frangešu-Mihanoviću. — Prvič je razstavil na umetnostni razstavi ob celjskem kulturnem tednu (1.—8. maja 1938). S posebnim zanimanjem se je lotil modeliranja otroških glav in jih je že več izklesal iz kamna. Prav tako se ukvarja tudi mnogo s portretom sploh. Posamezni bronasti kipi pričajo o njegovi vztrajnosti in pridnosti, ki mu bosta omogočila, da popolnoma razvije svoje sposobnosti, ki mu jih — sodeč po prvih njegovih delih — ne manjka. — Objavljamo dva Salezinova portreta, ki dobro označujeta tvorca: izraziti, krepki moški portret v bronu in nežna, za izdelavo v marmorju namenjena otroška glavica.

DOM IN DRUŽINA

GOSPODINJA DOMA

Štefanija Humek

Obiščimo nepričakovano naše gospodinje! Nekatero nas bodo sprejele snažno oblečene in počesane ter dobre volje, čeprav pridemo zjutraj ali sredi dopoldneva, ko je največ dela. Druge bodo pa še popoldne razkuštrane, zamazane in bose v pošvedranih čevljih. Seveda nam bodo slabe volje zatrjevale, da pač ne morejo biti drugačne, ko hite ves dan brez prestanka, zdaj pri tem zdaj pri onem gospodinjskem opravilu.

Če je gospodinja še tako pridna in delavna, ni potreba, da se pozna to na njej že od daleč. Ni namreč vedno znak prevelike zaposlenosti, če je ženska doma na pol počesana in prav neprimerno oblečena. Večkrat kaže to malomarnost in površnost, ki jo najdemo pri takih gospodinjah tudi v hiši ali v stanovanju. Gospodinja, ki mi kos svojim poslom drugače, kakor da je njena zunanost vsa v neredu, ne zna dobro gospodinjiti. S tem daje otrokom in poslom slab zgled in napravi tudi na vsakega drugega slab vtis. Vse drugače je videti pravo, dobro gospodinjico, ki je vedno lepo počesana, primerno in čedno oblečena in obuta.

Čisto napačno je mnenje, da se pri delu moramo umazati. To ni prav nič res. V dobro urejenem gospodinjstvu ni nobenega pretiranega hitenja in hlastanja. Pri praktično urejenem in umerjenem delu pa na obleko prav lahko pazimo in jo ohranimo snažno in nepoškodovano. Zato tudi ne velja, da je za doma prav vse dobro, pa najsi je povsem obledele, se skrčilo na dolžino in širino ali leže na vseh koncih narazen.

Ko je boljša obleka že zelo ponošena, jo nazadnje radi uporabljamo za dom in za gospodinjsko delo. Domača obleka gospodinje pa je obenem tudi delovna obleka, zato ni vseeno, iz česa je in kako je prikrojena. Neprimerna obleka nas pri delu ovira, zato tudi ponošen kos praznične obleke ni primeren za delovno obleko — in tudi ni iz tkanine, ki bi jo mogli prati, kakor zahteva to domača, boljše delovna obleka. Delo v vsakem poklicu zahteva primerno obleko; tako tudi v gospodinjstvu.

Delovna obleka bodi preprosta in pripravno narejena, da v njej udobno delamo in se gibljemo. Biti mora iz močnega pralnega blaga, da jo operemo kot drugo perilo, kadar je umazana; to velja tudi za zimsko delovno obleko. Za poletje pridejo v poštev tkanine, ki smo jih opisali pri poletnih oblekah. Izmed toplih tkanin za zimo pa pridejo v poštev največ barchent, flanela in pralni baržun. Obleka ne bodi pretemna; nekoliko svetlejša je veliko bolj prijazna, razen tega na obleki iz svetlo barvne tkanine mnogo bolj vidimo, ali je res čista ali ne. Pri likanju z delovno obleko ne smemo imeti veliko dela, saj jo moramo pogosto menjati.

Kroj delovne obleke mora biti tak, da omogoča prav vse gibe. Predvsem je važno, da je obleka dovolj široka, pa tudi prekratka ne sme biti. Rokavi so pripravni, če so kratki ali pa iz dveh delov, to je, da na kratek rokav z gumbi pripnemo dolgega. Za pranje, pomivanje in drugo delo v vodi in tudi za vroč letni

Na živilskem trgu. (Fot. Fr. Krašovec.)

čas nosimo domá kratke rokave. Dolgi rokavi delovne obleke so lahko napravljeni tako, da jih za kako delo zavijamo in na rami zapnemo z gumbom, da rokav pri delu ne zleze dol in ga ni treba popravljati.

Blago domače ali delovne obleke naj bo trajne barve, da ne obledi že, ko je bilo nekajkrat na soncu ali v perilu. Blago mora propuščati dosti zraka, da ne ovira dihanja kože. Tkanina ne sme biti draga, pa tudi ne prepoceni, sicer jo moramo prepogostokrat nadomestiti.

Za nekatera gospodinjska opravila je treba obleči vrh obleke predpasnik. Ta je nujno potreben tudi takrat, kadar smo v boljši obleki, pa moramo nena doma prijeti za kako delo. Predpasnik je prav za prav delovna obleka v ožjem pomenu besede. Kroji predpasnikov so zelo različni. Najbolj obvaruje obleko predpasnik, narejen kot plašč. Tak nam poleti lahko nadomešča obleko, če je v ta namen prav narejen. Zelo pripraven je te vrste predpasnik, ako je napravljen tako, da se oba stranska dela spredaj križata in zadaj zavežeta. Oblečemo ga lahko tako, da je enkrat na vrhu desna pola, drugič pa leva, ki je še čista. Na ta način ga nosimo lahko dalje časa. Predpasnik kot plašč pa daje pri pranju in likanju precej dela, zato je pripravnejši za poletje — ko nam je za obleko — kakor za zimski čas. Za domače delo zadostuje največkrat manjši predpasnik, ki nas varuje spredaj, kjer je največ nevarnosti, da se zamažemo. Za kuhinjsko delo je gotovo najbolj snažen, okusen in higienski bel predpasnik, ki ga odpašemo, kadar sedemo k jedilni mizi. S tem, da odloži kuhinjski predpasnik, se gospodinja zave, da je njeno dopoldansko delo končano in da je tudi zanjo kosilo ali večerja prijeten odmor od dela in skrbi, ki naj ga užije v polni meri v krogu svoje družine (kakor smo ob priliki že povedali). Tudi na ostalo omizje vpliva prijetno, ako je gospodinja pri mizi v čedni obleki, ne pa v umazanem predpasniku, ki se ga drže vsi kuhinjski duhovi. Za druga dela si napravimo lične pisane predpasnike, ki so lahko prav lepega in praktičnega kroja. Za delo, pri katerem imamo veliko opravka z vodo, so najprimernejši predpasniki iz kavčuka ali druge nepremočljive tkanine. Z njimi varujemo obleko, da se nam ne zmoči, in laže delamo, ker nam ni treba obračati preveč pozornosti nase.

Tudi pri zajtrku naj bo gospodinja že umita, počesana in čedno oblečena pri mizi. Pospravljanje ni tako grdo delo kakor splošno mislimo. Upoštevati moramo navodila, da namreč brišemo prah z vlažno ali oljnano cunjjo, da vsaka tla lahko obrišemo z mokro, ovito cunjjo, če hočemo pobrati prah, da kamnitna tla vedno najprej umijemo (poberemo prah), potem potememo še večje smeti. Tako se nič ne praši in nam ni treba odlašati s toaletto do srede dopoldneva. Tudi pri drugem, gršem delu, kakor je n. pr. pomivanje, pranje, lahko ostanemo čedno oblečene, ako delamo prav. Za likanje si tudi opašimo čist, najbolje bel predpasnik, ker pridemo v dotiko s čistim, opranim perilom.

Tudi gospodinja, ki je sama za vse gospodinjsko delo, ker nima pomočnice, je lahko vedno čedno in okusno oblečena. Čez vsako obleko se kar hitro natakno pa spet sleče predpasnik, ako je treba. Popoldne se pa preobleče, ako nima v načrtu posebnega dela. Tudi za delo na vrtu so dobé lične in pripravne obleke,

ki omogočajo udobno delo kakršne koli vrste. Za popoldne je lep in dostojanstven domači plašč, ki je v modi zadnje čase. Ni pa za delo, ker sega do tal in je za hitenje sem in tja lahko nevaren.

Kaj pa obutev? Doma nosimo po možnosti vedno dovolj prostorne čevlje, v katerih udobno hodimo. Boljši kot domači čevlji brez peta ali sandali so dovolj veliki čevlji s srednjo peto. Ravnajmo se po preskušenem pravilu, da ni dobro, opravljati vse gospodinjske posle stoje. Kadar smo trudne, predstavljamo noge v vse mogoče položaje. S tem si pokvarimo obliko čevljev. Če se pa na slabo stojijo in hojo navadimo, kvarimo vse čevlje, pa naj bomo doma ali na cesti. Prihranimo si bolečine v nogah, obutev in še druge nevšečnosti, ako skušamo pri nekaterih delih sedeti.

Dobra gospodinja, ki računa tudi s časom in svojimi močmi ter misli nekoliko na svojo bodočnost, si uredi gospodinjstvo tako, da ji ostane vsak dan vsaj nekoliko časa zase. Ni treba, da hodi okrog z zanemarjenimi rokami in nohti. Zdelane roke so sicer častne, vendar s tem ni rečeno, da gospodinja ne sme imeti negovanih rok. Neprijetno je tudi, ako roke pokajo, kar se posebno rado zgodi pozimi.

Predvsem si moramo roke po vsakem umivanju skrbno do suhega obrisati. Nato uporabljamo še glicerín, da napravimo kožo zopet mehko in prožno. Glicerín pa ni maščoba, kakor to večinoma mislimo; ako uporabljamo za roke nerazredčenega, odteguje koži vodo in jo s tem suši. Pravilno ravnamo, ako pridenemo skledi vode za umivanje tri jedilne žlice glicerina. Bolj štedljivo pa ga uporabljamo, če si na mokre roke, preden smo se po umivanju obrisali, vlijemo nekaj glicerina, približno za eno žličko, tega vdrgnemo v roke in se šele nato obrišemo. Naprodaj dobimo tudi mila, ki imajo v sebi kakšno maščobo, n. pr. olivno olje, lanolin in druge. Občutljivim rokam škoduje soda, dišeče milo in kemikalije sploh. Pri pomivanju posode uporabljamo namesto sode navadno milo ali še bolje milne luske (lux). Seveda ne smemo štediti z vodo, ko posodo izplakujemo. Vendar je v milnici umita posoda najbolj čista in roke se pri tem najbolj ohranijo. Za zelo grdo delo si roke in nohte (zadaj) vnaprej zdrgnemo s suhim milom brez vode; tako ne more nesnaga takoj v kožo in za nohte. Po lupljenju sadja si roke vedno najprej zdrgnemo s citrono in, ko so čiste, jih smemo šele umiti z vodo. Če tako ravnamo, nam sadje ne pusti na rokah nobenih madežev. Marsikako nesnago pri gospodinjskem delu odstranimo lahko s papirjem, ne da bi kaj prijeli z rokami. Umazani papir zavržemo. Naprodaj so tudi rokavice iz kavčuka, ki jih natakujemo za mokro delo. Uporabiti pa se dajo v gospodinjstvu tudi stare, močne usnjate rokavice, ki jih oblečejo nekatere gospodinje za delo na vrtu, za kurjenje peči itd.

Kadar delamo proračun za nabavo oblačil in obutve, ne pozabimo, da tudi dom terja svoje. Nápačno ravná gospodinja, ki si utrga, kolikor more, za obleke, ki jih obleče samo, kadar gre z doma, za dom pa ne žrtvuje prav nič in se ji zdi, da je za dom dobro prav vse. Najprej smo tu za svoje domače, zato so čedna domača obleka, praktičen predpasnik ali čevlji prav tako potrebni kakor obleka za na cesto. Gotovo je, da sodimo gospodinjo po tem, kakšna je doma, in ne, kakšna je šla na obisk k prijateljici ali drugam.

SPODNJA OBLAČILA ZA OTROKA

Eliza Skalický

Pozimi, kadar je mraz, oblačimo otroke v gorka pletena spodnja oblačila. Ker na koži sami volna ni prijetna, oblečemo pod volno še srajčko ali pa modrček in hlačke iz belega blaga. Lahko pa pletemo modrček in hlačke iz debelejšega bombaža. Modrček, kamor pripenjamo elastike za nogavice, naj bo vedno pleten; kajti otroci imajo še mehke kosti, zato mora biti modrček prožen, da se raztegne na vse strani.

Modrček in hlače na sliki so za štiriletnega do šestletnega otroka. Oboje je delano s srednje debelo volno na iglah št. 5. Vzorec za pletenje in kraj je narisana na poli, priloženi tej številki.

Za prednji del modrčka nasujemo 80 petelj. Nasnutek mora biti vedno rahel, da je dovolj prožen. Do pod pazduhe pletemo enakomerno približno 20 cm. Potem snemamo na obeh straneh po 8 petelj, 4 petlje na vsaki strani obenem zazankamo, druge 4 pa pri vsaki vrsti po eno. Nato nadaljujemo pletenje, da meri ves del 24 cm. Za naramnice odločimo na vsaki strani 15 petelj, druge pa v sredini zazankamo. Naramnice pletemo 8 cm dolge.

Zadnji del modrčka delamo enako kot prednjega. Nasujemo pa zanj le 70 petelj. Pod pazduho pa snemamo na vsaki strani samo po 3 petlje. Modrček okoli vratu in rokavnega izreza obkvačkamo. Kvačkamo 1 gosto petljo v modrček, nato 4 verižne petlje, v prvo verižno petljo 1 gosto petljo in zopet 1 gosto petljo v modrček.

Za vsako hlačnico nasujemo po 80 petelj. Delamo do 3 cm dve levi, dve desni petlji. Nato pletemo do 24 cm isti vzorec kot pri modrčku. Da so hlačke sprejaj krajše kakor zadaj, moramo na eni strani hlačnice snemati, in sicer: pri vsaki vrsti pustimo na koncu 6 petelj na igli, delo obrnemo in nadaljujemo. Izpustimo pri vsaki vrsti štirikrat po 6 petelj, enkrat po 8, potem po 10 in dvakrat po 12 in nazadnje popletemo, kar še ostane na igli. Pri prihodnji vrsti pa delamo

vso vrsto dve desni, dve levi petlji, in sicer zopet toliko, kakor v začetku. Obe hlačnici delamo enako. Pri drugi hlačnici moramo snemati na nasprotni strani. Za štirioglati vstavek nasujemo 40 petelj; delamo tako dolgo, da imamo kvadrat. Zgoraj hlače obkvačkamo in vpeljemo elastiko.

KUHARICA

Krompirjeva juha z mlekom.

Napravi prežganje iz žlice masti in moke, pri-mešaj žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja in razredči juho s $\frac{1}{2}$ l kostne ali gnjatne juhe. Nato prideni $\frac{1}{2}$ kg kuhanega in stlačenega krompirja, ki si ga kuhala v 1 l vode, z vodo vred, osoli in, ko nekaj minut vre, prilij še $\frac{1}{2}$ l toplega mleka. Ko juha prevre, jo stresi na opečene krušne rezine.

Rezine paprike.

Prereži veliko papriko čez polovico, odstrani seme in jo položi v kozo, ki si v njej razgrela žličico masti ali olja, da se prav malo popeče in zmehča. Pečeno papriko zloži na krožnik in jo nadevaj po vrhu z zmešanim jajcem, potresi po vrhu nekoliko drobno zrezanega zelenega peteršilja ali drobnjaka in postavi kot samostojno jed na mizo.

Žemeljne rezine za v juho.

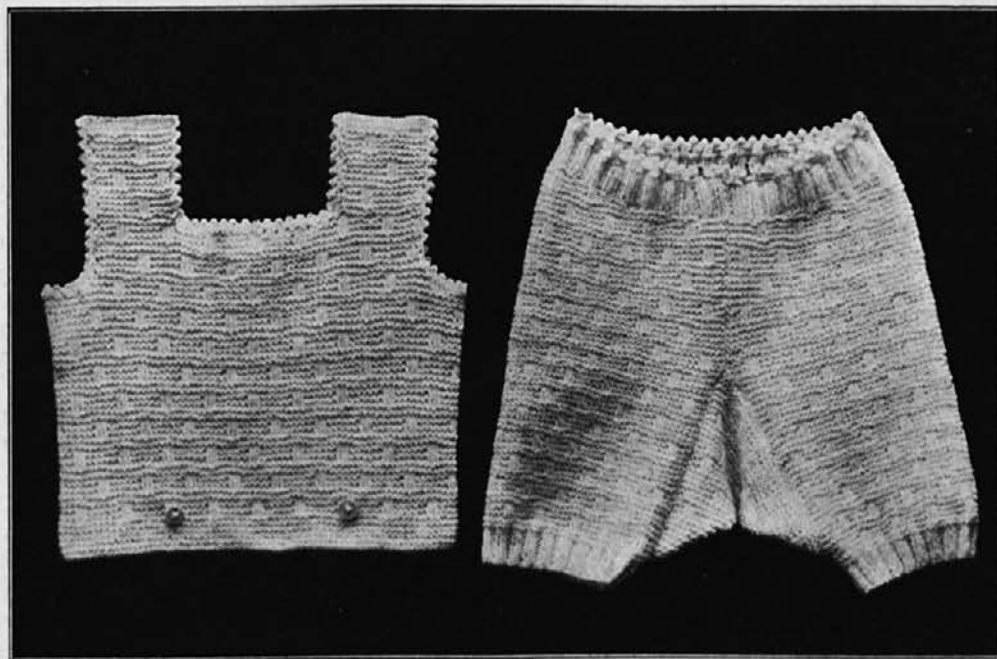
Odreži dan starim žemljam skorjo in jih razreži na prst debele rezine. Vsako rezino pomoči v raztopljeno surovo maslo in potresi z nastrganim bohinjiskim sirom, zloži rezine na pekačo in postavi v pečico, da nekoliko zarumene. Nato jih zreži na majhne rezine in stresi v čisto govejo juho, na kar postavi takoj na mizo. Ali pa daj rezine posebej in juho posebej.

Srbski riž.

Razgrej v kozi veliko žlico masti in zarumeni v njej zrezano čebulo, prideni tri osnažene in na rezance zrezane paprike, štiri paradižnike — odstrani jim kožice —, tri zrezane malemane, ki jih prej olupiš, posoli in čez nekaj časa ožmi in prideni k paradižnikom. Vse skupaj duši, da se voda posuši. Nato prideni $\frac{1}{2}$ l riža in, ko nekajkrat premešaš, zalij z vrelo vodo ali kostno juho, osoli in kuhaj še četrte ure. Postavi kot samostojno jed na mizo.

Gobni ragú.

Praži v treh žlicah olja krožnik oparjenih in ožetih gob z žlico drobno zrezane čebule in zelenega peteršilja. Ko gobe vso mokroto popijejo, jih potresi z žlico moke, prideni $\frac{1}{4}$ l posebej kuhanega graha in dva debela, na kocke zrezana kuhana krompirja z vodo vred, prideni ščep popra, osoli in, ko vse skupaj nekaj minut vre, prilij dve žlici vina ali pol žlice kisa.

ZABAVA IN ŠALA

IZDELKI IZ PAPIRJA

Postavi kot samostojno jed s kruhom, polento ali makaroni na mizo. Zelo tečna in okusna jed.

Gobe s polento.

Skuhaj $\frac{1}{4}$ l koruznega zdroba kakor navadno. Kuhano polento zajemaj z majhno zajemalko, ki si jo nekoliko pomočila v mast. Pokladaj polentne hlebčke na krožnik drugega poleg drugega. Vsakega pa pritisi v sredi z majhno zajemalko, da nastane jamica, katero nadevaj s tole nadevo: srednje veliko, zrezano, oprano in ožeto gobo stresi v kozo, ki si v njej razgrela dve žlici olja z žlico drobno zrezane čebule, in praži na ognjišču 15 do 20 minut. Osoli, prideni še ščep popra in primešaj raztepeno jajce ter vse skupaj mešaj eno minuto. Postavi kot samostojno jed opoldne ali za večerjo na mizo.

Srbska ohrovtova jed.

Razgrej za drobno jajce surovega masla in zaručni v njem majhno, na kosce zrezano čebulo, prideni $\frac{1}{4}$ kg telečjega mesa, ščep paprike, nekoliko popraži in zalij z zajemalko juhe ali vroče vode. Posebej kuhaj zrezano ohrovtovo glavo in, ko je na pol kuhana, jo stresi k mesu, osoli in kuhaj vse skupaj do mehkega. Postavi kot samostojno jed s krompirjevimi krljiči na mizo.

Jajčna jed s papriko.

Praži v dveh žlicah olja osnaženo in na listke zrezano papriko, srednje debelo zrezano čebulo in debel, olupljen in na kosce zrezani paradižnik. Ko se mokrota posuši, osoli, primešaj raztepeno jajce in mešaj še eno minuto. Postavi jed s koruzno polento ali s kruhom na mizo.

Zapečena jabolka.

Pol kilograma bolj drobnih jabolok olup, prereži čez polovico, izdolbi pečke in jih položi v dobro pomazano pekačo, in sicer tako, da je izdolbena stran zgoraj. V vsako polovico deni žličico mezge. Posebej razmotaj v loncu dve jajci, 12 dkg moke, $\frac{3}{8}$ l mrzlega, nezavretga mleka, nekaj zrn soli in 8 dkg sladkorja. To mešanje polij po jabolkih in potresi po vrhu ščep ometa. Postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče. Pečeno potresi s sladkorjem in postavi na mizo.

Obloženi kruhki z domačim sirom in peteršiljem.

Mešaj 10 dkg surovega masla in 20 dkg domačega sira, primešaj žlico nastrganega hrena, nekoliko soli in nekaj kapljic limonovega soka. Namaži s tem prst debele krušne rezine in potresi s peteršiljem.

Sirove rezine.

Stresi na desko $\frac{1}{4}$ kg moke, prideni nekaj zrn soli, sladkorja, eno jajce, pol pecilnega praška, 5 dkg masti, 3 žlice mrzlega mleka in žlico ruma. Iz vsega tega napravi testo in pusti, da počiva pol ure. Nato ga razvaljaj za debel nožev rob in položi na pomazano pekačo. Nadevaj ga s sirovo nadevo, zapogni obe strani proti sredi tako, da se nadev ne vidi. Pomaži z raztepenim jajcem in speci. Pečeno razreži, potresi s sladkorjem in postavi toplo ali mrzlo na mizo.

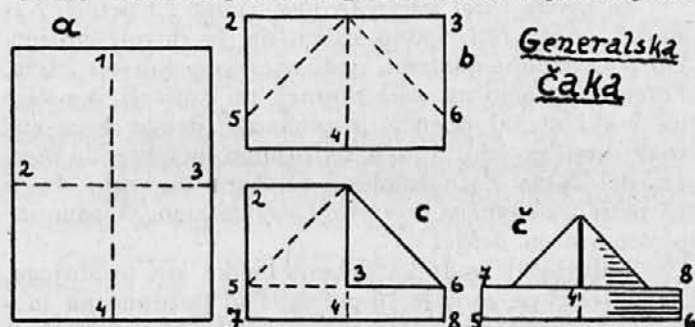
Paprika v kislu.

Papriki odstrani seme, jo zreži na rezance, stresi v skledo, osoli, pokrij in pusti stati 24 ur. Nato jo stresi na rešeto, da se oteče, naloži v kozarec, nalij kisa in na vrh za prst visoko olja. Zaveži in shrani. Kadar jo rabiš, jo z oljem postavi na mizo.

M. R.

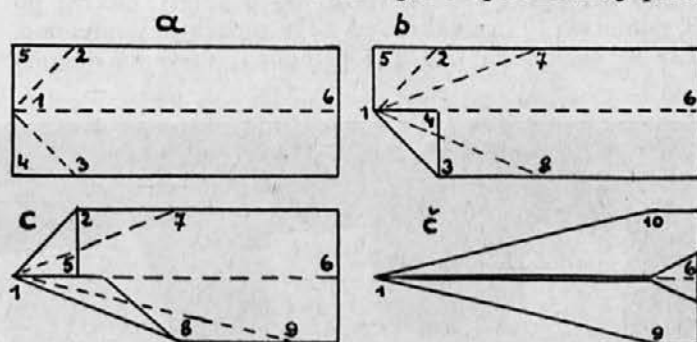
Generalska čaka.

Četverokoten papir pregani podolgem (slika a, 1—4) in počez (2—3). Oblika papirja je približno razvidna iz sličice a. Potem papir spet razprostri in ga prepogni tako, kot ti pokaže risba b. Nadaljnje delo ti pove risba c. Oba ogla 2 in 3 je treba zavihati do srednje gube navzdol. Prav tako zavijaš papir na drugi strani. Spodaj nekaj papirja ostane. Tega zavihaj na obeh plateh navzgor, kakor ti pokaže podoba č, razširi spodaj nastalo odprtino in generalska čaka je narejena!

Puščica.

Za puščico si izberi precej podolgast štirikotni papir in ga pregani podolgem (na sliki 1—6). Kakor zmeraj, tako tudi zdaj papir lepo razprostri in zavijaj ogel (4) do preganjene gube. Prav tako naredi tudi z drugim oglom (5). Oglej si zapovrstjo naše risbe in hitro boš sprevidel, da je na novo nastali ogel 3 spet treba zavihati proti sredi (po gubi 1—8), da nastane približno taka oblika, kot ti jo pokaže risba c. Pa še ni zadosti. Na novo nastali ogel 8 spet zavijaj proti

Puščica

sredi, to pot pa po gubi 1—9. Jasno je, da moraš z drugo polovico papirja prav tako ravnati, kajti šele na tak način boš dobil puščico, kot ti jo pokaže risba č. Iz te risbe pa je razvidna samo spodnja stran; zgornja, hrbtna stran je taka, kot jo vidiš na podobi d. Mislim, da ti to zadnje delo — prehod iz risbe č na risbo d — ne bo delalo posebnih preglavic. Za puščico bo seveda potreben nekoliko trši papir, da se ne bo prehitro pokvarila.

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

Dober poveljnik.

Neki vojskovodja iz znane italijanske rodovine Medici je nekoč rekel svojim vojakom:

»Nikoli me ne boste slišali reči: ‚Naprej, junaki!‘, ampak zmeraj bom rekel: ‚Junaki, za menoj!‘

V resnici se je zmeraj bojeval v prvih vrstah.

Umetnikovo maščevanje.

Nekoč je italijanski umetnik Tizian priredil svojim prijateljem gostijo. Gostje so se zelo dobro počutili. Po naključju pa so zvedeli, da so bili stroški za to pojedino zelo majhni, in zato so zasmehovali gostitelja in gostijo.

Tizian se je na čuden način maščeval. Čez nekaj časa je spet vse povabil na drugo gostijo; povabljeni so pričakovali, da bo zdaj nadomestil zamujeno, in so polnoštevilno prišli. Na svoje največje začudenje pa niso videli nobenih priprav; zdaj so bili do skrajnosti nestrpni, pričakovali so izrednega presenečenja. In presenečenje je res prišlo. Tizian je prosil za besedo in rekel:

»Gospoda moja, sprevidel sem, da ne cenite preveč prijetne družbe, ampak gledate samo na višino stroškov. Poglejte torej!«

Pokazal jim je praznično obleko v vrednosti pet tisoč cekinov, dar cesarja Karla V., potem pa še svojo najnovejšo, zelo drago podobo. Ko so se vsi gostje nagledali, je prijel oboje in vrgel v ogenj.

»Tako, gospoda moja,« je potem nadaljeval in končal svoj govor, »zdaj upam, da ste pomirjeni in zadovoljni in da so bili stroški zadosti visoki. S tem je gostija končana. Pozdravljeni!«

Ženska enakopravnost.

Bilo je v tistem času, ko je John Stuart Mill s svojim predlogom, naj bi se splošna volilna pravica razširila tudi za ženstvo, vtil lepši polovici človeštva mnogo samozavesti. V neki dvorani naj bi nekega dne star mož govoril o ženskih pravicah. V dvorani se je nabralo veliko poslušalcev obeh spolov. Že precej pozno je vstopila neka gospa, kateri se je že na hoji poznalo, kakšna samozavest ji razganja misli. Ko ni našla praznega sedeža, se je ustavila pri nekem gospodu z očitnim upanjem, da se ji bo gospod umaknil s sedeža. Gospod je res vstal in vljudno vprašal gospo:

»Kaj tudi vi spadate k tistim ženam, ki hočejo enake pravice z moškimi?«

»Seveda,« je izzivalno odgovorila gospa.

»Potem ste gotovo mnjenja, naj bi žena imela iste pravice in iste ugodnosti kakor mož, kajne?« je nadaljeval gospod.

»Da, gospod!«

»No, potem pa lahko stojite in uživajte enako pravico,« je gospod mirno sedel spet na svoj stol.

Previdnost je lepa reč.

Gospod pride h grafologu in mu predloži pisavo.

»Poteze izražajo veliko potrpežljivost, prizanesljivost...«

»Sijajno!« vskoči gospod grafologu v besedo, »to je pisava krojača, kateremu bom dal delat obleko.«

Skopuški kmet.

Zrimec ima kmetijo na veliki samoti. Samo vsako drugo nedeljo gre na faro k maši. Pa si neke nedelje umisli v svoji skoposti dober načrt. Ko pride domov, pove, da so gospod oznanili, da je ves teden post. Drugo nedeljo gre samo hlapec k maši in, ko pride domov, slovesno oznaniti:

»Danes so pa gospod župnik za cel teden praznik oznanili. Saj nismo zastoj ves prejšnji teden samo zelje otepavali.«

Zmeraj se ne posreči.

»Oprostite, gospod svetnik je odpotoval,« je rekla služkinja obiskovalcu.

»Tako, no, povejte mu vendar, naj drugič tudi glavo s seboj vzame in naj je nikar ne pušča na oknu.«

Razumel je.

»Včeraj sem Kovača naprosil za pet dinarjev. Mislite, da mi jih je dal? Ne bi verjel, da so tako skopi ljudje na svetu!«

»O, so, so — in jaz sem tudi med njimi!«

Iz šole.

Učitelj razjasnjuje učencem, da pomeni tradicija nekaj, kar se prenaša iz roda v rod.

»No, mislim, da ste me razumeli. Glavan, povej mi kak zglede!«

»Mogoče — moje hlače, gospod učitelj!«

Redek primer.

»Mamica,« priteče Petrček ponosno iz šole, »danes me je gospod učitelj vprašal nekaj, česar nihče drugi v razredu ni vedel.«

»Kaj pa, moj zlati sinko?«

»Našo telefonsko številko!«

Sprava.

»Pisatelj Kumara se je menda spet sprijaznil s svojo ženo?«

»Seveda se je. Ona spet bere, kar on napiše; on pa jé, kar ona skuha.«

Če kdo preveč na kako stvar misli.

»Slišal sem, da je tvoj stric hudo bolan in da moraš biti na vse pripravljen.«

»Ne, ne na vse... Samo polovico bom podedoval.«

Kosa na kamen.

»Oča, vi imate pa prevelika ušesa!«

»Boš tiho, paglavec! Veš, moja ušesa pa tvoja glava, to bi bil osel!«

Po predpisu.

»Zdaj ste pa veliko bolj zdravi videti!«

»To je samo zaradi tega, gospod zdravnik, ker sem se zmeraj ravnal po predpisu, ki je nalepljen na stekleničici.«

»Kaj pa je bilo napisano?«

»Stekleničico je treba imeti zmeraj dobro zaprto!«

Iz vinorodnih krajev.

»Koliko vina je pridelal letos tvoj oče?«

»Sto litrov, gospod učitelj!«

»In koliko ga je že prodal?«

»Približno dve sto litrov.«

U G A N K E I N M R E Ž E — K D O J I H R A Z V E Ž E

Tiskovna pogreška?
(Janko Moder, Dol. — 11 pik.)

Boža pot Slovencev

Vremenska za oktober.

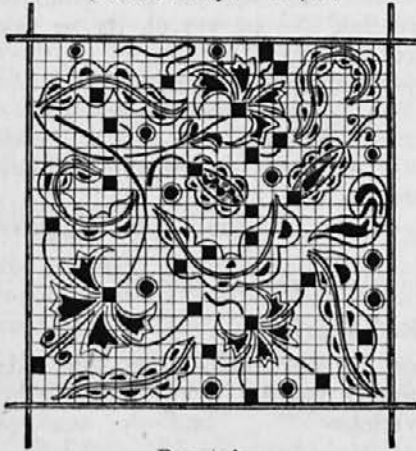
(M-š, Sodevci. — 19 pik.)

$$5a + 4s + d + b + 2o + 2n + g + 2j + 3e + \check{c} + u = x.$$

$$\begin{aligned} & \text{Vstavljeno: } (20 + 17) + (4 + 18) + \\ & + (10 + 5) + (1 + 8) + (15 + 21) + \\ & + (6 + 2) + (12 + 16) + (3 + 9) + \\ & + (11 + 7) + (13 + 19) + 14 = x. \end{aligned}$$

Vezenina.

(France, Mošnje. — 15 pik.)

Posetnica.

(Bič, Ljubljana. — 12 pik.)

Rihar Metan

Vis

Primera.

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 5 pik.)

Ejirks ajovt »acnes« idut es karm engraz it ecnos ok kalbo idopirp es ok a ejis ecnos ečers it relkod ejiv es jobet az otsezv ik kane ej ijovt icnes »jletajirp«. Čičrogerg Nomis.

Srcu.

(Danica, Brusnice. — 16 pik.)

Konjiček.

(Hostar, Ljubljana. — 20 pik.)

a i š d i i s
e s t š e i n
h č o j n e k
l v e č h a v
e v i n i o n
o i l s a e s
i r p š e e z

Odbiralnica.

(Kozma, Ljubljana. — 9 pik.)

Abo, ljubezen, Samojed, rž, Igor, Bal- kan, egoist, apostol, oves, podvig, as.

Gledališki list.

(Pirnat, Ljubljana. — 21 pik.)

G. J. P L E S

V I N O

D R A M A

O S E B E:

Janez } bratje
Jernač }
Leon }

Srečke.

(France, Središče. — 18 pik.)

P 25011, R 24021, A 45015,
E 54023, E 52051, C 10001.

Črkovna številnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 10 pik.)

A	8	10	22	25	33	38
Č	19	35	D	24	E	6
13	20	30	41	G	3	7
I	2	36	45	J	23	K
16	21	46	L	40	M	31
N	1	9	O	17	28	34
P	27	32	R	4	S	11
45	Š	5	26	39	T	14
18	29	37	44	U		
15	V	12				
42						

Črkovna podobnica.

(J-ša, Rožna dolina. — 13 pik.)

Zgodovinski podatki.

(Sfinks, Ljubljana. — 17 pik.)

- 248 prva punska vojska
- 165 Mark Avrelij
- 1623 tridesetletna vojska
- 1015 † sv. Vladimir
- 119 Hadrijan
- 1316 papeži v Avignonu
- 236 Plautus
- 1519 prvo potovanje okrog zemlje
- 1268 * Beatrice Portinari
- 1151 sv. Tomaž Akvinski
- 1816 † Leopold Volkmer
- 51 Klavdij

Črkovnica.

(Tratar Ivan, Javorje. — 14 pik.)

e o n o m m s l ž a j d j
t l s u o ž o u t i a s !

Rešitev ugank v septembrski številki.

Črke. Obrni abecedo, začni brati zadaj; dobiš: **Nagrada.**

Srečke. Števila v prvi polovici številke poved črke iz abecede, številke iz druge polovice pa črke iz abecednega kvadrata; dobiš: **Sreča je opoteča.**

Posoda. Vzameš vsako drugo črko navpično. — **Tudi lepa posoda se stare.**

Skriti rek. Bodi mož beseda!

Poročno naznanilo. Franc Sal. Finžgar, župnik v p. in pisatelj.

Svečnik. V podstavku je v vsaki vrsti po pet črk. Jemlji 1., 5., 2., 4., 3. — Noč ima svojo moč.

Borzno poročilo. Razdeli abecedo na pet delov. Veljajo le zadnje številke. Dobiš: **Denar oči oslepi.**

Jecljavčeva podobnica. Štiri žene, osem je pet.

S šahovskega turnirja. Številke povedó, katero črko je treba vzeti iz imen, brano od zadaj. **Aljehin, svetovni prvak.**

Vremenska. Zgornje številke abecedo nazaj, spodnje naprej. **Sonce, dež, veter, suho; kmetu ljubo, če bo lepo.**

Sestavljavnica. Rimska številka ti pove vrsto, arabska pa črko v tisti vrsti. — **Zaupaj, a glej komu!**

Skrit pregovor. **Krpa hišo redi.**

Vremenska opazovalnica. Smer vetra pove, od katere črke v abecedi šteje, hitrost vetra na 1" po pove, katero črko vzemi. Najprej jemlji dopoldanske podatke. — **Nestanovitno bo.**

Kvadrat. Beseda »kvadrat« ima sedem črk. Vzemi od vsake napisane črke sedmo črko naprej. — **Pot kreposti je pot k zvezdam. S(eneka).**

Številnica. Prve številke povedo vrstni red skupin, namesto ostalih številke napišemo črke. — **Kdor hoče visoko priti, mora trden v glavi biti.**

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Ljubljana, Poljanska cesta 28. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

J. T., študent, Kranj. Poslali ste več pesmi, s katerimi sem precéj zadovoljen, četudi kot take za objavo še niso. »Sončni dan« ima sicer še začetniške slabosti, ki bi jih najlaže označil z nerazumevanjem, da so pravi pesmi bistveni enakomerni ritem, verz in pravilno razporejena rima (pri Vas se pesem bere kot navadna proza!), še so pri Vas stereotipne prispodobe, vendar prevladuje že samostojen, močan izraz. Tudi izbira motivov in gledanje na svet in življenje je povsem pesniško. Ko se duševno umirite, more iz tega nastati bogat napoj. Druga kitica te pesmi (v kolikor se more pri Vas sploh govoriti o kitici, ki tudi zahteva neko zakonitost!) ima posebno prijemljivo sliko. Konec pa je prešibak, ne toliko miselno kot v besedi. »Črna dolina« ima misli in slog v redu, le verzi to niso. V verzih mora biti muzika, sicer pesem ne poje. Poskusite jo (kakor morda sploh vse poslano pesmi) preliti v klasično formo, pa bomo videli, kaj bo iz tega. Tudi začetek pesmi, ki naj bo lirična, me nekoliko moti. Poslušajte:

V samotni dolini
ropočejo mlini
vsak dan itd.

Nežno uho bo motil izraz »ropotati«, ki posnema vendar ne preveč rahle naravne glasove. »Večer nad mestom« ni čisto jasna v izražanju ter ima preveč težkih misli, ki niso dognane. Tudi bi si konec nekoliko drugače zamislil; pri Vas je žalosten, kar sicer ni navada v drugih Vaših pesmih. V pesmi »Zvonček poje« je prva kitica res dobra, a že v drugi omagate. Če bi jo prepilili, bi kar vžgala. »Ajdiv cvet«: v odliko Vam je, da zajemate motive iz napetega sodobnega življenja. A kar škoda je, ko človek gleda te misli v taki obleki. Nikar se ne zgledujte po tistih modernih, ki so zamenjali temelje poezije — nič trajnega nam niso ustvarili. »Jutro« je tudi dobra, le končni poudarek bi jaz še bolj podčrtal. Poglejte si na primer ta spaček oblike kot je v »Pogovoru z materjo«! Končna misel pa tako lepa. Pri »Pogrebu na vasi« pogrešam tehtnega zaključka. »Pesem«: vse to so šele koncepti, prvi zapiski, ne pa že pesem, ki bi jo lahko brez nadaljnega priobčili. »Med zidovi« ima posebno na kraju lepe misli. V tej pesmi ste že sami uvideli, da pesem mora biti tudi za oko (tu so res kitice, vse po štiri verze; štirivrstična je za slovenske pesmi posebno značilna), le za uho pesem še vedno ni. Iz tega sklepam, da svojih poskusov niste doma nikoli na glas brali ter jim prisluškovali, če kaj pojo. Zadnja »O ljubezni« se mi zdi šibkejša od drugih, ki imajo večinoma socialni motiv.

Skupna ocena: misli, prijemi, sila izraza (ki se ga le tu in tam drži banalnost ali pa je nepravilno izbrana njegova višina) kažejo talent, to moram priznati. Zelo zanemarjen pa je ritem, za katerega sploh nimate posluha, kitic ne poznate, rima je izbrana le slučajno. Pesem mora vendar peti, ponavljam; enako število naglašanih in nenaglašanih stopic ni kaprica kakšnih profesorjev poetike, temveč je pogoj za sozvočje ter je tudi očesu prijetno. Pesmi, ki je samo za um, še mnogo manjka. Kar dobil sem vtis, da pesnikujete tako kot vsi mladi: v trenutku vržete doživetje na papir in mislite, da je s tem stvar opravljena. Ne, to je šele

koncept! Le pogledajte pri Prešernu in drugih, kako so še vedno spreminjali in pilili. Seveda nekateri ta koncept opravijo kar v glavi in šele v dovršeni obliki zapisujejo. To so navadno najboljše stvari. Posebej pohvalim pri Vas sodobno gledanje na svet in življenje, ki pa ni sentimentalno in pesimistično, kakor pri vseh mladih ljudeh. Le tako naprej! Poslano poskusite prepiliti v klasično formo, a pri tem pazite, da jeziku ne boste delali sile.

Stražiščanka. Spomin na Zagreb je neurejeno popisovanje vseučiliškega življenja v Zagrebu, nima pa pesniških elementov razen lepih besed nobenih: ni zgrajen, ni psiho-loški in ni obdelan.

Ratislav. Pesmi sem odposlal, kakor si želel. So mnogo boljše kakor dosedanje, samo na koncu dodaš novo, prvi vsebini povsem tujo misel. Črtica »V smrtinem boju« ima premalo dejanja, preveč pa zdihovanja. Motiv pa ni obdelan, kakor bi bil lahko, temveč je komaj nakazan.

UGANKARJEM

RESILCI UGANK IZ SEPTEMBRSKE ŠTEVILKE

Mihelčič Fr. (200), Pavlin Fr. (200), Bulovec Ivo (200).

Aleš France (147), Kalan Minka (184), Jeraša Janez (185), Cesar Anton (170), Sodja Franc (170), Modrinjak France (190), Jeglič Stanko (190), Kalan Luka (190), Zajec Lojze (190), Kosmač France (150), Petelin Francka (184), Petelin Mimica (184), Lipoglavšek Slava (149), Rakovec Josip (149), Mlakar Jožef (170), Jandejsek Mira (120), Zorec Alojzij (184), Samostan Stična (184), Dijaška knjižnica Marijanišče (150), Erjavec Amalija (184), Mihelič Marko (109).

Regali Ivanka (50), Videnšek Ana (77).

Izzrebani so:

Za prvo nagrado: Pavlin France, učitelj, Radovljica.

Za drugo nagrado: Erjavec Amalija, učiteljica, Stična; Mlakar Jožef, Česnjica 19, Srednja vas v Bohinju.

Za tretjo nagrado: Petelin Mimica, učiteljica, Ribnica na Dolenjskem; Kalan Minka, učiteljica, Turjak Zapotok; Aleš Franc, Ljubljana, Sv. Petra nasip 51.

Tekmovanje zastavljavcev: France, Mošnje (8), Pirnat, Ljubljana (4), Danica, Brusnice (4), Tratar Ivan, Javorje (4), France, Središče (4), J-ša, Rožna dolina (4), Janko Moder, Dol (1), Tek, Ljubljana (1), Nartnik Marija, Rožni dol (1), Stanko Kapš, Ljubljana (1).

RAZPIS NAGRAD ZA OKTOBER

Za prvo nagrado: ženske snežke ali moške galoše v vrednosti 100 dinarjev. Za drugo nagrado: dve knjižni nagradi iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 50 dinarjev. Za tretjo nagrado: tri knjižne nagrade iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Po prvo nagrado naj izzrebani vselej pride v podružnico Mohorjeve knjigarne v Ljubljani.

POMENKI

J-ša, Rožna dolina: Le nič naj te ne bo sram, če kaj lažjega pošlješ! Še celó priporočam se za tako gradivo.

NOVE KNJIGE

Kmeti do jožefinskih reform.

Spisal Josip Mravljak.

Knjižnica obravnava zgodovino slovenskih kmetov do Jožefa II. in bo dobrodošla vsakomur, ki se hoče natančneje seznaniti z zgodovino našega kmetijskega ljudstva. Broš. izvod 8 din., za ude Mohorjeve družbe 6 din.

Iz duhovnega življenja družine.

Druga, pomnožena izdaja težko pogrešane knjige Milice Grafenauerjeve je pravkar izšla. Broširan izvod 28 din., vezan 40 din.; za ude Mohorjeve družbe 21 din., vezan 30 din.

Mladim srcem. I. zvezek.

Splošno priljubljene Meškove knjige že dolgo ni bilo mogoče dobiti. Sedaj je izšla 2. izdaja, ki je bodo prijatelji mladinskega slovstva brez dvoma zelo veseli.

Grudnova Zgodovina slovenskega naroda,

ki obsega zvezke od 1 do 6, je po natisku 2. izdaje 3. zvezka zopet popolna. Dolžnost vsakega Slovenca je, da dobro pozna zgodovino svojega naroda. Zato ta knjiga ne bi smela manjkati v nobeni zasebni knjižnici. V platno vezan izvod stane za ude Mohorjeve družbe 152 din.

NAROČILA IZVRŠUJE
DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

Šolske knjige za osnovne, meščanske, srednje, strokovne in višje šole, dobre pomožne učne knjige za vse predmete v veliki izbiri

Šolske potrebščine kakor svinčnike, peresa, radirke, ravnila, risarske potrebščine, razne zvezke, aktovke itd. Vam nudi po nizkih cenah

KNJIGARNA MOHORJEVE TISKARNE

Celje, Prešernova ulica 17
Ljubljana, Miklošičeva c. 19

"Komaj nova, pa že vsa preplezana. Kako je to mogoče?" Slabo milo zahteva veliko mencanja in mogoče še krtačenja, predno količkaj opere. Zato je koristno, da peremo redno in dosledno le z zanesljivo dobrim terpentinovim milom Zlatorog, ki pere čisto, hitro in temeljito, pa pri tem varuje drago perilo.

TERPENTINOVNO MILO
Zlatorog

Vzgojitelji

starši, učitelji in duhovniki
neveste, ženini -
naročite knjigo!

Dr. Anton Breceļ

Ob viru življenja

Spolne zadeve v preglednih obrisih

Broš. din 66' - (za neude din 88' -)

Vez. din 78' - (za neude din 104' -)

Naročila izvršuje

Družba sv. Mohorja
v Celju

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
pomožna blagajna

v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah

in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristopne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!